

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Τμήμα Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών

ΠΜΣ στην Ενέργεια: Στρατηγική, Δίκαιο & Οικονομία

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Του Γεωργίου Καλογεράκη του Μιχαήλ

(ΜΕΔ15015)

**Η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας σε
καταναλωτές**

Μία προσπάθεια ερμηνευτικής προσέγγισης της λειτουργίας και της νομικής της φύσης στην απελευθερωμένη αγορά ενέργειας.

Επιβλέπων Καθηγητής:
Αντώνιος Γ. Καραμπατζός

Αθήνα-Πειραιάς, Αύγουστος 2021

Ο Γεώργιος Καλογεράκης βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΔΜΗΕ	Ανεξάρτητος Διαχειριστής Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΑΕ	Ανώνυμη Εταιρία
αδημ.	αδημοσίευτη στον νομικό τύπο
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
Α.Ν.	Αναγκαστικός Νόμος
ΑΠ	Άρειος Πάγος
ΑΠΔΠΧ	Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα
ΑΠΕ	Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
άρθ.	άρθρο
αριθμ.	αριθμός
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
Β.Δ.	Βασιλικό Διάταγμα
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Γερμανικός ΑΚ)
BGH	Bundesgerichtshof
βλ.	βλέπε
CMLRev	Common Market Law Revue (περιοδικό)
Γνμδ	Γνωμοδότηση
ΓΟΣ	Γενικός(-οι) Όρος(-οι) Συναλλαγών
Δ	Δίκη (περιοδικό)
ΔΑΠΕΕΠ	Διαχειριστής ΑΠΕ & Εγγυήσεων Προέλευσης
ΔΕΔΔΗΕ	Διαχειριστής Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΔΕΕ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρώην ΔΕΚ)
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (περιοδικό)
ΔΕΗ	Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού
ΔΕΚ	Δικαστήριο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (νυν ΔΕΕ)
ΔΕΚΟ	Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί
ΔΕΣΜΗΕ	Διαχειριστής Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
Διδικ	Διοικητική Δίκη (περιοδικό)
ΔΕφ	Διοικητικό Εφετείο
Dig	Digesta (περιοδικό)
ΔιΜΕΕ	Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας
ΔΠρ	Διοικητικό Πρωτοδικείο
Ε&Δ	Ενέργεια&Δίκαιο (περιοδικό)
εδ.	εδάφιο
ΕΔΔΑ	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΔΔΔ	Επιθεώρηση Δημοσίου Δικαίου και Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΔΔΗΕ	Ελληνικό Δίκτυο Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας

ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΕυρΔ	Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΕΝ	Εφημερίς Ελλήνων Νομικών
ΕΕΤΤ	Εθνική Επιτροπή Τηλεπικοινωνιών και Ταχυδρομείων
Ειρ	Ειρηνοδικείο
εκδ.	έκδοση
ΕλλΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ.	επόμενα
επιμ.	επιμέλεια
ΕπισκεΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΣΔΑ	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
ΕΣΜΗΕ	Ελληνικό Σύστημα Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΕρμΑΚ	Ερμηνεία Αστικού Κώδικα
Εφ	Εφετείο
ΕφΑΔ	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕφημΔΔ	Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΧΕ	Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε.
η.ε. (ή Η.Ε.)	ηλεκτρική(-ς) ενέργεια(-ς)
ΗΕΠ	Ημερήσιος(-ου) Ενεργειακός(-ου) Προγραμματισμός(-ου)
Θεμ.	Θέμις (περιοδικό)
ΘΠΔΔ	Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (περιοδικό)
κ.α.	και άλλα(-οι)
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΔΕΔΔΗΕ	Κώδικας Διαχείρισης ΕΔΔΗΕ (Απόφαση ΡΑΕ 395/2016 – ΦΕΚ Β΄ 78/20.1.2017)
ΚΔΕΣΜΗΕ	Κώδικας Διαχείρισης του ΕΣΜΗΕ (Απόφαση ΡΑΕ 1572/2020 – ΦΕΚ Β΄ 5484/11.12.2020)
ΚανΛΑΕΗ	Κανονισμός Λειτουργίας Αγοράς Επόμενης Ημέρας & Ενδοημερήσιας Αγοράς
κλπ	και λοιπά(-οι)
κ.ο.κ.	και ούτω καθεξής
ΚΠΗΕ	Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας σε Πελάτες (Υ.Α. της 9.4.2013 – ΦΕΚ Β΄ 832/9.4.2013)
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Κ.Υ.Α.	Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΚΣΗΕ	Κώδικας Συναλλαγών Ηλεκτρικής Ενέργειας (Απόφαση Ρ.Α.Ε. 56/31.1.2012 –ΦΕΚ Β΄ 104/31.1.2012)
ΛΑΓΗΕ	Λειτουργός Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΜΔΝ	Μη Διασυνδεδεμένα(-ων) Νησιά(-ιών)
ΜΜΕ	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΜΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
Ν.	Νόμος
Ν.Δ.	Νομοθετικό Διάταγμα
ΝΠΔΔ	Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΠΙΔ	Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου
ΝοΒ	Νομικό Βήμα
ΝJW	NeüJuristische Wochenschrift (περιοδικό)
Ολ	Ολομέλεια
ο.π.	όπως παραπάνω
ΟΤΑ	Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
ΟΤΕ	Οργανισμός Τηλεπικοινωνιών Ελλάδος
παρ.	παράγραφος
Π.Δ.	Προεδρικό Διάταγμα
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΠΕΚ	Πρωτοδικείο Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
περ.	περίοδος ή περίπτωση
περιλ.	περίληψη
περιοδ.	περιοδικό
ΠΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
πρβλ	παράβαλλε
π.χ.	παραδείγματος χάρη
ΡΑΕ	Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας
Σ.	Σύνταγμα
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
σελ. ή σ.	σελίδα
ΣΗΘΥΑ	Συμπαράγωγή(-ς) Ηλεκτρισμού Θερμότητας Υψηλής Απόδοσης
σκ.	σκέψη
ΣΛΕΕ	Συνθήκη για την Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣτΕ	Συμβούλιο της Επικρατείας
ΣτΚ	Συνήγορος του Καταναλωτή
στοιχ.	στοιχείο
Συλλ. Νομολ.	Συλλογή Νομολογίας
Συν.	Συνήγορος (περιοδικό)
συνδ.	συνδυασμός
ΤΕΑ	Τιμή Εκκαθάρισης Αγοράς
τεύχ.	τεύχος
ΤιμΤομ	Τιμητικός Τόμος
ΤΝΠ ΔΣΑ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών «Ισοκράτης»
ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ	Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ
ΥΚΩ	Υπηρεσίες(-ων) Κοινής Ωφέλειας
Υ.Α.	Υπουργική Απόφαση

ΥΠΕΚΑ	Υπουργείο Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
υποσ.	Υποσημείωση
φ.α. (ή Φ.Α.)	φυσικό(-ου) αέριο(-ου)
ΦΕΚ	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΦΠΑ	Φόρος Προστιθέμενης Αξίας
ΧρηΔικ	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο (περιοδικό)
ΧρΙΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (περιοδικό)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το νομικό πλαίσιο: από το μονοπώλιο στην απελευθέρωση

A. Εισαγωγή.....	10
B. Η απελευθέρωση της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας – Σύντομη επισκόπηση των ρυθμίσεων.....	12
1. Τα πρώτα βήματα απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο.....	12
<i>α. Η πρώτη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών.....</i>	<i>12</i>
<i>β. Η δεύτερη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών.....</i>	<i>14</i>
2. Η τρίτη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών και η ενσωμάτωσή τους στην ελληνική έννομη τάξη.....	16
<i>α. Η Οδηγία 2009/72/ΕΕ και ο ενσωματωτικός Ν. 4001/2011.....</i>	<i>16</i>
<i>β. Η θέση του καταναλωτή η.ε. στο πλαίσιο του Ν. 4001/2011.....</i>	<i>18</i>
<i>γ. Η θέση της σύμβασης προμήθειας στην νέα αγορά.....</i>	<i>19</i>
3. Η ολοκλήρωση της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.....	19
<i>α. Ο Ν. 4512/2018 και η πορεία προς το ενωσιακό target model.....</i>	<i>19</i>
<i>β. Η τέταρτη δέσμη ενωσιακών κανόνων – Ο καταναλωτής ως prosumer.....</i>	<i>20</i>
4. Συμπέρασμα: Η θέση της σύμβασης προμήθειας στην νέα απελευθερωμένη αγορά.....	22

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αντικείμενο και υποκείμενα της σύμβασης προμήθειας

A. Η ηλεκτρική ενέργεια ως πράγμα (άρθρο 947 §2 ΑΚ).....	24
1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας.....	24
2. Η ρύθμιση της ΑΚ 947 §2.....	26
3. Η εφαρμογή της ΑΚ 947 §2 στις έννομες σχέσεις δικτύου.....	27
B. Dramatis Personae – Τα συμβαλλόμενα μέρη.....	28
1. Ο Προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας.....	29
<i>α. Γενικά χαρακτηριστικά και διάκριση από την εμπορία.....</i>	<i>29</i>
<i>β. Η διαδικασία διοικητικής αδειοδότησης από την ΡΑΕ.....</i>	<i>30</i>
<i>γ. Οι φορείς σωρευτικής εκπροσώπησης καταναλωτών.....</i>	<i>31</i>
<i>δ. Η σύμβαση πρόσβασης του Προμηθευτή στο Σύστημα/Δίκτυο.....</i>	<i>31</i>
<i>ι. Η θέση του καταναλωτή στην σύμβαση πρόσβασης.....</i>	<i>32</i>
<i>ii. Η νομική φύση της σύμβασης πρόσβασης.....</i>	<i>34</i>
2. Πελάτης και Καταναλωτής ηλεκτρικής ενέργειας.....	35
<i>α. Εννοιολογική οριοθέτηση.....</i>	<i>35</i>
<i>β. Διακρίσεις.....</i>	<i>37</i>
<i>ι. Οι βασικές κατηγορίες.....</i>	<i>37</i>

αα. Οικιακοί και Μη Οικιακοί Πελάτες.....	37
ββ. Μικροί και Μεγάλοι Πελάτες.....	38
γγ. Πελάτες Χαμηλής, Μέσης και Υψηλής Τάσης.....	39
ii. Οι ειδικές κατηγορίες.....	39
αα. Επιλέγοντες και Μη Επιλέγοντες Πελάτες.....	40
ββ. Ευάλωτοι Πελάτες.....	42
γ. Συνέπειες ένταξης σε ορισμένη κατηγορία.....	43

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η νομική φύση της σύμβασης προμήθειας.

A. Εισαγωγή στην προβληματική: οι βασικές ιδιαιτερότητες του νέου συστήματος αγοράς.....	46
1. Η ολοκλήρωση του target model.....	46
2. Οι διαφορετικές σφαίρες εξουσίας του δικτύου της ηλεκτρικής ενέργειας.....	49
B. Τα χαρακτηριστικά σύμβασης προμήθειας.....	49
1. Ενοχική υποσχετική σύμβαση.....	49
2. Διαμεσολαβητική σύμβαση.....	50
3. Αμφοτεροβαρής σύμβαση.....	52
4. Διαρκής σύμβαση.....	53
5. Άτυπη σύμβαση.....	53
6. Σύμβαση προσχώρησης.....	54
Γ. Κριτική παρουσίαση της κρατούσας θέσης.....	55
1. Η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ως πώληση πράγματος (ΑΚ 513).....	55
2. Οι βασικές αντιρρήσεις κατά της κρατούσας γνώμης.....	58
α. Το ζήτημα του εμπράγματος καθεστώτος ως πρόκριμα της επίλυσης του προβλήματος.....	58
β. Η κατανομή των συναλλακτικών κινδύνων έκαστου των μερών.....	59
Δ. Ίδια θέση: η σύμβαση προμήθειας ως ανώνυμη μεικτή ενοχική σύμβαση.....	61
1. Ο μεικτός χαρακτήρας της σύμβασης προμήθειας.....	61
2. Οι επιμέρους παροχές των μερών.....	63
α. Εκπροσώπηση μετρητή φορτίου του πελάτη.....	63
β. Εξασφάλιση στον πελάτη του δικαιώματος απορρόφησης ηλεκτρικής ενέργειας, ως πράγματος.....	66
γ. Καταβολή από τον πελάτη του αντιτίμου της ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνει.....	68
3. Οι εφαρμοστέοι κανόνες δικαίου ως προς εκάστη παροχή.....	69
α. Παροχή υπηρεσιών εκπροσώπησης μετρητή φορτίου.....	69

β. Διασφάλιση της δυνατότητας απορρόφησης της ηλεκτρικής ενέργειας από τον καταναλωτή.....	71
γ. Η παροχή του καταναλωτή –το τίμημα.....	74
4. Διάκριση από την σύμβαση σύνδεσης στο ΕΔΔΗΕ.....	75
Συμπεράσματα.....	77
Βιβλιογραφία.....	81

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Το νομικό πλαίσιο: από το μονοπώλιο στην απελευθέρωση

A. Εισαγωγή.

Η παρούσα εργασία καταπιάνεται με την προβληματική της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας (στο εξής: η.ε.). Η προμήθεια η.ε. αποτελεί έναν εκ των πυρήνων της σύγχρονης οικονομικής και κοινωνικής ζωής σε κάθε ανεπτυγμένη κοινωνία. Λόγω της σημασίας του αγαθού για τις σύγχρονες κοινωνικές δομές, η αδιάλειπτη διοχέτευση η.ε. στον τελικό καταναλωτή αποτελεί κύριο μέλημα για κάθε έννομη τάξη. Από πολύ νωρίς ο νομοθέτης έσπευσε να ρυθμίσει –αποσπασματικά– την εν λόγω συμβατική μορφή, λόγω της αστείρευτης σημασίας της. Πράγματι, η σύμβαση προμήθειας εμφανίζεται ως μία εκ των συνηθεστέρων καθημερινών συμβατικών μορφών στην συναλλακτική πρακτική: σε κάθε πολίτη ανεξαιρέτως πρέπει να διασφαλίζεται η πρόσβαση στο θεμελιώδες αγαθό της η.ε. Έτσι, αρχικά, η ίδρυση των πρώτων Εταιριών προμήθειας η.ε. ανεδείχθη σε αντικείμενο κρατικής μέριμνας. Η πρόσβαση στην παραγωγή, την μεταφορά και την διανομή απετέλεσε κρατικό μονοπώλιο χάριν της εξασφάλισης του αγαθού στο κοινό και της ασφάλειας του συστήματος, που απαιτούσε η εξάρτηση του ανθρώπου από αυτό.

Στο πρώιμο αυτό καθεστώς, ο προμηθευτής ήταν υπό πλήρη ή μερικό κρατικό έλεγχο και λάμβανε το περίβλημα νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου. Με την είσοδο της χώρας στην κοινή αγορά της Ε.Ε., το μονοπωλιακό καθεστώς της πρόσβασης στην αγορά ενέργειας μεταβλήθηκε, όπως μεταβλήθηκε άλλωστε, το καθεστώς αυτό για κάθε αγαθό κοινής ωφέλειας (τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες, μεταφορές κ.λπ.). Μέσα στα χρόνια που πέρασαν από τις πρώτες προσπάθειες εξηλεκτρισμού της χώρας έως σήμερα, η σημασία του αγαθού της η.ε. αυξήθηκε ραγδαίως. Μαζί αυξήθηκε ο αριθμός των καταναλωτών, αλλά πλέον και των προμηθευτών. Στο απελευθερωμένο πλαίσιο της αγοράς ενέργειας, η σημασία της σύμβασης προμήθειας γιγαντώθηκε: στην θέση μιας τυπικής αναγκαστικής σύμβασης, εμπεδώθηκε η ελευθερία των συμβάσεων, η δυνατότητα των προμηθευτών να διαμορφώνουν ελεύθερα τους όρους της και των καταναλωτών να επιλέγουν το είδος εκείνο που καλύπτει πληρέστερα τις ανάγκες τους. Όμως, οι κίνδυνοι που οι τελευταίοι διατρέχουν διόλου δεν μειώθηκαν.

Η ιδιαιτερότητα του αγαθού της η.ε. (άμεσα καταναλώσιμο, αδυναμία αποθήκευσής του, μεταβαλλόμενη τιμή και τάση, κ.α.) καθιστούν την μελέτη του από νομικής σκοπιάς απαραίτητη, αλλά και δυσχερέστατη συνάμα. Παράλληλα, οι

σύγχρονες οικονομικές εξελίξεις και μεταβολές στον εν λόγω κλάδο (δημιουργία «χρηματιστηρίων» ενέργειας, ενωσιακό target model, πράσινη ενέργεια κ.α.) δημιουργούν νέες προκλήσεις και εμπόδια για κάθε νομικό. Η σύμβαση προμήθειας η.ε. και η θέση της στην σύγχρονη ενεργειακή αγορά πρέπει όσο ποτέ άλλοτε να καθοριστούν νομικά και να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο βασικών κανόνων. Τούτο δεν μπορεί να συμβεί με άλλο τρόπο, πέραν του προσδιορισμού της νομικής φύσης της σύμβασης και της ένταξής της στο σύστημα του Ιδιωτικού Δικαίου. Παρά την ευγλωττία του νόμου ως προς τις υποχρεώσεις των μερών, ο νομοθέτης δεν στάθηκε το ίδιο εύγλωττος και ως προς την νομική φύση της σύμβασης. Με γνώμονα την θέση της σύμβασης στο σύστημα του Αστικού Δικαίου, μπορούν ευχερώς να προσαρμοστούν και να ταξινομηθούν οι ρυθμίσεις του νόμου, καθώς και οι υποχρεώσεις των μερών. Όταν αυτό καταστεί ευχερές, οι αποσπασματικές και ασυστηματοποίητες πολλές φορές ρυθμίσεις του νομοθέτη θα μπορούν να εναρμονιστούν σε ένα ενιαίο σώμα, με προβλέψιμες έννομες συνέπειες για τα μέρη και τον εφαρμοστή του δικαίου.

Δεδομένης της ραγδαίας μεταβολής του νομικού πλαισίου τις τελευταίες δύο δεκαετίες, σε ένα πρώτο μέρος, η παρούσα εργασία θα εστιάσει στην επισήμανση των βασικών μεταβολών που επέφερε το νέο καθεστώς πλήρους απελευθέρωσης της αγοράς στο προϊσχύσαν καθεστώς του κρατικού νομικού μονοπωλίου, με έμφαση στην πορεία της δραστηριότητας της προμήθειας η.ε. Με τον τρόπο αυτόν, θα επιχειρηθεί να ενταχθεί η σύμβαση προμήθειας η.ε. στο νυν ισχύον νομικό περιβάλλον, προκειμένου να γίνουν κατανοητές οι ιδιαιτερότητές της σε σχέση προς τα όσα ίσχυαν πριν την απελευθέρωση της αγοράς.

Το δεύτερο μέρος της έρευνας επικεντρώνεται στο αντικείμενο και τα υποκείμενα της σύμβασης. Έτσι, επιχειρείται να καθοριστούν πρώτα, ως προς το νομικό τους περιεχόμενο, αφενός η η.ε. ως πράγμα κατά τον Αστικό Κώδικα και, αφετέρου, τα συμβαλλόμενα μέρη, ήτοι ο προμηθευτής και ο αντισυμβαλλόμενός του. Στο πλαίσιο αυτό εξετάζονται επίσης, σε περιορισμένη έκταση, οι κρίσιμες συμβατικές σχέσεις του προμηθευτή με το Χρηματιστήριο Ενέργειας και τον ΑΔΜΗΕ/ΔΕΔΔΗΕ, μέσω των οποίων αυτός αποκτά πρόσβαση στην αγορά η.ε. της χώρας.

Αφού ολοκληρωθεί η ανάλυση της ως άνω θεματολογίας, θα εξετασθεί, στο τρίτο και τελευταίο μέρος, στην βάση του το ζήτημα της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας η.ε. στο ισχύον πλαίσιο. Προς τούτο είναι αναγκαία μία σύντομη αναφορά στην λειτουργία της προμήθειας και της πορείας της η.ε. από την παραγωγή στην κατανάλωση, με έμφαση στις κατ' ιδίαν σφαίρες ευθύνης των μερών. Εν συνεχεία, θα εξετασθούν κριτικά οι παλαιότερες υποστηριζόμενες απόψεις ως προς την νομική φύση και οι νυν υποστηριζόμενες από διάφορους θεωρητικούς σε Ελλάδα και εξωτερικό. Το κεφάλαιο αυτό ολοκληρώνεται με την διατύπωση της ίδιας θέσης του συγγραφέα σχετικά με την νομική φύση της σύμβασης και τις απορρέουσες υποχρεώσεις των μερών.

Την παρούσα έρευνα θα απασχολήσουν τα ζητήματα της καταναλωτικής σύμβασης προμήθειας η.ε. και όχι αυτά της εμπορικής, στο πλαίσιο της οποίας περιλαμβάνεται και η απ' ευθείας προμήθεια από τον παραγωγό στον τελικό χρήστη μέσης ή υψηλής τάσης. Η σύμβαση προμήθειας συνάπτεται ελεύθερα από τα μέρη και κατά τούτο, πρέπει να διακριθεί από τους θεσμούς της καθολικής υπηρεσίας και του προμηθευτή τελευταίου καταφυγίου, που δεν θα εξετασθούν εν προκειμένω. Εξάλλου, δεν θα αποτελέσουν αντικείμενο έρευνας οι υπόλοιπες έννομες σχέσεις που δομούνται στην αγορά ενέργειας, όπως οι σχέσεις των παραγωγών με τους Διαχειριστές των Συστημάτων Μεταφοράς ή Διανομής ή με το Χρηματιστήριο Ενέργειας· ή οι σχέσεις των Προμηθευτών με τους ως άνω Διαχειριστές, παρά μόνο στον βαθμό που μέσω αυτών ο πελάτης/καταναλωτής αποκτά πρόσβαση στην αγορά η.ε.

B. Η απελευθέρωση της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας – Σύνομη επισκόπηση των ρυθμίσεων.

1. Τα πρώτα βήματα απελευθέρωσης της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο.

Η πρώτη «απελευθερωμένη» αγορά η.ε. στην Ελλάδα είναι δημιούργημα των αρχών του 20^{ου} αιώνα¹. Ο ίδιος ο εξηλεκτρισμός της χώρας βασίστηκε στην ιδιωτική πρωτοβουλία ξένων -ως επί το πλείστον- κεφαλαίων. Ωστόσο, μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, το αγαθό του ηλεκτρισμού παρέμενε προνόμιο των αστικών κοινωνιών της χώρας.

α. Η πρώτη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών.

Χάριν της εμπέδωσης της αρχής της ενεργειακής ασφάλειας και της πρόσβασης στον ηλεκτρισμό ολόκληρης της επικράτειας, ήδη από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η αγορά η.ε. δομήθηκε βάσει του προτύπου του κρατικού μονοπωλίου, καθώς η ιδιωτική πρωτοβουλία μετά τον Πόλεμο αδυνατούσε να διασφαλίσει πλήρως τα ανωτέρω². Με τον Ν. 1468/1950 ιδρύθηκε η ΔΕΗ και ανατέθηκε σε αυτήν το κρατικό μονοπώλιο της παραγωγής, μεταφοράς, διανομής και προμήθειας του αγαθού της η.ε. προς στον τελικό καταναλωτή³. Το καθεστώς αυτό εξυπηρετούσε τις τότε ανάγκες των συναλλαγών και ανταποκρινόταν στην διεθνή τάση της εποχής να τίθενται οι εν λόγω δραστηριότητες υπό την κρατική μέριμνα. Οι ιδιότητες του

¹ Για την ιστορική εξέλιξη του τομέα του ηλεκτρισμού στην χώρα, βλ. *Ν. Παντελάκη*, Ο Εξηλεκτρισμός της Ελλάδας-Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο (1889-1956), 1991 *passim*. *Ι.Μ. Παπαδόπουλο*, Η εξέλιξη του ηλεκτρικού ενεργειακού τομέα στην Ελλάδα-Από τον 19^ο στον 21^ο αιώνα, Ε&Δ 2/2004, 53επ.

² Βλ. σχετικά *Ι.Μ. Παπαδόπουλο*, Ε&Δ 2/2004, 57.

³ Για την ίδρυση της ΔΕΗ και τα ιδρυτικά της κανονιστικά κείμενα, βλ. αναλυτικά *Κ. Ξυπολιά*, Η Αναγκαστική Σύμβασις, 1971, σελ. 45επ.· *Ι.Μ. Παπαδόπουλο*, Ε&Δ 2/2004, 58επ..

παραγωγού, του μεταφορέα, του διανομέα και του προμηθευτή η.ε. συνέπιπταν στο ίδιο πρόσωπο, με αποτέλεσμα να μην τίθεται ζήτημα διάκρισης των εν λόγω τομέων δραστηριότητας και συναφώς ζητήματα σφαιρών επιρροής και ευθύνης ως προς την προσήκουσα εκπλήρωση της παροχής. Κατά την «αρχαϊκή» αυτή περίοδο εξέλιξης του ιδιωτικού δικαίου της ενέργειας, οι έννομες σχέσεις ήταν αρκετά απλουστευμένες, χωρίς να χρήζουν ανάγκης θέσπισης ιδιαίτερων κανόνων.

Κατά την τελευταία δεκαετία του 20^{ου} αιώνα, η Ε.Ε. εκκίνησε τις διαδικασίες απελευθέρωσης των έως τότε κρατικά ελεγχόμενων αγορών δικτύου και κυρίως των δικτύων τηλεπικοινωνιών⁴ και ενέργειας⁵. Τα πρώτα βήματα προς την κατεύθυνση αυτήν χαρακτηρίζονταν από ατολμία, αφού επιδιώχθηκε μονάχα η ενίσχυση της διαφάνειας στην σχετική αγορά η.ε. και φυσικού αερίου (όπως συνέβη με την Οδηγία 90/377/ΕΟΚ για την υποχρέωση των επιχειρήσεων προμήθειας φ.α. και η.ε. να δημοσιοποιούν τα τιμολόγια χρέωσής τους) ή η περιορισμένη διασύνδεση των αγορών των κρατών-μελών (όπως συνέβη με την Οδηγία 90/547/ΕΟΚ για την διευκόλυνση των διαμετακομίσεων η.ε.)⁶.

Σταδιακά, ωστόσο, μέλημα των Κοινοτικών οργάνων στάθηκε η κατάργηση των κρατικών μονοπωλίων στον τομέα της ενέργειας. Προς τούτο, η Ε.Ε. εξέδωσε την πρώτη δέσμη Οδηγιών. Η τελευταία περιλάμβανε τις Οδηγίες 96/92/ΕΚ και 98/30/ΕΚ για τις αγορές η.ε. και φ.α. αντίστοιχα. Με τις Οδηγίες αυτές, τίθεντο ως στόχος η ίδρυση ενιαίας αγοράς σε όλη την Κοινότητα, μέσω της δημιουργίας ομοιόμορφων στην λειτουργία τους εσωτερικών-εθνικών αγορών για κάθε κράτος-μέλος (βλ. σκέψεις 1-2 Οδηγίας 96/92/ΕΚ). Συνοπτικά, η πρώτη δέσμη Οδηγιών περιλάμβανε μέτρα για την ενίσχυση της παραγωγής η.ε. και την κατασκευή νέων εγκαταστάσεων, καθώς και την αδειοδότηση της δραστηριότητας αυτής· θέσπιζε – περιορισμένης έκτασης– διαχωρισμό της διαχείρισης των δικτύων (μεταφοράς και διανομής) από τον πρώην ιστορικό πάροχο, μέσω της κατοχύρωσης της ανεξαρτησίας του Διαχειριστή του Δικτύου· ίδρυση εποπτικής Αρχής στον τομέα· και, τέλος, προέβλεπε την δυνατότητα των τρίτων να αξιώνουν την πρόσβασή τους στο δίκτυο (third-party access)⁷. Με τον τρόπο αυτόν, διαμορφώθηκε ένα ημιτελές

⁴ Για την απελευθέρωση των δικτύων τηλεπικοινωνιών, βλ. ενδεικτικά *A. Bavasso, Electronic Communications: a new paradigm for European regulation*, CMLRev 2004, 89επ.· *Κ. Παπανικολάου, Το κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο των τηλεπικοινωνιών*, σε *Δ. Χαραλάμπη/Τ. Βιδάλη/ Ε. Κανελλοπούλου/Κ. Παπανικολάου/Χ. Πραπίδη/Δ. Στεφάνου/Α. Τάκη, Τηλεπικοινωνίες στην κοινωνία της πληροφορίας*, 2003, σελ. 35επ.· *Χ. Συνοδινός, Απελευθέρωση των μονοπωλίων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και κοινοτικό δίκαιο*, ΔΕΕ 2000, 1077επ.

⁵ Για τις γενικότερες προσπάθειες και επιδιώξεις της Ε.Ε. κατά την διαδικασία απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας στα κράτη-μέλη, βλ. *M. Albers, Competition Law Issues arising from the Liberalization Process*, σε *D.Geradin (ed.), The Liberalization of Electricity and Natural Gas in the European Union*, 2001, σελ. 3επ.· *Χ. Ταρνανίδου, Σύγχρονες ενεργειακές αγορές*, 2016, σελ. 21επ. και 134επ.

⁶ Βλ. αναλυτικά *Ταρνανίδου, ό.π.*, σελ. 134.

⁷ Για τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 96/92/ΕΚ, βλ. εκτενέστερα σε *Αικ. Ηλιάδου, Δίκαιο της Ενέργειας – σύγχρονες προκλήσεις και ρόλος του Κράτους*, 2020, αριθμ. 199 επ.· *Μ.-Θ. Μαρίνο, Η πρόσβαση σε*

πλαίσιο για ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας στον τομέα, αφού η απελευθέρωση περιλάμβανε μόνο τους κλάδους της παραγωγής και της προμήθειας η.ε. κι αυτούς χωρίς επαρκείς ασφαλιστικές δικλείδες για την ανάπτυξη ιδιωτικής επιχειρηματικότητας⁸.

Η Οδηγία 96/92/ΕΚ ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 2773/1999. Με το άρθρο 4 του εν λόγω Νόμου συστήθηκε για πρώτη φορά η Εποπτική Αρχή της ΡΑΕ. Παράλληλα, με τα άρθρα 12επ. Ν. 2773/1999, ιδρύθηκε ο ΔΕΣΜΗΕ ως Διαχειριστής του Συστήματος Μεταφοράς Η.Ε. και Λειτουργός της οικείας αγοράς, ο οποίος, ωστόσο, παρέμενε κατά κυριότητα στην ΔΕΗ (βλ. Π.Δ. 328/2000). Στο εν λόγω νομοθετικό κείμενο, οι διατάξεις που ρυθμίζουν την δραστηριότητα της προμήθειας βρίσκονται στα άρθρα 24-27. Η προμήθεια η.ε. γίνεται ελεύθερα, κατόπιν διοικητικής άδειας. Η απελευθέρωση, ωστόσο, της δραστηριότητας της προμήθειας η.ε. αφορούσε μόνον τους επιλέγοντες (ή επιλέξιμους) πελάτες, οι οποίοι κατονομάζονται στο άρθρο 25 Ν. 2773/1999 (βλ. και άρθρο 19 §3 Οδηγίας 96/92/ΕΚ)⁹. Ως τέτοιοι ορίζονταν όσοι ήταν συνδεδεμένοι στο διασυνδεδεμένο Σύστημα που κατανάλωναν ποσότητες ενέργειας άνω των 100Gwh τον χρόνο ή αναγνωρίζονται ως τέτοιοι από την ΡΑΕ. Με άλλα λόγια, η απελευθέρωση της αγοράς η.ε. αφορούσε κατά την πρώτη περίοδο εφαρμογής του Ν. 2773/1999 αποκλειστικά τους μεγάλους καταναλωτές η.ε. για επαγγελματική χρήση κι όχι τους οικιακούς πελάτες¹⁰. Για τους μη επιλέγοντες πελάτες, ήτοι για όλους τους υπόλοιπους καταναλωτές, μοναδικός προμηθευτής παρέμενε η ΔΕΗ (άρθρο 26 Ν. 2773/1999). Παράλληλα, η ΔΕΗ ήταν και η μόνη διαχειρίστρια του Δικτύου Διανομής που παρέμενε υπό την αποκλειστική κυριότητάς της, με αποτέλεσμα κάθε πελάτης που αιτείτο την σύνδεσή του στο Δίκτυο να έπρεπε να συμβληθεί με αυτήν κατ' ενιαίο τρόπο (προμηθεύτρια-Διαχειρίστρια). Στο πλαίσιο του νόμου αυτού, εκδόθηκε και ο πρώτος ΚΠΗΕ με την Υ.Α. 4524/2001 (ΦΕΚ Β' 270/2001). Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι, λίγο μετά την έκδοση του Ν. 2773/1999, η ΔΕΗ μετατράπηκε σε Α.Ε. σύμφωνα με το Π.Δ. 333/2000, η οποία πλέον διέπεται ως προς το καθεστώς της από το ιδιωτικό δίκαιο και τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς.

β. Η δεύτερη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών.

Σύντομα η Ένωση επιχείρησε να διορθώσει τις ατέλειες από την έως τότε πρόοδο στην απελευθέρωση της αγοράς. Επτά χρόνια αργότερα, δημοσιεύθηκε η δεύτερη δέσμη Οδηγιών για την απελευθέρωση της αγοράς ενέργειας, που περιλάμβανε τις καταργητικές των προηγούμενων Οδηγίες 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ για τις αγορές η.ε. και φ.α. αντίστοιχα. Η πρώτη Οδηγία για την η.ε.

ενεργειακό δίκτυο, 2003, σελ. 35επ.· *Μ. Παπαντώνη*, Η απελευθέρωση της ηλεκτρικής ενέργειας, ΔΕΕ 2002, 267επ.

⁸ Έτσι *Παπαντώνη*, ΔΕΕ 2002, 268.

⁹ Για την έννοια αυτή, βλ. σχετικά σε *Μαρίνο*, Η πρόσβαση, σελ. 85επ.

¹⁰ Βλ. *Παπαντώνη*, ΔΕΕ 2002, 271.

αποκαλείται συχνά και ως «Οδηγία επιτάχυνσης», αφού κύριος σκοπός της ήταν η πλήρης απελευθέρωση του κλάδου της προμήθειας η.ε., μέσω της διεύρυνσης της κατηγορίας των επιλέξιμων πελατών, ώστε αρχικώς, έως την 1.6.2004, να ενταχθούν σ' αυτήν όλοι οι μη οικιακοί καταναλωτές και έως την 1.7.2007 να προστεθούν και όλοι οι οικιακοί καταναλωτές (βλ. άρθρο 21 Οδηγίας)¹¹. Η Οδηγία 2003/54/ΕΚ, μεταξύ άλλων, λάμβανε πρόνοια για την επιτάχυνση και βελτίωση της διαδικασίας αδειοδότησης παραγωγικών μονάδων η.ε. και υποχρέωνε τα κράτη-μέλη να προβούν σε λειτουργικό και οργανωτικό (νομικό) διαχωρισμό του διαχειριστή του δικτύου μεταφοράς από την καθετοποιημένη επιχείρηση (ιστορικό πάροχο), χωρίς ωστόσο να υποχρεούνται να προβούν και σε ιδιοκτησιακό διαχωρισμό¹². Τέλος, λήφθηκε πρόνοια και για την ενίσχυση της θέσης των καταναλωτών στην απελευθερωμένη αγορά, μέσα από τις ρυθμίσεις του Παραρτήματος Α' της Οδηγίας, που εστιάζει κυρίως στις υποχρεώσεις ενημέρωσης και διαφάνειας που φέρουν οι προμηθευτές.

Σε συμμόρφωση προς την ως άνω Οδηγία, εκδόθηκε ο Ν. 3426/2005, ο οποίος τροποποίησε τον Ν. 2773/1999¹³. Η πρώτη σημαντική διαφοροποίηση σχετικά με την προμήθεια η.ε. σε τελικούς καταναλωτές σχετίζεται με την ανάθεση της διαχείρισης του δικτύου διανομής σε τρίτο ν.π., ανεξάρτητο από την καθετοποιημένη επιχείρηση (ΔΕΗ), η οποία ωστόσο, διατηρεί την κυριότητα του δικτύου. Με τον τρόπο αυτόν, αποφεύγεται η παρεμβολή της ΔΕΗ ως διαχειρίστριας του Δικτύου, η οποία και κατάρτιζε αναγκαστικές συμβάσεις σύνδεσης με τους τελικούς καταναλωτές που επιθυμούσαν να συνδεθούν για πρώτη φορά στο δίκτυο (άρθρο 21) και η οποία, εξ αυτού του λόγου, μπορούσε να εκμεταλλευτεί την θέση της αναλαμβάνοντας την προμήθεια η.ε. και σε αυτούς. Μεταβολές επήλθαν, επίσης, και ως προς την διαδικασία και τις προϋποθέσεις αδειοδότησης των προμηθευτών (άρθρο 20).

Ωστόσο, η ουσιαστικότερη μεταβολή που οδήγησε στην –σχεδόν– πλήρη νομική απελευθέρωση της δραστηριότητας της προμήθειας η.ε. ήταν η

---

¹¹ Βλ. εκτενέστερα *Μ.-Θ. Μαρίνο*, Η νέα Οδηγία Επιτάχυνσης 2003/54 για την πλήρη απελευθέρωση των εθνικών αγορών ενέργειας, Ε&Δ 1/2004, 17επ. (19). Για μια σύντομη επισκόπηση των κατ' ίδιαν ρυθμίσεων αυτής της Οδηγίας, βλ. *Ταρνανίδου*, Σύγχρονες ενεργειακές αγορές, σελ. 138επ.

¹² Για τα τέσσερα είδη διαχωρισμού (λογιστικού, λειτουργικού, νομικού, ιδιοκτησιακού), βλ. *Αικ. Ηλιάδου*, Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο, σε *Ν. Φαραντούρη* (επιμ.), Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, 2012, σελ. 17επ. (26 επ.). *Θ. Πανάγος*, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας, 2011, *passim*-*Ταρνανίδου*, Σύγχρονες ενεργειακές αγορές, σελ. 142επ.

¹³ Για συνοπτική παρουσίαση των διαφοροποιήσεων του καθεστώτος του Ν. 3426/2005 σε σχέση με τον αρχικό Ν. 2773/1999, βλ. εκτενέστερα σε *Α. Καλλιάρεκου*, Ν. 3426/2005: Ο νέος νόμος για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Ε&Δ 5/2006, 127επ.· *Μ. Παπαντώνη*, Κριτική παρουσίαση του Ν 3426/2005 σε επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΦΕΚ Α'309/2005), Ε&Δ 5/2006, 118επ. Για μια δικαιοσυγκριτική θεώρηση της ενσωμάτωσης της ως άνω Οδηγίας σε Ελλάδα και Γερμανία, βλ. *Κ.-V. von Boesche/M. Σταμάτη*, Η ενσωμάτωση των Οδηγιών Επιτάχυνσης στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην Ελλάδα και την Γερμανία, Ε&Δ 5/2006, 25επ.

διαφοροποίηση ως προς το καθεστώς των επιλεγόντων πελατών. Η Οδηγία, όπως σημειώθηκε ανωτέρω, επέβαλλε στα κράτη-μέλη την διεύρυνση της κατηγορίας των επιλεγόντων πελατών, με απώτερο στόχο μέχρι την 1.7.2007 όλοι οι καταναλωτές η.ε. (οικιακοί και μη) να ανήκουν στους επιλέγοντες πελάτες, διευρύνοντας με τον τρόπο αυτόν την αγορά και επιτρέποντας σε εναλλακτικούς προμηθευτές να δραστηριοποιηθούν υπό οικονομικούς όρους. Αντίστοιχη ήταν και η ρύθμιση του άρθρου 16 Ν. 3426/2005 (άρθρο 25 Ν. 2773/1999), το οποίο πρόβλεψε ότι όλοι οι καταναλωτές που είναι εγκατεστημένοι στην ελληνική επικράτεια ορίζονται ως επιλέγοντες πελάτες, με την μοναδική εξαίρεση όσων καταναλωτών οι εγκαταστάσεις ήταν συνδεδεμένες με Απομονωμένα Μικροδίκτυα.

2. Η τρίτη δέσμη Ενωσιακών Οδηγιών και η ενσωμάτωσή τους στην ελληνική έννομη τάξη.

Το αποφασιστικότερο βήμα για την ενωποίηση των κανόνων δικαίου που διέπουν την αγορά η.ε. στην Ε.Ε. συντελέστηκε με την τρίτη γενιά Οδηγιών, ήτοι τις Οδηγίες 2009/72/ΕΕ και 2009/73/ΕΕ για την η.ε. και το φ.α. αντίστοιχα, με τις οποίες καταργήθηκαν οι προηγούμενες Οδηγίες 2003/54/ΕΚ και 2003/55/ΕΚ.

α. Η Οδηγία 2009/72/ΕΕ και ο ενσωματωτικός Ν. 4001/2011.

Η τρίτη δέσμη Οδηγιών αποβλέπει πρωτίστως στην διασφάλιση της πρόσβασης τρίτων στα δίκτυα μεταφοράς και διανομής, κυρίως μέσω της περαιτέρω θωράκισης της ανεξαρτησίας του διαχειριστή των¹⁴. Προς τούτο, τα κράτη-μέλη είχαν την δυνατότητα να επιλέξουν ανάμεσα σε τρία συστήματα που θα διασφάλιζαν την ανεξαρτησία του εν λόγω φορέα σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό και θα οδηγούσαν σε διαχωρισμό της δραστηριότητας της μεταφοράς και διανομής η.ε από αυτήν της παραγωγής και της προμήθειας: α) το σύστημα του πλήρους ιδιοκτησιακού διαχωρισμού του διαχειριστή μεταφοράς (άρθρο 9 Οδηγίας 2009/72/ΕΕ)· β) το σύστημα του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (ΑΔΜ), ως θυγατρική εταιρία της καθετοποιημένης επιχείρησης (άρθρο 17 ως άνω Οδηγίας)· και γ) το σύστημα του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Συστήματος Μεταφοράς (ΑΔΣΜ), ο οποίος, καίτοι διαφορετικό ν.π. από τον κύριο του Δικτύου, μπορεί να αποτελεί τμήμα της καθετοποιημένης επιχείρησης (άρθρο 13 της ως άνω Οδηγίας)¹⁵.

Σημασία ως προς τις ιδιωτικές έννομες σχέσης προμήθειας, είχαν οι διατάξεις αναφορικά με τις ΥΚΩ και την παροχή τέτοιων υπηρεσιών από τους προμηθευτές, την επιβολή στα κράτη-μέλη υποχρέωσης να θεσπίσουν φορέα καθολικής υπηρεσίας για όλη την επικράτειά τους, την προστασία των πελατών, ιδιαίτερα της

¹⁴ Έτσι Μ. Παπαντώνη, Οι Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος, 2013, αρ. 155· Ταρνανίδου, Σύγχρονες ενεργειακές αγορές, σελ. 140. Η τελευταία κάνει λόγο για τον λεγόμενο κανόνα του «αποτελεσματικού διαχωρισμού» που εισάγει η εν λόγω Οδηγία.

¹⁵ Για τα τρία συστήματα αυτά, βλ. αναλυτικά Παπαντώνη, Οι Υπηρεσίες, αρ. 155.

κατηγορίας των ευάλωτων, καθώς και την βελτίωση της περιβαλλοντικής συμπεριφοράς των τελικών καταναλωτών (άρθρο 3 ως άνω Οδηγίας).

Η Ελλάδα θέσπισε, σε συμμόρφωση προς τα παραπάνω, τον Ν. 4001/2011, με τον οποίο εξειδικεύτηκαν στην ελληνική έννομη τάξη οι ενωσιακές ρυθμίσεις. Κατ' αρχάς, το ελληνικό δίκαιο ακολούθησε ως προς τον διαχωρισμό το σύστημα του Ανεξάρτητου Διαχειριστή Μεταφοράς (ήτοι τον «τριπλό» –λογιστικό, νομικό, λειτουργικό– διαχωρισμό), μέσω της δημιουργίας ενός νέου ν.π., του ΑΔΜΗΕ, στον οποίο ανατέθηκαν οι αρμοδιότητες διαχείρισης του κλάδου της μεταφοράς η.ε. και της εξασφάλισης της ενεργειακής επάρκειας και ασφάλειας εφοδιασμού της χώρας. Από την άλλη πλευρά, ο ΔΕΣΜΗΕ μετονομάστηκε σε ΛΑΓΗΕ (άρθρο 117 Ν. 4001/2011) και ανέλαβε τις αρμοδιότητες του λειτουργού της χονδρεμπορικής αγοράς η.ε. (άρθρο 118 Ν. 4001/2011), μέσω της κατάρτισης του Ημερήσιου Ενεργειακού Προγραμματισμού (άρθρο 118 §2 Ν. 4001/2011). Για την διαχείριση του Συστήματος Μεταφοράς Η.Ε. (άρθρο 96 Ν. 4001/2011), όσο και για την λειτουργία της αγοράς η.ε. (άρθρο 120 Ν. 4001/2011) εκδόθηκαν κατ' εξουσιοδότηση των παραπάνω διατάξεων ο Κώδικας Διαχείρισης του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Η.Ε. (Απόφαση ΡΑΕ υπ' αρ. 57/2012-ΦΕΚ Β' 103/31.1.2012) και ο Κώδικας Συναλλαγών Η.Ε. (Απόφαση ΡΑΕ υπ' αρ. 56/2012-ΦΕΚ Β' 104/31.1.2012).

Η διαχείριση του δικτύου διανομής ανατέθηκε σε άλλη θυγατρική της ΔΕΗ, τον ΔΕΔΔΗΕ (άρθρο 123 Ν. 4001/2011), ο οποίος αναλαμβάνει χρέη διανομής της η.ε. στον τελικό καταναλωτή, ενώ η κυριότητα του δικτύου διανομής παρέμεινε στην ΔΕΗ (άρθρο 122 Ν. 4001/2011). Παράλληλα, ο ΔΕΔΔΗΕ συνάπτει με τους τελικούς καταναλωτές την σύμβαση σύνδεσης στο δίκτυο, με την οποία ο πρώτος αναλαμβάνει την σύνδεση του καταναλωτή-πελάτη στο δίκτυο διανομής (άρθρο 127 §2 εδ. ε Ν. 4001/2011), μέσω της κατασκευής και συντήρησης της αγωγών, καθώς και της εγκατάστασης και συντήρησης μετρητών στα σημεία έκγχυσης της η.ε. από το δίκτυο διανομής. Για την διαχείριση του Δικτύου Διανομής Η.Ε. έχει εκδοθεί, κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 128 Ν. 4001/2011, ο Κώδικας διαχείρισης του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Η.Ε. (Απόφαση ΡΑΕ υπ' αρ. 395/2016 - ΦΕΚ Β' 78/20.1.2017).

β. Η θέση του καταναλωτή η.ε. στο πλαίσιο του Ν. 4001/2011.

Ο Ν. 4001/2011 διέλαβε σημαντικό αριθμό διατάξεων για την προστασία του τελικού καταναλωτή-πελάτη, ως έναν εκ των πυλώνων της απελευθερωμένης πλέον αγοράς ενέργειας. Προς τον σκοπό αυτόν, το Δεύτερο Μέρος του εν λόγω νομοθετήματος (άρθρα 46 επ.) τιτλοφορείται «Προστασία των Καταναλωτών».

Η ΡΑΕ εποπτεύει την τήρηση των εν λόγω διατάξεων και δύναται να επιβάλλει κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασής τους (άρθρο 46 §2). Η ελευθερία επιλογής προμηθευτή μέσω της σύναψης και λύσης της σύμβασης τίθεται πανηγυρικά ως γενική αρχή του νέου καθεστώτος (άρθρο 47). Πρέπει να τονιστεί στο σημείο αυτό, ότι, σύμφωνα με το άρθρο 137 Ν. 4001/2011, ως επιλέγοντες πελάτες στην αγορά

η.ε. (πελάτες, δηλαδή, που διαθέτουν ελευθερία επιλογής του προσώπου του προμηθευτή), ορίζονται όλοι οι καταναλωτές η.ε. στην χώρα, με εξαίρεση τους καταναλωτές που είναι εγκατεστημένοι σε Απομονωμένα Μικροδίκτυα, υπό την επιφύλαξη του άρθρου 139¹⁶. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον επιδεικνύει ο νομοθέτης για την κατηγορία των λεγόμενων «ευάλωτων πελατών», μέσω της έκδοσης ειδικής Υ.Α. (άρθρο 52).

Οι προμηθευτές, από την άλλη πλευρά, υπέχουν αυξημένες υποχρεώσεις ενημέρωσης και πληροφόρησης του τελικού καταναλωτή για πλήθος κρίσιμων στοιχείων της σύμβασης (άρθρο 48), καθώς και ιδιαίτερο καθήκον διαφάνειας ως προς τις χρεώσεις που επιβάλλουν (άρθρο 49). Τέλος, τα άρθρα 55 επ. περιλαμβάνουν λεπτομερή ρύθμιση του ισχύοντος καθεστώ των ΥΚΩ και της διαδικασίας ανάθεσης τέτοιου είδους υπηρεσιών (άρθρο 56). Στα επόμενα άρθρα ρυθμίζονται δύο ιδιαίτερες περιπτώσεις περιορισμού της συμβατικής ελευθερίας των μερών, χάριν της εξασφάλισης της απρόσκοπτης προμήθειας του αγαθού. Πρόκειται για τον θεσμό της καθολικής υπηρεσίας (άρθρο 58) και του προμηθευτή τελευταίου καταφυγίου (άρθρο 57 Ν. 4001/2011). Όλα τα παραπάνω, ρυθμίζονται αναλυτικά στον κατ' εξουσιοδότηση εκδοθέντα Κώδικα Προμήθειας (Υ.Α. της 9.4.2013, ΦΕΚ Β' 832/9.4.2013· στο εξής: ΚΠΗΕ).

3. Η ολοκλήρωση της ελληνικής αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας.

Η τρίτη δέσμη συμπληρώνεται πλέον με σημαντικά ενωσιακά κανονιστικά κείμενα, τα οποία ακολουθούν την οδό που διανοίχθη ήδη από τις Οδηγίες 2009/72/ΕΕ και 2009/73/ΕΕ για την η.ε. και το φ.α. αντίστοιχα. Με τον τρόπο αυτόν ολοκληρώνεται στην επικράτεια της Ένωσης η μετάβαση στο target model, αλλά και σε φιλικότερες («πράσινες») μορφές ενέργειας.

α. Ο Ν. 4512/2018 και η πορεία προς το ενωσιακό target model.

Επτά έτη μετά τον Ν. 4001/2011, ο Έλληνας νομοθέτης βάδισε στο τελευταίο βήμα της ολοκλήρωσης της αγοράς η.ε. Συγκεκριμένα, δημοσιεύθηκε ο Ν. 4512/2018, στο Τρίτο Μέρος του οποίου (άρθρα 73-99) περιλαμβάνονταν σημαντικές διατάξεις για

¹⁶ Η εν λόγω παρέκκλιση, στην οποία αναφέρεται το άρθρο 139 Ν. 4001/2011, παρασχέθηκε στην Ελλάδα, κατά τα άρθρα 33 σε συνδ. με άρθρο 44 Οδηγίας 2009/72/ΕΚ, σύμφωνα με την Απόφαση της Επιτροπής υπ' αρ. 2014/536/ΕΕ, «για την παραχώρηση στην Ελληνική Δημοκρατία παρέκκλισης από ορισμένες διατάξεις της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου». Καταληκτική ημερομηνία ισχύος της ορίστηκε σε κάθε περίπτωση η 17.2.2019. Ως απομονωμένα μικροδίκτυα χαρακτηρίστηκαν όλα τα μη διασυνδεδεμένα ελληνικά νησιά, με εξαίρεση την Κρήτη, η οποία χαρακτηρίστηκε ως μικρό απομονωμένο δίκτυο. Σε συμμόρφωση με την ως άνω Απόφαση, εκδόθηκε η διάταξη του άρθρου 24 Ν. 4414/2016 (βλ. άρθρο 137Α Ν. 4001/2011), σύμφωνα με την οποία και σε συνδ. με το άρθρο 134 Ν. 4001/2011, μέχρι την πλήρη εγκατάσταση των αναγκαίων υποδομών και σε κάθε περίπτωση μέχρι τις 17.2.2019, οι καταναλωτές στα ΜΔΝ, με εξαίρεση τα νησιά της Κρήτης και (από 1.1.2017) της Ρόδου, θεωρούνται ως μη επιλέγοντες πελάτες. Για τους εν λόγω καταναλωτές, ως αποκλειστικός προμηθευτής ορίζεται η ΔΕΗ (άρθρο 134 §6 Ν. 4001/2011). Βλ. αναλυτικά Μ. Παπαντώνη, Ε&Δ 5/2006, 122.

τον τομέα ενέργειας, οι οποίες επέφεραν ουσιαστικές τροποποιήσεις στον Ν. 4425/2016, αλλά και στον Ν. 4001/2011. Όπως υποδηλώνεται στην αιτιολογική έκθεση του νόμου, σκοπός των διατάξεων ήταν η ολοκλήρωση της αναδιοργάνωσης της ελληνικής αγοράς ενέργειας με την ίδρυση ΕΧΕ σε πλήρη εναρμόνιση με τους ενωσιακούς κανόνες για την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας και σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά και ευρύτερα διεθνή πρότυπα (target model). Από τις τροποποιήσεις που επέφερε ο εν λόγω νόμος, εστιάζουμε για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας στις εξής δύο:

Κατά πρώτον, ο ΛΑΓΗΕ διασπάστηκε σε δύο εταιρίες. Ειδικότερα, ιδρύθηκε, σύμφωνα με το άρθρο 96 (άρθρα 117Α επ. Ν. 4001/2011), η «Ελληνικό Χρηματιστήριο Ενέργειας Α.Ε.», στην οποία μεταβιβάστηκαν όλες οι αρμοδιότητες του πρώην ΛΑΓΗΕ ως προς την λειτουργία της αγοράς και την αντιστοίχιση της προσφοράς-ζήτησης, ενώ η εκκαθάριση των συναλλαγών ανατέθηκε στην θυγατρική της πρώτης EnExClear. Ο ΛΑΓΗΕ μετονομάστηκε σε ΔΑΠΕΕΠ και ανατέθηκε σε αυτόν, μεταξύ άλλων, η εκπροσώπηση των παραγωγών ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ στην αγορά (άρθρο 118 Ν. 4001/2011). Η διαδικασία ίδρυσης χρηματιστηριακού φορέα κρίθηκε απαραίτητη, προκειμένου να δημιουργηθεί το κατάλληλο περιβάλλον για την μετάβαση σε καθεστώς αγοράς ενέργειας που θα διέπεται από τους σχετικούς ενωσιακούς και εθνικούς κανόνες λειτουργίας χρηματιστηριακής αγοράς και θα επιτρέψει την πλήρη εναρμόνιση με την πολιτική της Ε.Ε. για την ολοκλήρωση της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς ενέργειας και της θέσπισης ενιαίων υποχρεωτικών κανόνων οργάνωσης και λειτουργίας σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (target model).

Κατά δεύτερον, στην θέση της αγοράς της επόμενης ημέρας (ΗΕΠ), ιδρύθηκαν πλέον τέσσερις διακριτές αγορές (άρθρο 7 Ν. 4425/2016), οι οποίες ενεργοποιήθηκαν από 1.11.2020: η Αγορά Επόμενης Ημέρας, η Ενδοημερήσια Αγορά, η Αγορά Εξισορρόπησης και η Ενεργειακή Χρηματοπιστωτική Αγορά (Αγορά Παραγώγων). Και οι τέσσερις αυτές αγορές είναι ανοικτές στους Συμμετέχοντες προκειμένου να προσφέρουν την η.ε. που παράγουν ή να την προμηθευτούν για λογαριασμό των πελατών τους. Χάρη στο σχήμα αυτό, η τιμή αγοράς ή πώλησης η.ε. προσεγγίζει όσο το δυνατόν εγγύτερα την πραγματική, όπως διαμορφώνεται από τον νόμο της προσφοράς και της ζήτησης (αφού διαμορφώνεται σε πραγματικό real time χρόνο), ενώ αντίστοιχα μειώνεται το κόστος. Προμηθευτές και Παραγωγοί είναι πλέον σε θέση να επιλέξουν σε ποια αγορά επιθυμούν να συμμετέχουν και για ποιες ποσότητες η.ε. Η λειτουργία των Αγορών αυτών διέπεται από Κανονισμούς που έχει ήδη εγκρίνει η ΡΑΕ, σύμφωνα με τα άρθρα 9, 10 και 18 Ν. 4425/2016. Έτσι, με την απόφαση της ΡΑΕ υπ' αριθμ. 1116/13.11.2018 (ΦΕΚ Β' 5914/31.12.2018) εγκρίθηκε ο «Κανονισμός λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς», ως ισχύει· ενώ για την εκκαθάριση των συναλλαγών εφαρμόζεται ο οικείος Κανονισμός του ΕΧΕ (Απόφαση ΡΑΕ υπ' αριθμ. 1125Α/2019 - ΦΕΚ Β' 428/12.2.2020).

Κατά τα λοιπά, ακολουθήθηκαν τα γνωστά πρότυπα που καθιερώθηκαν στην τρίτη δέσμη Οδηγιών και τον Ν. 4001/2011. Κατά τούτο, οι ρυθμίσεις του Ν. 4512/2018 δεν παρουσιάζουν αυτοτέλεια, αλλά πρέπει να ενταχθούν στο πλαίσιο ολοκλήρωσης της αγοράς η.ε., η οποία εκκίνησε ήδη με τον Ν. 4001/2011.

β. Η τέταρτη δέσμη ενωσιακών κανόνων – Ο καταναλωτής ως prosumer.

Η πλήρης ενωποίηση των αγορών η.ε. στην επικράτεια της Ένωσης, η πλήρης διασύνδεση των δικτύων και των χρηματιστηριακών αγορών και η μετάβαση σε πιο «πράσινες» μορφές ενέργειας δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με τα υφιστάμενα εργαλεία των τριών πρώτων δεσμών Οδηγιών. Αυτό είχε ως συνέπεια η Ε.Ε. να εκδώσει σειρά νέων κανόνων και, πιο συγκεκριμένα, τους Κανονισμούς 2019/941/ΕΕ (για την αντιμετώπιση κρίσεων στον τομέα της η.ε.) και 2018/1999/ΕΕ (για το σχέδιο δράσης για το κλίμα). Ο τελευταίος αυτός Κανονισμός συμπληρώνεται ήδη με την Οδηγία 2018/2001/ΕΕ για την προώθηση της χρήσης ΑΠΕ. Παράλληλα, δημοσιεύθηκαν δύο σημαντικές Οδηγίες, με τις οποίες επετεύχθησαν παρεμβάσεις στο νομοθετικό πλαίσιο στον τομέα της η.ε. και φ.α.: πρόκειται για τις Οδηγίες 2019/944/ΕΕ και 2019/692/ΕΕ, αντίστοιχα. Μέσω των Οδηγιών αυτών, επαναδιατυπώθηκε το ισχύον –ήδη από την τρίτη δέσμη Οδηγιών- νομικό πλαίσιο, αποσαφηνίζοντας αρκετά ζητήματα, ενώ, αναφορικά με τον τομέα της η.ε., επήλθαν και σημαντικές τροποποιήσεις, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της μετάβασης σε φιλικότερους προς το περιβάλλον τρόπους παραγωγής η.ε. (βλ. ιδίως άρθρο 3 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ)¹⁷.

Κοινό γνώρισμα των παραπάνω μέτρων, τουλάχιστον αναφορικά με το πρόσωπο του καταναλωτή, είναι η ενίσχυση της θέσης του στην αγορά (άρθρο 3 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ). Κατ' αρχάς, οι ως άνω Κανονισμοί και Οδηγίες σηματοδοτούν την μετάβαση στην έννοια του prosumer, δηλαδή του καταναλωτή-παραγωγού (ή, κατ' άλλη ορολογία, ενεργού καταναλωτή), ο οποίος είναι σε θέση να αποκρίνεται στην ζήτηση¹⁸. Με βάση το ως άνω πρότυπο, ο καταναλωτής-παραγωγός δεν αρκείται αποκλειστικά στην παθητική κατανάλωση η.ε., συνάπτοντας κατ' ανάγκη την σύμβαση προμήθειας για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών του. Αντιθέτως, διαδραματίζει έναν πιο ενεργό ρόλο στην αγορά, αφού μπορεί να συμμετέχει κι αυτός στην παραγωγή με την μικρής ή μεσαίας κλίμακας επένδυση σε κάποιας μορφής παραγωγή μέσω ΑΠΕ. Με τον τρόπο αυτόν, η Ένωση επιδιώκει να παράσχει κίνητρα για την ενεργειακή μετάβαση σε φιλικότερες μορφές ενέργειας (βλ. ειδικότερα άρθρα 15 επ. Οδηγίας 2019/944/ΕΕ). Η μετάβαση στο πρότυπο του καταναλωτή, ο οποίος θα καλύπτει τις ανάγκες του με την αυτοπαραγωγή η.ε. και θα πωλεί όση η.ε. διαθέτει σε επάρκεια, ενδεχομένως να περιορίσει τελικώς την

¹⁷ Ηλιάδου, Δίκαιο Ενέργειας, αριθμ. 208.

¹⁸ Για την έννοια αυτήν, βλ. Ηλιάδου, ό.π., αριθμ. 58, 250. Τον όρο «ενεργοί πελάτες» χρησιμοποιεί το άρθρο 15 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ.

σημασία της ίδιας της παραδοσιακής σύμβασης προμήθειας από τρίτους παραγωγούς με την μεσολάβηση του προμηθευτή.

Επιπροσθέτως, η ενίσχυση της έννομης θέσης του καταναλωτή στην απελευθερωμένη αγορά η.ε. επιτυγχάνεται και από επιμέρους ρυθμίσεις της Οδηγία 2019/944/ΕΕ (Κεφάλαιο III, άρθρα 10-29). Για πρώτη φορά ο καταναλωτής εξοπλίζεται με ένα ευρύ, συστηματικό και επαρκώς εξειδικευμένο πλαίσιο δικαιωμάτων έναντι του προμηθευτή. Άλλωστε, σημαντικός αριθμός από τα δικαιώματα που προβλέπονται στις διατάξεις αυτές θεσπίζονται για πρώτη φορά κατά τρόπο απολύτως και πλήρως δεσμευτικό για τα κράτη-μέλη. Είναι χαρακτηριστικό ότι αρκετές από τις ρυθμίσεις αυτές περιγράφονταν ήδη σε αδρές γραμμές στο Παράρτημα I της Οδηγίας 2009/72/ΕΕ, η δε εξειδίκευσή τους αφηνόταν στην διακριτική ευχέρεια των κρατών-μελών κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας. Το αποτέλεσμα ήταν η απουσία ομοιόμορφων και αποτελεσματικών κανόνων για την προστασία των καταναλωτών στην επικράτεια της Ένωσης.

Από τις πλείστες ειδικότερες ρυθμίσεις της τελευταίας Οδηγίας, η ενσωμάτωση της οποίας στην ελληνική έννομη τάξη ακόμη εκκρεμεί, ιδιάζουσα σημασία έχουν οι ακόλουθες: Η Ένωση δίδει ιδιαίτερη αξία στην διαφάνεια των Γενικών Όρων Συναλλαγών, προκειμένου οι καταναλωτές να μπορούν να κατανοούν την συμβατική τους θέση (άρθρο 10). Οι καταναλωτές πρέπει να ενημερώνονται εκ των προτέρων (τουλάχιστον ένα μήνα πριν) για την πρόθεση του προμηθευτή να τροποποιήσει τους όρους και να τους δίδεται δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης (άρθρο 10 §4)¹⁹. Η αλλαγή προμηθευτή είναι ελεύθερη και επιβάλλεται να συντελείται όσο τον δυνατόν συντομότερα για τον καταναλωτή (άρθρο 12). Παράλληλα, απαγορεύονται τα τέλη αλλαγής προμηθευτή και οποιαδήποτε επιβάρυνση σχετίζεται με το γεγονός αυτό, υπό την επιφύλαξη ειδικότερων εξαιρέσεων (άρθρο 12 §2-3). Τέλος, ρυθμίσεις περιέχονται και για τους ευάλωτους πελάτες, καθώς και για την ενεργειακή πενία (άρθρα 28-29).

4. Συμπέρασμα: Η θέση της σύμβασης προμήθειας στην νέα απελευθερωμένη αγορά.

Με τις τρεις βασικές δέσμες ενωσιακών Οδηγιών, η αγορά της η.ε. περιλαμβάνει τέσσερις διακριτές δραστηριότητες που μπορούν να ασκηθούν από διαφορετικά κάθε φορά πρόσωπα²⁰: τις δραστηριότητες της παραγωγής, της μεταφοράς, της διανομής και της προμήθειας η.ε., κατά εξελικτική σειρά από την παραγωγή προς την κατανάλωση. Μόνον η πρώτη και η τέταρτη είναι ανοικτές στον ανταγωνισμό²¹.

¹⁹ Βλ. σχετικά Γ. Μεντή, Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις, 2η έκδ., 2020, αριθμ. 7.102

²⁰ Βλ. Ζ. Τσολακίδη, Οι υποχρεώσεις του ΑΔΜΗΕ έναντι των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο του Συστήματος Εκκαθάρισης Αποκλίσεων παραγωγής-ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας, ΧρΙΔ 2016, 543επ. (543). Θ. Φορτσάκη/Ν. Φαραντούρη, Δίκαιο της Ενέργειας, 2016, §598.

²¹ Ζ. Τσολακίδης, ΧρΙΔ 2016, 543.

Στις έτερες δύο υφίσταται φυσικό μονοπώλιο²², με συνέπεια αυτές να ασκούνται αποκλειστικά από τους ανεξάρτητους διαχειριστές των εν λόγω δικτύων (ΑΔΜΗΕ για την μεταφορά, ΔΕΔΔΗΕ για την διανομή), ενώ η κυριότητα της υποδομής του δικτύου παραμένει στην καθετοποιημένη επιχείρηση (ΔΕΗ). Ως αντιστάθμισμα, τρίτοι ανταγωνιστές της καθετοποιημένης επιχείρησης έχουν δικαίωμα να αξιώσουν από τον διαχειριστή την πρόσβασή τους στο εν λόγω δίκτυο με ίδιους όρους με αυτούς που γίνεται η πρόσβαση της καθετοποιημένης επιχείρησης. Συνεπώς, δεν μπορεί να γίνει λόγος για απελευθέρωση ολόκληρης της ενεργειακής αγοράς, παρά μόνον για απελευθέρωση των δραστηριοτήτων παραγωγής και προμήθειας ενέργειας.

Η ως άνω διαμόρφωση της αγοράς ενέργειας έχει ως συνέπεια να εμφανίζονται δύο επιχειρήσεις ενώπιον του καταναλωτή: αφ' ενός ο ΔΕΔΔΗΕ, αφ' ετέρου ο Προμηθευτής. Έτσι προκειμένου να διοχετευθεί η η.ε. στον ίδιο, ο τελευταίος πρέπει να συνάψει δύο συμβάσεις με αμφότερα τα ως άνω πρόσωπα. Το γεγονός αυτό περιπλέκει σημαντικά τις έννομες σχέσεις των μέρων, αφού γεννώνται ζητήματα καθορισμού της σφαίρας επιρροής ενός εκάστου εξ αυτών και, αντίστοιχα, δόμησης της αστικής τους ευθύνης. Υπό το ισχύον πλαίσιο, προμηθευτής και ΔΕΔΔΗΕ είναι ανεξάρτητα νομικά πρόσωπα, τα οποία ως τέτοια εμφανίζονται και στον καταναλωτή, δίχως να τα συνδέει κάποια σχέση εκπροσώπησης του ενός από τον άλλον.

Εύστοχα παρατηρείται ότι η ελληνική λιανική αγορά η.ε. είναι προμηθειοκεντρική²³. Η παρατήρηση αυτή δεν βασίζεται μόνο στον υποχρεωτικό χαρακτήρα της σύμβασης προμήθειας, προκειμένου ο καταναλωτής να αποκτήσει την απαιτούμενη ποσότητα η.ε., σύμφωνα με το άρθρο 47 §2 εδ. α' Ν. 4001/2011. Το νομικό πλαίσιο, όπως δομείται από τον Ν. 4001/2011 αλλά και τα κατ' εξουσιοδότηση εκδοθέντα κανονιστικά κείμενα και εγχειρίδια των Διαχειριστών της Αγοράς, αντιμετωπίζει την προμήθεια η.ε. προς τον πελάτη ως υπόθεση του προμηθευτή πρωτίστως. Ειδικότερα, θεσπίζει υποχρεώσεις του προμηθευτή έναντι των υπολοίπων Συμμετεχόντων στην Αγορά, αναγνωρίζοντας την κομβική του θέση για την ομαλή λειτουργία αυτής, ενώ προβλέπει κατά σχεδόν εξαντλητικό τρόπο τις δυνατότητες που έχει για την συμμετοχή στην οικεία αγορά και την εξεύρεση των

---

²² Η έννοια του «φυσικού μονοπωλίου» υποδηλώνει emphaticά το οικονομικά ασύμφορο της επένδυσης: με άλλα λόγια, καιτοι δεν υφίσταται νομικό κώλυμα δραστηριοποίησης, τα έξοδα κατασκευής ενός δικτύου είναι τόσο υψηλά που καθίσταται ασύμφορη η κατασκευή του, με αποτέλεσμα να συμφέρει υπό οικονομικούς όρους την επιχείρηση να αιτηθεί την πρόσβασή της σε ξένο δίκτυο. Η παραπάνω έννοια αποτελεί εξέλιξη της θεωρίας περί “essential facilities” που αναπτύχθηκε στο αμερικανικό δίκαιο. Για την έννοια του «φυσικού μονοπωλίου», βλ. Α. Βανασσο, CMLRev 2004, 106-107· Γ. Δελλή, Κοινή Ωφέλεια και Αγορά, Τόμος Β', 2008, σελ. 242· Ηλιάδου, σε Φαραντούρη, Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, σελ. 17επ. (20)· Β. Καραγιάννη, Το νέο πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΧρΙΔ 2004, 857-858· Κ. Χριστοδούλου, Προστασία της προσωπικότητας και της συμβατικής ελευθερίας στα κοινωφελή δίκτυα, 2007, σελ. 14.

²³ Δ. Λιάπτης, Ηλεκτρική Ενέργεια και Δίκαιο των Συμβάσεων –Από το Μονοπώλιο στο Unbundling και στο Χρηματιστήριο Ενέργειας, 2018, §7 αριθμ. 79.

απαιτούμενων ποσοτήτων η.ε. Αντιθέτως, ως προς τα δικαιώματα του καταναλωτή και την αναγκαιότητα προστασίας του από καταχρηστικές συμπεριφορές του προμηθευτή, η οικεία νομοθεσία δεν διαλαμβάνει κάτι ειδικότερο (με την επιφύλαξη της αναμενόμενης ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2019/944/ΕΕ, η οποία ωστόσο, δεν επιλύει οριστικά όλα τα σχετικά ζητήματα), παραπέμποντας προς τούτο στις γενικές ρυθμίσεις του Νόμου (λ.χ. Ν.2251/1994).

Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στην ρύθμιση της δραστηριότητας της ελεύθερης για τα μέρη προμήθειας η.ε. Ωστόσο, η εν λόγω δραστηριότητα συνεχεται αναγκαία και με την δραστηριότητα της διανομής η.ε.²⁴. Επομένως, ο καθορισμός των ορίων μεταξύ των δικτύων, καθώς και των αρμοδιοτήτων κάθε προσώπου επ' αυτών είναι ζήτημα κρισιμότητας για τον συνακόλουθο καθορισμό των σφαιρών ευθύνης έκαστου μέρους. Στο πλαίσιο αυτό, θα εξετασθούν ορισμένα ζητήματα της σύνδεσης του πελάτη στο Δίκτυο Διανομής, η οποία συντελείται μέσω της σύναψης σύμβασης σύνδεσης στο Δίκτυο με αντισυμβαλλόμενο τον ΔΕΔΔΗΕ.

---

²⁴ Ως Ελληνικό Σύστημα Μεταφοράς Η.Ε. (ΕΣΜΗΕ ή, άλλως, Σύστημα) ορίζονται, κατά το άρθρο 2 §3 στοιχ. ιε' Ν. 4001/2011: «οι γραμμές υψηλής τάσης, οι εγκατεστημένες στην Ελληνική Επικράτεια διασυνδέσεις, χερσαίες ή θαλάσσιες και όλες οι εγκαταστάσεις, εξοπλισμός και εγκαταστάσεις ελέγχου που απαιτούνται για την ομαλή, ασφαλή και αδιάλειπτη διακίνηση ηλεκτρικής ενέργειας από έναν σταθμό παραγωγής σε έναν υποσταθμό, από έναν υποσταθμό σε έναν άλλο ή προς ή από οποιαδήποτε διασύνδεση. Τα έργα διασύνδεσης Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών με το ΕΣΜΗΕ εντάσσονται στο ΕΣΜΗΕ. Στο Σύστημα Μεταφοράς δεν περιλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, οι γραμμές και εγκαταστάσεις υψηλής τάσης που έχουν ενταχθεί στο Δίκτυο Διανομής, καθώς και τα δίκτυα των μη Διασυνδεδεμένων Νησιών».

Ως Ελληνικό Δίκτυο Διανομής Η.Ε. (ΕΔΔΗΕ ή, άλλως, Δίκτυο) ορίζεται, σύμφωνα με το άρθρο 2 §3 στοιχ. ιδ' Ν. 4001/2011: «το δίκτυο διανομής ηλεκτρικής ενέργειας της ΔΕΗ ΑΕ που είναι εγκατεστημένο στην Ελληνική Επικράτεια, το οποίο αποτελείται από γραμμές μέσης και χαμηλής τάσης και εγκαταστάσεις διανομής ηλεκτρικής ενέργειας, καθώς και από γραμμές και εγκαταστάσεις υψηλής τάσης που έχουν ενταχθεί στο δίκτυο αυτό. Το Δίκτυο, εκτός από το δίκτυο των Μη Διασυνδεδεμένων Νησιών, συνδέεται στο ΕΣΜΗΕ μέσω των υποσταθμών υψηλής τάσης και μέσης τάσης (ΥΤ/ΜΤ). Όριο μεταξύ Συστήματος και Δικτύου αποτελεί το διακοπτικό μέσο που βρίσκεται στην πλευρά της ΥΤ του μετασχηματιστή ισχύος του υποσταθμού και το οποίο αποτελεί στοιχείο του Δικτύου. Για τις περιοχές, στο δίκτυο διανομής των οποίων ανήκουν γραμμές ΥΤ, το όριο μεταξύ συστήματος και δικτύου διανομής καθορίζεται με απόφαση της ΡΑΕ, μετά από εισήγηση των Διαχειριστών του ΕΣΜΗΕ και του ΕΔΔΗΕ και γνώμη των Κυρίων του ΕΣΜΗΕ και του ΕΔΔΗΕ». Για την διάκριση αυτήν, βλ. Μ. Παπαντώνη, Ε&Δ 5/2006, 124.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Αντικείμενο και υποκείμενα της σύμβασης προμήθειας

A. Η ηλεκτρική ενέργεια ως πράγμα (άρθρο 947 §2 ΑΚ).

Η η.ε. είναι ένα αγαθό με πολύ ιδιαίτερη φύση, απαραίτητο για την καθημερινή ζωή. Ως εκ τούτου, η έννομη τάξη το περιέβαλε με ειδικές ρυθμίσεις. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετασθεί η αντιμετώπισή του από τον νομοθέτη του Αστικού Κώδικα, ο οποίος στάθηκε ιδιαίτέρως πρωτοποριακός για την εποχή του.

1. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αγαθού της ηλεκτρικής ενέργειας.

Από σκοπιάς ιδιωτικού δικαίου, δύο είναι οι βασικές ιδιαιτερότητες που καθορίζουν την νομική μεταχείριση της η.ε. και οι οποίες προκύπτουν από την ίδια την φυσιολογία του αγαθού.

Κατ' αρχάς, η η.ε. δεν αποτελεί ενσώματο αντικείμενο, υπό την έννοια ότι δεν έχει από μόνη της υλική υπόσταση²⁵, αλλά άυλο, ασώματο αντικείμενο²⁶. Τούτο δημιουργεί κατ' αρχήν προσκόμματα στην ένταξή του στην νομική έννοια του «πράγματος», κατά την ΑΚ 947 §1, τα οποία ο νομοθέτης υπερκεράζει μέσω της παρ. 2 του ίδιου άρθρου. Παράλληλα, εξ αυτού του λόγου, αμφισβητούμενου είναι αν όντως η η.ε. μπορεί να φέρει κάποιο φυσικό ελάττωμα που να αφορά την ίδια την ιδιοσυστασία της. Η η.ε. εισέρχεται στο δίκτυο από τον παραγωγό με συγκεκριμένη τάση και κινείται εντός αυτού με τάση που ρυθμίζει ο διαχειριστής του δικτύου, εωσότου εν τέλει εγχυθεί στο οικιακό δίκτυο του πελάτη. Τυχόν αυξομείωση της τάσης ή διακοπή της ροής της δεν οφείλονται σε αυτήν την ίδια την φυσική υπόσταση του πράγματος, αλλά σε πράξη ή παράλειψη τρίτου προσώπου, δηλαδή του Διαχειριστή του Συστήματος ή Δικτύου²⁷. Κατά τούτο, δεν βαρύνει τον παραγωγό ή τον προμηθευτή ευθύνη για πραγματικό ελάττωμα κατά την έννοια του ΑΚ. Την θέση αυτήν άλλωστε, δέχεται και η νομολογία, η οποία αποδίδει την

²⁵ Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 32. Για την έννοια του ενσώματου αντικειμένου ως προϋπόθεση της νομικής έννοιας του πράγματος, βλ. Απ. Γεωργιάδη, Εμπράγματο Δίκαιο, 2η έκδ., 2010, σελ. 94-95.

²⁶ Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 95· Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές, σελ. 55.

²⁷ Πρβλ. Α. Γαζή σε Ερμηνεία του Αστικού Κώδικος, 1949, άρθρ. 513 αριθμ. 8, ο οποίος χαρακτηρίζει την παροχή ρεύματος χαμηλότερης τάσης ως πραγματικό ελάττωμα.

ευθύνη στην αυξομείωση της τάσης της αποκλειστικά στον ΔΕΔΔΗΕ και όχι στον παραγωγό ή τον προμηθευτή²⁸.

Εξάλλου, λόγω του ασώματου χαρακτήρα της, ενόσω η η.ε. κινείται εντός του Δικτύου Μεταφοράς ή Διανομής, καθίσταται αδύνατο να προσδιορισθεί ο παραγωγός της. Με άλλα λόγια, από την στιγμή που η η.ε. εισέλθει στο δίκτυο, αναμιγνύεται αδιάσπαστα με την υπόλοιπη η.ε. που ευρίσκεται εντός αυτού και χάνεται οριστικά το στίγμα του παραγωγού της²⁹.

Η δεύτερη ιδιαιτερότητα της η.ε. έχει να κάνει με το αν αυτή πρέπει να θεωρείται εμπόρευμα ή υπηρεσία³⁰. Συγκεκριμένα, ο άυλος ασώματος χαρακτήρας καθιστά αδύνατη την κατά κυριολεξία πραγματική μεταβίβασή της. Άλλωστε, η η.ε. δεν μπορεί να κατ' αρχήν να αποθηκευτεί –παρά τις πλέον πρόσφατες τεχνολογικές εξελίξεις που καθιστούν μεν εφικτή την αποθήκευσή της, οικονομικά ασύμφορη δε: παράγεται και καταναλώνεται την ίδια στιγμή. Ο τελικός καταναλωτής αντλεί ποσότητα η.ε. από αυτήν που διατρέχει το δίκτυο. Η εν λόγω ποσότητα, για λόγους ασφαλείας του δικτύου, πρέπει να αναπληρώνεται από αντίστοιχη ποσότητα ενέργειας που εγγέει ευθύς αμέσως κάποιος συνδεδεμένος με το δίκτυο παραγωγός. Τον προγραμματισμό της ταυτόχρονης τροφοδοσίας του δικτύου με ποσότητες η.ε. αναλαμβάνει ο ΑΔΜΗΕ, ο οποίος διευθετεί τις αποκλίσεις (βλ. άρθρο 94 §2 εδ. ε' -στ' Ν. 4001/2011, άρθρο 17 §2 στοιχ. ε', στ και ιστ' Ν. 4425/2016). Υπέρ της φύσης της η.ε. ως υπηρεσίας συνηγορεί εξάλλου, και το γεγονός ότι αυτή δεν μπορεί να αναμεταβιβαστεί, εξαιτίας της αδυναμίας αποθήκευσής της³¹.

Ωστόσο, τα ανωτέρω χαρακτηριστικά της η.ε. δεν είναι ικανά να αποκλείσουν a priori τον χαρακτηρισμό της ως πράγματος (και, άρα, εμπορεύσιμου πράγματος), τον οποίον και της προσδίδει εν τέλει ο ίδιος ο νόμος (άρθρο 947 §2 ΑΚ), κατά πλάσμα δικαίου³². Υπέρ της φύσης της παροχής η.ε. ως παροχής πράγματος και όχι υπηρεσίας τάσσονται και οι σύγχρονες νομικές και οικονομικές εξελίξεις μέσω της ίδρυσης χρηματιστηρίων ενέργειας, στα οποία η η.ε. καθίσταται αντικείμενο αγοραπωλησίας, όπως κάθε άλλο κοινό εμπόρευμα³³. Παρ' όλα αυτά, τα χαρακτηριστικά εκείνα της παροχής η.ε. που προσιδιάζουν σε αυτά της παροχής

---

²⁸ Βλ. σχετικά για την αποκλειστική ευθύνη του ΔΕΔΔΗΕ στην απελευθερωμένη αγορά, ΠΠρΑθ 70/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΑθ 1103/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΜΠρΑθ 5375/2014 ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΕιρΧίου21/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Σύσταση ΣτΚ 3873/2.2.2017.

²⁹ Έτσι Κ. Παναγόπουλος, Νομική θέση και αστική ευθύνη του λειτουργού αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΛΑΓΗΕ) έναντι των παραγωγών (γνωμ.), ΕφΑΔΠολΔ 2019, 1217 επ. (1219)· Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές, σελ. 56.

³⁰ Για την εν λόγω προβληματική, βλ. αναλυτικά Μαρίνο, Η πρόσβαση, σελ. 31επ.· Ταρνανίδου, ό.π., σελ. 56επ. Υπέρ του χαρακτηρισμού της η.ε. ως εμπορεύματος έκλινε το ΔΕΚ στην Απόφαση της 27.4.1994, C-393/92, *Almeida*, σκ. 28.

³¹ Ταρνανίδου, ό.π., σελ. 64.

³² Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 31, όπου και παραπομπές σε σχετικές Αποφάσεις του ΔΕΚ.

³³ Έτσι Ταρνανίδου, ό.π., σελ. 59.

υπηρεσίας δεν θα πρέπει να παραβλεφθούν κατά τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό της σύμβασης προμήθειας.

2. Η ρύθμιση της ΑΚ 947 §2.

Η άυλη, ασώματη φύση της η.ε. προκάλεσε έντονες θεωρητικές διχογνωμίες για το κατά πόσο είναι δυνατόν αυτή να ενταχθεί στην νομική έννοια του πράγματος. Και τούτο, διότι ως πράγμα, κατά το άρθρο 947 §1 ΑΚ, νοείται κατ' αρχήν μόνο το ενσώματο αντικείμενο³⁴. Τούτο, άλλωστε, ίσχυε στο προϊσχύσαν ρωμαϊκό δίκαιο, το οποίο και απαιτούσε την συνδρομή της ως άνω ιδιότητας, προκειμένου να χαρακτηριστεί κάποιο αντικείμενο ως πράγμα. Υπό το πρίσμα του τότε ισχύοντος δικαίου, η παλαιότερη (προ του ΑΚ) νομολογία έσπευδε να αρνηθεί την απόδοση του χαρακτηρισμού του πράγματος στην η.ε.³⁵. Συγκεκριμένα, το πρόβλημα αυτό ανέκυψε επ' αφορμής κλοπής ηλεκτρικού ρεύματος, οπότε ο Άρειος Πάγος³⁶ έκρινε ότι η η.ε. δεν εντάσσεται στην έννοια του πράγματος, στερώντας από κάθε προστασία –αστική και ποινική– τους ζημιωθέντες. Η νομολογία αυτή, ωστόσο, μετεβλήθη τα τελευταία έτη πριν την εισαγωγή του ΑΚ, αποδεχόμενη πλέον ότι και οι φυσικές δυνάμεις μπορούν να θεωρηθούν πράγματα, αν υπόκεινται σε εξουσίαση³⁷.

Την ίδια λύση ακολούθησε και ο ΑΚ. Συγκεκριμένα, το άρθρο 947 §1 ΑΚ υιοθετεί μεν τον παραδοσιακό ορισμό της έννοιας τους πράγματος, δεν διστάζει δε να τον διευρύνει μέσω της παρ. 2. Με την διάταξη του άρθρου 947 §2 ΑΚ, ο νομοθέτης θεωρεί κατά πλάσμα δικαίου ως πράγματα και τις φυσικές δυνάμεις ή ενέργειες, ιδίως το ηλεκτρικό ρεύμα και την θερμότητα, «εφόσον υπόκειται σε εξουσίαση, όταν περιορίζονται σε ορισμένο χώρο». Με την διάταξη αυτήν ο ΑΚ –όπως άλλωστε και ο ΠΚ (άρθρο 372 §2)– καθιερώνει νομικό πλάσμα («Πράγματα λογίζονται»), σύμφωνα με το οποίο οι φυσικές δυνάμεις ή οι ενέργειες, παρόλο που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις της έννοιας του πράγματος, θεωρούνται εντούτοις πράγματα, υπό τον όρο ότι περιορίζονται εντός ορισμένου χώρου, ώστε να καθίσταται δυνατή η εξουσίασή τους³⁸. Η απαρίθμηση της ως άνω διάταξης είναι ενδεικτική, ώστε και άλλες ενέργειες ή φυσικές δυνάμεις (λ.χ. ηλιακή ή ατομική ενέργεια κ.α.) να

³⁴ Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 95· Β. Βαθρακοκόιλης, ΕΡΝΟΜΑΚ, Τόμος Δ', Ημιτόμ. Α', άρθρο 947 αριθμ. 2· Δ. Παπαστερίου, Εμπράγματο Δίκαιο, Τόμος 1, 2008, σελ. 166· Α. Τούσης, Εμπράγματον Δίκαιον, 3η έκδοση, 1966, σελ. 23επ.

³⁵ Επί του ανακύψαντος στο προϊσχύσαν δίκαιο ζητήματος, βλ. αναλυτικά σε Κ. Βαθούσκο, Εγχειρίδιον Εμπραγμάτου Δικαίου, 4η έκδ., 1972, σελ. 7· Παπαστερίου, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 172.

³⁶ Βλ. ΑΠ 142/1917, Θεμ. ΚΗ', 434· ΑΠ 327/1918, Θεμ. Λ', 130.

³⁷ Έτσι η ΑΠ 412/1937, Θεμ. ΜΘ', 14. Επί του θέματος, βλ. Ε. Λασκαρίδη, εις: Α. Γεωργιάδη(επιμ.), ΣΕΑΚ, Τόμος ΙΙ, 2010, άρθρ. 947 αριθμ. 4· Παπαστερίου, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 172.

³⁸ Βαθούσκος, Εγχειρίδιον Εμπραγμάτου, σελ. 7· Γαζής, ΕρμΑΚ, άρθρο 513, αρ. 8· Κιάου-Δημάκου, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, Τόμος V, 1985, άρθρο 947, αρ. 15· Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 95.

μπορούν να θεωρηθούν πράγματα, εφόσον πληρούν την αναφερόμενη στην διάταξη προϋπόθεση³⁹.

Η διάταξη αυτή θέτει δύο όρους: α. τον περιορισμό σε συγκεκριμένο χώρο· και β. την εξουσίαση των φυσικών δυνάμεων/ενεργειών, ενόσω βρίσκονται σε αυτόν⁴⁰. Αν κάποιος εκ των δύο εκλείψει, η φυσική δύναμη ή η ενέργεια χάνει την ιδιότητά της ως νομικό πράγμα. Τούτο στην υπό εξέταση περίπτωση της η.ε. σημαίνει περαιτέρω ότι η η.ε. θεωρείται κατά πλάσμα δικαίου πράγμα μόνον καθ' όσον διοχετεύεται μέσω αγωγών-καλωδίων⁴¹. Αν για κάποιο λόγο η η.ε. πάψει να διοχετεύεται κατ' αυτόν τον τρόπο (λ.χ. αν κοπεί το καλώδιο), τότε χάνει την ως άνω ιδιότητά της. Επομένως, η φύση της η.ε. ως πράγματος συνδέεται αναπόσπαστα με την σύνδεσή της με ένα υλικό φορέα, ήτοι τον αγωγό, καθώς τότε και μόνον τότε καθίσταται υποκείμενη σε εξουσίαση. Τουναντίον, οι φυσικές δυνάμεις και οι ενέργειες δεν θεωρούνται πράγμα, όταν ευρίσκονται στην φυσική τους –ελεύθερη– κατάσταση (λ.χ. ηλεκτρική ενέργεια κεραυνού)⁴².

3. Η εφαρμογή της ΑΚ 947 §2 στις έννομες σχέσεις δικτύου.

Εν όψει των ανωτέρω, γεννάται το ερώτημα αν νοείται διακριτή κυριότητα της η.ε. ως ασώματου πράγματος σε σχέση με την κυριότητα επί των αγωγών διέλευσής της. Με άλλα λόγια, πρέπει να εξετασθεί εάν η κυριότητα επί των αγωγών, μέσω των οποίων διοχετεύεται η η.ε., οδηγεί σε πρωτότυπη κτήση της κυριότητας επί της η.ε. από τον κύριο αυτών.

Ειδικότερα, ο κύριος των αγωγών κατέχει το όργανο εκείνο μέσω του οποίου η ασώματη η.ε. «σωματούται»: δίχως τους εν λόγω υλικούς φορείς (αγωγούς), η η.ε. θα έπαυε να λογίζεται νομικά ως πράγμα, έστω και κατά πλάσμα δικαίου. Με άλλα λόγια, η η.ε., όταν διοχετεύεται στον αγωγό-καλώδιο, ενσωματώνεται αδιάσπαστα σε αυτό. Αν για κάποιο λόγο έχανε την σύνδεσή της με τον αγωγό (λ.χ. αν κοβόταν το καλώδιο), θα έπαυε αυτομάτως να είναι πράγμα, αφού δεν θα μπορούσε να υπαχθεί πλέον σε εξουσίαση.

Στην προκείμενη περίπτωση, λόγω της αδιάσπαστης ένωσης ενέργειας και υλικού φορέα, θα πρέπει να εφαρμοστεί το άρθρο 1058 §2 ΑΚ για την συνάφεια⁴³.

³⁹ Βαβούσκος, ό.π.· Βαθρακοκοίλης, ΕρΝΟΜΑΚ, άρθρο 947 αριθμ. 2· Γεωργιάδης, ό.π.· Κιάου-Δημάκου, ό.π..

⁴⁰ Παπαστερίου, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 172.

⁴¹ Βλ. Βαβούσκο, Εγχειρίδιον Εμπραγμάτου, σελ. 8· Γεωργιάδης, ό.π.· Κιάου-Δημάκου, ό.π.· Παπαστερίου, ό.π., οι οποίοι τονίζουν την ανάγκη δέσμευσης της ενέργειας σε ορισμένο δίκτυο (παραγωγής, διανομής, συσσώρευσης).

⁴² Πρβλ. ΕιρΚομ 85/2009, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, το οποίο έκρινε ότι η εκπεμπόμενη ραδιοσυχνότητα δεν αποτελεί πράγμα, κατά την έννοια του άρθρου 947 §2 ΑΚ.

⁴³ Άρθρο 1058 ΑΚ: «Αν κινητά που ανήκουν σε διαφορετικούς κυρίους ενωθούν έτσι, ώστε να γίνουν συστατικά ενιαίου πράγματος, οι έως τώρα κύριοι τους γίνονται συγκύριοι του πράγματος κατά μέρη που προσδιορίζονται από την αξία που έχουν τα πράγματα κατά το χρόνο της ένωσης.

Αν το ένα από τα πράγματα πρέπει να θεωρηθεί ως το κύριο, ο κύριος του πράγματος αυτού αποκτά κυριότητα στο όλο».

Και τούτο διότι δύο κινητά –ήτοι ο αγωγός και η η.ε.– που ανήκουν σε διαφορετικούς κυρίους ενώνονται πλέον με τέτοιο αδιάσπαστο τρόπο, ώστε γίνονται συστατικά ενιαίου πράγματος (άρθρο 1058 §1 ΑΚ). Το ενιαίο αυτό πράγμα συναπαρτίζεται από τον αγωγό και την η.ε. που διέρχεται κατά την στιγμή εκείνη απ’ αυτόν, προερχόμενη (κατά τις επιμέρους ποσότητες της) από διαφορετικούς παραγωγούς. Οι ποσότητες αυτές ενώνονται αδιάσπαστα στο νέο προϊόν, δίχως να είναι πλέον δυνατή η διαπίστωση της προέλευσής τους από συγκεκριμένο παραγωγό. Καθώς, όμως, το κύριο πράγμα εν προκειμένω –από λειτουργικής απόψεως– είναι ο αγωγός και όχι η κυκλοφορούσα εντός του η.ε., ο κύριος του γίνεται κύριος και στο νέο ενιαίο πράγμα. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, κύριο πράγμα θεωρείται ο αγωγός, αφού, εξ αιτίας του γεγονότος της διοχέτευσης της η.ε. σε αυτόν, καθίσταται νομικό πράγμα. Άλλωστε, ο κύριος των αγωγών είναι αυτός που εξουσιάζει την εγχεόμενη η.ε. (την κατευθύνει, αλλάζει τα χαρακτηριστικά της, λ.χ. τάση) κατά βούληση, και, κατά συνέπεια, προσφέρει εν προκειμένω την κύρια-χαρακτηριστική παροχή. Άρα η σημασία του αγωγού είναι, εξ αυτού του λόγου, μεγαλύτερη της η.ε., διότι η ίδια η φύση της η.ε. ως πράγματος – έστω και κατά πλάσμα δικαίου–, εξαρτάται από την ίδια την ύπαρξη του αγωγού. Η έννοια του κυρίου πράγματος κατά την ΑΚ 1058 πρέπει να εκληφθεί λειτουργικά, δηλαδή κύριο είναι το εξυπηρετών πράγμα και όχι το αντίστροφο (εξυπηρετούμενο): εν προκειμένω είναι τέτοια η εξάρτηση του εξυπηρετούμενου από το εξυπηρετών πράγμα, που δίχως το τελευταίο αλλοιώνεται πλήρως η υπόσταση του πρώτου.

Εξάλλου, στο ανωτέρω πόρισμα συνηγορεί και το εξής γεγονός. Ο αγωγός, στον οποίον εγχέεται ξένη η.ε., δεν είναι «άδειος», υπό την έννοια ότι σ’ αυτόν κυκλοφορεί ήδη η.ε., προερχόμενη από διαφορετικούς παραγωγούς, δηλαδή όλους όσους εισέφεραν κατά την ημέρα εκείνη η.ε. στο Σύστημα. Έτσι, άπαξ και εισέλθει μια ποσότητα η.ε. σε ένα δίκτυο αγωγών, καθίσταται πλέον αδύνατο να διαπιστωθεί η προέλευσή της, αφού ενώνεται αδιάσπαστα με την υπόλοιπη. Κατ’ ακολουθίαν, η ανωτέρω πρόταση ενισχύει την ασφάλεια των συναλλαγών, διότι, αν δεν αποκτούσε ο κύριος του αγωγού την κυριότητα, τότε θα ήταν αδύνατο να ανιχνεύσει κανείς το καθεστώς των εμπραγμάτων δικαιωμάτων, αφού η «ταυτότητα» του προηγούμενου κυρίου της η.ε. έχει πλέον απολεσθεί ανεπιστρεπτί⁴⁴.

B. Dramatis Personae – Τα συμβαλλόμενα μέρη.

Για την έννοια της συνάφειας, βλ. αναλυτικά σε *Γεωργιάδη*, Εμπράγματο Δίκαιο, σελ. 644 επ. Η συνάφεια πρέπει να ερμηνευθεί λειτουργικά. Έτσι, δεν εφαρμόζεται μόνο σε πράγματα που κατά την φυσική τους υπόσταση αναμειγνύονται μεταξύ τους, αλλά και σε πράγματα τόσο αδιάσπαστα συνδεδεμένα, ώστε η ύπαρξη του ενός εξαρτάται εν τέλει από την ύπαρξη του άλλου.

⁴⁴ Πρβλ. *Παναγόπουλο*, ΕφΑΔΠολΔ 2019, 1219- *Ταρνανίδου*, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές, σελ. 56.

Στο κεφάλαιο αυτό, θα εξετασθούν τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην προμήθεια η.ε. προς τον τελικό χρήστη της. Η ορολογία που χρησιμοποιεί ο νομοθέτης (ιδίως στο άρθρο 2 Ν. 4001/2011) για να κατονομάσει τα πρόσωπα αυτά ποικίλλει και δημιουργεί ανάγκη προσδιορισμού του εννοιολογικού περιεχομένου της. Ειδικότερα:

1. Ο Προμηθευτής ηλεκτρικής ενέργειας.

Σύμφωνα με το άρθρο 2 §1 εδ. κβ' Ν. 4001/2011, ως «προμηθευτής» ορίζεται «το φυσικό και νομικό πρόσωπο που ασκεί δραστηριότητα Προμήθειας Φυσικού Αερίου ή και Ηλεκτρικής Ενέργειας». Ο ορισμός αυτός είναι επαρκώς γενικός και ανταποκρίνεται τόσο στις συμβάσεις προμήθειας η.ε., όσο και στις συμβάσεις προμήθειας φ.α. Όπως προαναφέρθηκε, η απελευθερωμένη πλέον αγορά ενέργειας διακρίνεται σε τέσσερις δραστηριότητες: αυτές της παραγωγής, της μεταφοράς, της διανομής και της προμήθειας κατά εξελικτική σειρά από την παραγωγή στην κατανάλωση⁴⁵. Η πρώτη και η τέταρτη εξ' αυτών είναι σήμερα στην Ε.Ε. πλήρως ανοικτές στον ανταγωνισμό, με τους προμηθευτές, όσο και τους πελάτες να έχουν δυνατότητα επιλογής του αντισυμβαλλομένου τους.

α. Γενικά χαρακτηριστικά και διάκριση από την εμπορία.

Για λόγους ασφάλειας του εφοδιασμού της χώρας με η.ε., η δραστηριότητα της προμήθειας η.ε., καίτοι ανοικτή στον ανταγωνισμό, υπόκειται σε διαδικασία αδειοδότησης (άρθρο 134 Ν. 4001/2011)⁴⁶. Η άδεια χορηγείται από την ΡΑΕ βάσει του Κανονισμού Αδειών Προμήθειας και Εμπορίας Η.Ε. (ΥΑ υπ' αρ.

⁴⁵ Βλ. *Φορτσάκη/Φαραντούρη*, Δίκαιο της Ενέργειας, §598. Κατά τούτο, η έννοια του «προμηθευτή» διαφέρει από την ευρύτερη έννοια της «επιχείρησης η.ε.», η οποία ορίζεται στο άρθρο 2 §3 εδ. ιη' Ν. 4001/2011 ως «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που ασκεί τουλάχιστον μία από τις ακόλουθες δραστηριότητες: παραγωγή, μεταφορά, διανομή, προμήθεια, ή αγορά ηλεκτρικής ενεργείας και είναι υπεύθυνο για τα εμπορικά και τεχνικά καθήκοντα ή /και τα καθήκοντα συντήρησης τα σχετικά με τις δραστηριότητες αυτές. Στον ορισμό αυτόν δεν περιλαμβάνονται οι τελικοί πελάτες.».

⁴⁶ Παρά ταύτα, κεντρική θέση στην αγορά προμήθειας η.ε. συνεχίζει να διατηρεί η ΔΕΗ Α.Ε. Η ΔΕΗ ιδρύθηκε ως Δημόσια Υπηρεσία με τον Ν. 1468/1950 (ΦΕΚ Α' 169/7-8-1950) ανήκουσα εξ' ολοκλήρου στο Ελληνικό Δημόσιο. Από τότε και έως το 1999, η ΔΕΗ λειτουργούσε χάριν του δημοσίου συμφέροντος, κατά τους κανόνες, όμως, της ιδιωτικής οικονομίας, συνάπτοντας αναγκαστικές συμβάσεις ιδιωτικού δικαίου με τους Πελάτες της, αφού κατείχε το νομικό μονοπώλιο στην αγορά η.ε. (Αικ. *Ηλιάδου*, Δημόσιες Επιχειρήσεις, 2016, §§186). Με τον Ν. 2773/1999 (ΦΕΚ Α' 286/22-12-1999) το μονοπώλιο αυτό καταργήθηκε σταδιακά, ενώ, με το άρθρο 43 του ως άνω Νόμου, η ΔΕΗ μετατράπηκε σε Ανώνυμη Εταιρία, διεπόμενη σχεδόν αποκλειστικά ως προς όλες τις έννομες σχέσεις της από το ιδιωτικό δίκαιο και την ειδική τομεακή νομοθεσία. Οι συμβάσεις, κατά συνέπεια, που συνάπτει με τους Πελάτες της διέπονται αποκλειστικά από το ιδιωτικό δίκαιο. Βλ. περαιτέρω επί του θέματος Α. *Ηλιάδου*, ό.π., §§186, 311-312· Ι. Μ. *Παπαδόπουλο*, Ε&Δ 2/2004, 58επ.

Δ5-ΗΛ/Β/Φ.1.20/543/οικ.20506/2012⁴⁷). Τόσο στο άρθρο 123 Ν. 4001/2012, όσο και στον ως άνω κατ' εξουσιοδότηση εκδοθέντα Κανονισμό Αδειών, γίνεται διάκριση μεταξύ της δραστηριότητας της προμήθειας και αυτής της εμπορίας. Η πρώτη, κατά το άρθρο 2 εδ. β' του ως άνω Κανονισμού, λαμβάνει χώρα μεταξύ των προμηθευτών και των τελικών καταναλωτών (βλ. άρθρο 2 §1 εδ. κα' Ν. 4001/2011 σε συνδ. με άρθρο 2 §1 εδ. γ' ΚΠΗΕ⁴⁸).

Η εμπορία από την άλλη πλευρά, είναι έννοια γένους, αφού κάθε προμηθευτής μπορεί την ασκεί, διαμεσολαβώντας προς τον τελικό καταναλωτή⁴⁹. Ως προς τα χαρακτηριστικά της αποτελεί μια διαμεσολαβητική, αμφιμερώς εμπορική, δραστηριότητα που διενεργείται αποκλειστικά μεταξύ εμπόρων στην χονδρική αγορά, με σκοπό ο ένας εξ' αυτών να αποκτήσει συγκεκριμένη ποσότητα η.ε. για περαιτέρω διάθεσή της⁵⁰. Καθώς σύμφωνα με το ισχύον στην Ελλάδα σύστημα δεν δύναται να υλοποιηθούν ακόμη διμερείς συμβάσεις φυσικής παράδοσης η.ε., η εμπορία η.ε. δύναται να λάβει, κατά το άρθρο 2 εδ. γ' Κανονισμού Αδειών, την μορφή της διενέργειας συναλλαγών στην αγορά Ηλεκτρικής Ενέργειας αποκλειστικά μέσω των διεθνών διασυνδέσεων των ηλεκτρικών συστημάτων της χώρας με ηλεκτρικά συστήματα γειτονικών χωρών⁵¹.

β. Η διαδικασία διοικητικής αδειοδότησης από την ΡΑΕ.

Ανάλογα με την επιδιωκόμενη δραστηριότητα –αν δηλαδή, αυτή συνιστά εμπορία η.ε. ή προμήθειά της στον τελικό καταναλωτή– διακρίνονται και οι χορηγούμενες από την ΡΑΕ Άδειες σε Άδεια Προμήθειας και σε Άδεια Εμπορίας (βλ. άρθρο 134 §1 Ν. 4001/2011). Δεδομένου ότι η εμπορία η.ε. αποτελεί έννοια γένους και απαραίτητη συνθήκη για την προμήθεια η.ε., το άρθρο 3 §3 Κανονισμού Αδειών ορίζει πως ο κάτοχος της Άδειας Προμήθειας μπορεί να ασκεί και την δραστηριότητα της Εμπορίας, χωρίς να απαιτείται για την προς τούτο η κατοχή Άδειας Εμπορίας. Το αντίστροφο, ωστόσο, δηλαδή η δυνατότητα του κατόχου άδεια εμπορίας να ασκεί προμήθεια η.ε., δεν πρέπει να γίνει δεκτό. Η προμήθεια, καθώς συνίσταται στην έννομη σχέση με τον τελικό καταναλωτή, περιβάλλεται με πρόσθετες υποχρεώσεις διαφάνειας και προστασίας από τον Νόμο.

Το άρθρο 134 §2 Ν. 4001/2011 ορίζει τις προϋποθέσεις που πρέπει να συντρέχουν για να χορηγηθεί στον ενδιαφερόμενο Άδεια Προμήθειας. Έτσι, ο Νόμος απαιτεί ο υποψήφιος Προμηθευτής: (α) να λαμβάνει την μορφή ανώνυμης

⁴⁷ «Έκδοση του Πρώτου Μέρους του Κανονισμού Αδειών «Άδεια Προμήθειας και Εμπορίας Ηλεκτρικής Ενέργειας» κατ' εφαρμογή του άρθρου 135 του ν. 4001/2011 (ΦΕΚ Α' 179)» (ΦΕΚ Β' 2940/5-9-2012). Στο κείμενο αυτό περιλαμβάνεται, μεταξύ άλλων, η διαδικασία χορήγησης των αδειών, οι υποχρεώσεις εξ' αυτών, η διαδικασία ανάκλησης, μεταβίβασης και τροποποίησής τους.

⁴⁸ Το άρθρο 2 §1 εδ. κα' Ν. 4001/2011 ορίζει την προμήθεια η.ε. ως «πώληση, περιλαμβανομένης της μεταπώλησης... ηλεκτρικής ενέργειας σε Πελάτες».

⁴⁹ Ταρνανίδου, Σύγχρονες Ενεργειακές Αγορές, σελ. 91.

⁵⁰ Για την διάφορες εκφάνσεις που μπορεί να λάβει η εμπορία η.ε., βλ. Ταρνανίδου, ό.π., σελ. 93επ.

⁵¹ Φορτσάκης/Φαραντούρης, Δίκαιο της Ενέργειας, §634.

εταιρείας ή εταιρείας περιορισμένης ευθύνης ή Ιδιωτικής Κεφαλαιουχικής Εταιρείας με εταιρικό κεφάλαιο τουλάχιστον 600.000 ευρώ⁵². (β) να διαθέτει οργανωτική και διοικητική δομή κατάλληλη να εξασφαλίσει την αξιόπιστη, συνετή και χρηστή άσκηση δραστηριότητας προμήθειας, σύμφωνα με τα οριζόμενα στον Κανονισμό Αδειών· και (γ) να έχει την αναγκαία χρηματοοικονομική ευρωστία και φερεγγυότητα, η οποία αποδεικνύεται από τα στοιχεία της αίτησης, σύμφωνα με τον Κανονισμό Αδειών. Ειδική διαδικασία υφίσταται για τους προμηθευτές που έχουν λάβει Άδεια Προμήθειας η.ε. σε έτερο κράτος της Ε.Ε. (βλ. άρθρο 134 §7 Ν. 4001/2011 σε συνδ. με άρθρο 3 Κανονισμού Αδειών): η άσκηση δραστηριοτήτων Προμήθειας ή Εμπορίας ηλεκτρικής ενέργειας σε κράτος-μέλος της Ε.Ε., σύμφωνα με την οικεία νομοθεσία του εν λόγω κράτους-μέλους, παρέχει δικαίωμα χορήγησης άδειας για την άσκηση της αντίστοιχης δραστηριότητας στην Ελλάδα.

Εξαίρεση από την ελευθερία άσκησης δραστηριότητας προμήθειας στην ελληνική επικράτεια εισάγει η παρ. 6 του άρθρου 134, κατά την οποία για τα Απομονωμένα Μικροδίκτυα (βλ. άρθρο 2 §3 εδ. δ' Ν. 4001/2011) και τα Μικρά Απομονωμένα Δίκτυα (βλ. άρθρο 2 §3 εδ. κγ' Ν. 4001/2011) Άδεια Προμήθειας χορηγείται αποκλειστικά στη ΔΕΗ, κατά την διάρκεια της οριζόμενης στο άρθρο 139 Ν. 4001/2011 παρέκκλιση⁵³.

γ. Οι φορείς σωρευτικής εκπροσώπησης καταναλωτών.

Στους ευρεία έννοια προμηθευτές η.ε. πρέπει να ενταχθούν και οι φορείς σωρευτικής εκπροσώπησης καταναλωτών. Οι τελευταίοι αποτελούν έναν πολύ πρόσφατο θεσμό, προερχόμενο από το ενωσιακό δίκαιο. Ειδική μνεία γίνεται στο άρθρο 13 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ, όπου κατοχυρώνεται η ελευθερία των καταναλωτών να επιλέξουν τέτοιου είδους φορείς, προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ενεργειακές ανάγκες τους. Πρόκειται για ενώσεις προσώπων, οι οποίες θα μπορούν να εκπροσωπούν τους καταναλωτές στις οικείες αγορές και να υποβάλλουν πρόταση για απορρόφηση η.ε. εκ μέρους τους. Κατά τούτο, διαφέρουν από τους φορείς σωρευτικής εκπροσώπησης που δραστηριοποιούνται, εκπροσωπώντας την προσφορά-παραγωγή η.ε. από ΑΠΕ. Ωστόσο, καθώς ο θεσμός

⁵² Κατά συνέπεια, το άρθρο 2 §1 εδ. κβ' Ν. 4001/2011, στον βαθμό που κάνει λόγο για προμηθευτή φυσικό πρόσωπο, δεν ακριβολογεί.

⁵³ Η παρέκκλιση αυτή όντως χορηγήθηκε με την Απόφαση 2014/536/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και με το άρθρο 24 §4 Ν. 4414/2006 ενσωματώθηκε στην νυν ισχύουσα διάταξη του άρθρου 134 §6 Ν. 4001/2011. Κατά το άρθρο 137Α Ν. 4001/2011, τα μη διασυνδεδεμένα νησιά, με εξαίρεση την Κρήτη και την Ρόδο, εντάσσονται (το μέγιστο έως τις 17.2.2019) στο καθεστώς των Απομονωμένων Μικροδικτύων, με αποτέλεσμα η προμήθεια η.ε. σε αυτά να διεξάγεται αποκλειστικά και μόνο από την Δ.Ε.Η., ως έχουσα το νομικό μονοπώλιο. Η τελευταία, μετά από αίτηση μη Επιλέγοντος Πελάτη, υποχρεούται να τον προμηθεύει με ηλεκτρική ενέργεια, συνάπτοντας μαζί του αναγκαστική σύμβαση. Στην ηπειρωτική Ελλάδα, στα διασυνδεδεμένα νησιά, καθώς και στα μη διασυνδεδεμένα δίκτυα της Κρήτης και της Ρόδου η δραστηριότητα της προμήθειας η.ε. είναι πλήρως ανοικτή στον ανταγωνισμό.

αυτός δεν έχει εν τοις πράγμασι ενεργοποιηθεί, πολλά από τα χαρακτηριστικά και τις λεπτομέρειες της εφαρμογής του παραμένουν άγνωστα.

δ. Η σύμβαση πρόσβασης του Προμηθευτή στο Σύστημα/Δίκτυο.

Λόγω του διαχωρισμού του δικτύου η.ε. σε δίκτυο μεταφοράς και διανομής, και της συνακόλουθης ανάθεσης έκαστου εξ αυτών σε ανεξάρτητο τρίτο φορέα (ΑΔΜΗΕ και ΔΕΔΔΗΕ αντίστοιχα), οι προμηθευτές, προκειμένου να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις προς τους πελάτες τους, οφείλουν να συνάψουν αντίστοιχες συμβάσεις πρόσβασης (ή, ως άλλως ονομάζονται, συμβάσεις χρήσης του δικτύου) στα ως άνω δύο δίκτυα⁵⁴.

ι. Η θέση του καταναλωτή στην σύμβαση πρόσβασης.

Μέσω των συμβάσεων πρόσβασης, ο προμηθευτής αποκτά το δικαίωμα να διοχετεύσει στο Σύστημα/Δίκτυο τις ποσότητες η.ε. που εμπορεύεται, προκειμένου αυτές να μεταφερθούν/διανεμηθούν, με την συνδρομή των οικείων διαχειριστών, στους πελάτες του και τελικούς καταναλωτές⁵⁵. Με άλλα λόγια, συνάπτοντας την σύμβαση πρόσβασης, ο προμηθευτής δικαιούται πλέον να κάνει χρήση προς ίδιον όφελος των “essential facilities” των δικτύων μεταφοράς και διανομής, που άλλως δεν θα ήταν οικονομικά πρόσφορο να κατασκευάσει ο ίδιος. Επομένως, ο προμηθευτής καθίσταται κατ’ αυτόν τον τρόπο υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων έναντι των διαχειριστών των οικείων δικτύων, προς τον σκοπό της προσήκουσας διεκπεραίωσης από αυτούς των δικών του υποθέσεων (προμήθειας η.ε.).

Μέσω των συμβάσεων πρόσβασης, ο προμηθευτής εκπληρώνει ταυτοχρόνως και την υποχρέωση που έχει αναλάβει έναντι των πελατών του, όπως αυτή προβλέπεται ρητά το άρθρο 6 §2 ΚΠΗΕ⁵⁶, να συνάπτει και να διατηρεί τις απαιτούμενες συμβάσεις πρόσβασης με τους οικείους Διαχειριστές των δικτύων για την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του προς τους πελάτες του. Αυτή η υποχρέωση, ωστόσο, δεν εξικνείται μέχρι του σημείου να θεωρηθεί ότι ο προμηθευτής συμβάλλεται στο όνομα και για λογαριασμό των πελατών του (άμεση αντιπροσώπευση) με τον Διαχειριστή του Συστήματος/Δικτύου. Συμβαλλόμενος με τον τελευταίο είναι πάντοτε ο προμηθευτής, ο οποίος είναι και ο αμέσως

---

⁵⁴ Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 203.

⁵⁵ Τέτοιες συμβάσεις είναι, επί παραδείγματι, η Σύμβαση Συναλλαγών Διαχειριστή Συστήματος (άρθρο 1 ΚΔΕΣΜΗΕ) ή η Σύμβαση Συμβαλλόμενων Μερών με Ευθύνη Εξισορρόπησης (άρθρο 5 Κανονισμού Αγοράς Εξισορρόπησης). Στο προηγούμενο καθεστώς, προ του Ν. 4512/2018, προβλεπόταν και η Σύμβαση Συναλλαγών ΗΕΠ (άρθρο 1 ΚΣΗΕ), η οποία αποσκοπούσε στην πρόσβαση και συμμετοχή του προμηθευτή στην αγορά του ΛΑΓΗΕ και τον καθημερινό ΗΕΠ.

⁵⁶ Άρθρο 6 §2 ΚΠΗΕ: «Ο Προμηθευτής υποχρεούται να συνάπτει με το Διαχειριστή του Συστήματος και το Διαχειριστή του οικείου Δικτύου, τις συμβάσεις που προβλέπονται στους Κώδικες Διαχείρισης Δικτύων, για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση Προμήθειας». Βλ. και Λιάππη, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ.95.

ενδιαφερόμενος και ωφελούμενος από την σύμβαση· ο δε καταναλωτής δεν έχει κάποιο δικαίωμα ή αξίωση έναντι των πρώτων από την ως άνω συμβατική σχέση. Ωστόσο, τελικώς ωφελούμενοι, όπως προκύπτει και από την τελολογία της διάταξης του άρθρου 6 §2 ΚΠΗΕ είναι οι καταναλωτές, οι οποίοι αποκτούν έτσι πρόσβαση στην παραγωγή η.ε.

Μορφοτυπικά, από αστικολογικής απόψεως, οι συμβάσεις αυτές εμφανίζουν στοιχεία μη γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου, δεδομένου ότι ο καταναλωτής γίνεται μεν κατ' αυτόν τον τρόπο λήπτης των υπηρεσιών των Διαχειριστών του Συστήματος/Δικτύου (με τους οποίους είναι αδύνατον να συμβληθεί αυτοπροσώπως⁵⁷), δεν δικαιούται δε να αξιώσει απευθείας από τον υποσχεθέντα Διαχειριστή την παροχή. Πιο συγκεκριμένα, με τις συμβάσεις αυτές ενεργοποιείται η εκ του νόμου υποχρέωση του Διαχειριστή του Συστήματος/Δικτύου να μεταφέρει και διανείμει την η.ε. στους πελάτες του προμηθευτή. Παράλληλα, ο πελάτης φέρει εκ του νόμου την υποχρέωση καταβολής του οικονομικού αντιτίμου της χρήσης του ΕΣΜΗΕ και του ΕΔΔΗΕ ως τελικός λήπτης της υπηρεσίας μεταφοράς, μέσω της επιβολής στο πρόσωπό του των ρυθμιζόμενων χρεώσεων των λογαριασμών χρέωσης (βλ. άρθρο 37 §4 στοιχ. 9 ΚΠΗΕ)⁵⁸. Τούτο περιγράφεται στο άρθρο 138 §2 εδ. γ' Ν. 4001/2011 (σε συνδ. με άρθρο 2 §1 εδ. κγ' και 140 §2 Ν. 4001/2011), το οποίο περιλαμβάνει στα απαραίτητα στοιχεία των τιμολογίων χρέωσης των προμηθευτών την «*αναγραφή των χρεώσεων για χρήση του ΕΣΜΗΕ και του ΕΔΔΗΕ για Υπηρεσίες Κοινής Ωφέλειας, για το Ειδικό Τέλος ΑΠΕ και για λοιπές ρυθμιζόμενες χρεώσεις*»⁵⁹. Παρομοίως, το άρθρο 2 §1 εδ. θ' ΚΠΗΕ, στον ορισμό που διατυπώνει για τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις, ορίζει ως υπόχρεα πρόσωπα τους πελάτες.

Υπεύθυνος για την πραγματική πληρωμή των χρεώσεων αυτών προβλέπεται ο προμηθευτής, κατά τα άρθρα 37 §1 ΚΠΗΕ και 135 §1 ΚΔΕΔΔΗΕ, τα οποία ορίζουν ότι τα ποσά αυτά, στον βαθμό που βαρύνουν τους πελάτες, καταβάλλονται στον αρμόδιο Διαχειριστή από τον οικείο προμηθευτή, ο οποίος και τα εισπράττει μέσω των λογαριασμών χρέωσης. Η καταβολή των τελών χρήσης από τους καταναλωτές, μέσω των ρυθμιζόμενων χρεώσεων, δεν φέρει τον χαρακτήρα οικονομικού ανταλλάγματος (αντιπαροχής) προς τον Διαχειριστή, αλλά προσιδιάζει περισσότερο σε εκ του νόμου καταβολή του κόστους χρήσης του δικτύου, εν όψει του γεγονότος

---

⁵⁷ Μόνη εξαίρεση αυτοπροσώπης συναλλακτικής σχέσης τελικού καταναλωτή και Διαχειριστή Δικτύου είναι στην ελληνική έννομη τάξη η σύμβαση σύνδεσης στο Δίκτυο του ΔΕΔΔΗΕ, η οποία έχει ως αντικείμενο την κατασκευή και συντήρηση της απόληξης του δικτύου στις εγκαταστάσεις του καταναλωτή, όπως αναλύεται εκτενώς παρακάτω.

⁵⁸ Τούτο ισχύει ανεξάρτητα το αντίτιμο που καταβάλλουν οι ίδιοι Προμηθευτές στον Διαχειριστή για την πρόσβασή τους στο Σύστημα/Δίκτυο. Τυχόν καταβληθέν αντίτιμο από αυτούς προς τον σκοπό αυτόν σχετίζεται με την υπηρεσία πρόσβασης που προσφέρεται προσωπικά στους προμηθευτές.

⁵⁹ Βλ. και την πλέον Απόφαση ΡΑΕ 3/2020 «Έγκριση των Χρεώσεων Χρήσης του Ελληνικού Συστήματος Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΣΜΗΕ)»· και Απόφαση ΡΑΕ 2/2020 «Καθορισμός Χρεώσεων Χρήσης του Ελληνικού Δικτύου Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας (ΕΔΔΗΕ)».

ότι πραγματικοί χρήστες του Δικτύου είναι πρωτίστως οι καταναλωτές⁶⁰. Με βάση τα ανωτέρω, προκύπτει ότι η σύμβαση πρόσβασης έχει ως σκοπό την τελική πρόσβαση του καταναλωτή στα δίκτυα η.ε., μέσω της αντίστοιχης πρόσβασης του προμηθευτή του. Αντί, επομένως, να συνάπτονται τόσες επιμέρους συμβάσεις όσες οι πράξεις μεταφοράς/διανομής της η.ε. παρέχεται εκ του νόμου η αξίωση πρόσβασης στα δίκτυα στους προμηθευτές, ως υποχρέωση σύναψης μιας σύμβασης-πλαίσιο με τον Διαχειριστή (βλ. άρθρο 94 §2 εδ. γ' και άρθρο 127 §2 εδ. δ' Ν. 4001/2011), με αντικείμενο τις επιμέρους πράξεις μεταφοράς/διανομής στους καταναλωτές⁶¹.

ii. Η νομική φύση της σύμβασης πρόσβασης.

Η σύμβαση πρόσβασης του προμηθευτή στο δίκτυο αποτελεί ένα σύνθετο συναλλακτικό φαινόμενο, που γεννά πολυσχιδείς για τα μέρη της υποχρεώσεις και την οποία ανατίθεται στους προμηθευτές να συνάψουν χάριν των πελατών τους (άρθρο 6 §2 σε συνδ. με άρθρο 17 §1 εδ. ζ' ΚΠΗΕ). Εν όψει αυτών, πρόκειται περί μεικτής σύμβασης⁶². Ειδικότερα, η σύμβαση πρόσβασης αποτελεί ένα είδος αναγκαστικής σύμβασης, που ενέχει αφ' ενός το στοιχείο της μίσθωσης προσοδοφόρου (άρθρο 638 ΑΚ), δηλαδή της παραχώρησης για περιορισμένο χρονικό διάστημα του δικαιώματος πρόσβασης στις ενεργειακές υποδομές του Διαχειριστή ώστε ο προμηθευτής να έχει ανά πάσα στιγμή το δικαίωμα μίσθωσης χωρητικότητας αυτού⁶³ και, αφετέρου, σύμβασης εντολής (άρθρο 713 ΑΚ), υπό την έννοια της άμισθης διεξαγωγής της υπόθεσης που του ανάθεσε ο εντολέας για χάρη των πελατών (δηλαδή, την συνεχή μεταφορά και διανομή ποσότητας ενέργειας)⁶⁴.

Η μεταφορά/διανομή της η.ε. ενέργειας παραμένει άμισθη υπηρεσία, παρά την καταβολή των τελών χρήσης του δικτύου από τον καταναλωτή, αφού αυτά ενέχουν το στοιχείο της χρηματοδότησης του τελευταίου για την φθορά, τις δαπάνες και την επέκταση του δικτύου και όχι του αντιτίμου για μία παρασχεθείσα υπηρεσία από

⁶⁰ Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 204-205.

⁶¹ Έτσι *Ι. Κελεμένης/Κ. Σουλτάτη/Ε. Σαρτζετάκη*, Η Αστική Ευθύνη των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρική Ενέργειας και Φυσικού Αερίου και του Λειτουργού της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, σε *Ν. Φαραντούρη* (επιμ.), Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, 2012, σελ. 77επ. (94)· Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 204.

⁶² *Κελεμένης/Σουλτάτη/Σαρτζετάκη*, ό.π., σελ. 94.

⁶³ Έτσι ο *Κ. Χριστοδούλου*, Προστασία της προσωπικότητας, σελ. 337. Ο χαρακτηρισμός της σύμβασης αυτής ως μίσθωσης προσοδοφόρου ανταποκρίνεται καλύτερα στην συναλλακτική πρακτική, αφού δυσχερώς νοείται συγκατοχή του προμηθευτή στις υποδομές δικτύου του Διαχειριστή. Μάλιστα, στις συμβάσεις αυτές φαίνεται εμμέσως να προσδιορίζεται ως μόνος νομέας και κάτοχος ο κύριος του δικτύου, ο οποίος είναι και ο μοναδικός υπεύθυνος για τις βλάβες αυτού.

⁶⁴ Βλ. *Κελεμένης/Σουλτάτη/Σαρτζετάκη*, ό.π., σελ. 94επ.· *Τσολακίδη*, ΧρΙΔ 2016, 547. Έτσι και η ΠΠρΑΘ 703/2016, ΧρΙΔ 2016, 514. Contra οι *Λιάππη*, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ. 56· *Παναγόπουλος*, ΕΦΑΔΠολΔ 2019, 1224.

τον Διαχειριστή⁶⁵. Τα δε τέλη χρήσης καταμερίζονται στους καταναλωτές ανά καταναλισκόμενη ποσότητα η.ε., ενώ οι προμηθευτές, σύμφωνα με το άρθρο 135 ΚΔΕΔΔΗΕ, ορίζονται ως υπεύθυνοι έναντι του ΔΕΔΔΗΕ για καταβολή των ως άνω τελών, τα οποία στην συνέχεια εισπράττουν από τους πελάτες τους, ως τελικούς ωφελούμενους (εκ του νόμου έκταξη)⁶⁶. Επομένως, η σύμβαση πρόσβασης, στον βαθμό που δεν πρόκειται για αυτοπρομήθεια η.ε., απαιτεί πάντοτε να υφίσταται ενεργή (ή να πρόκειται να ασκηθεί) δραστηριότητα προμήθειας η.ε., χάριν της οποίας αυτή συνάπτεται με τον Διαχειριστή του οικείου δικτύου. Κατ' επέκταση, τα στοιχεία της αρχικής σύμβασης πρόσβασης και, κυρίως, η προς δέσμευση χωρητικότητα του δικτύου συνεχώς μεταβάλλονται αναλόγως με τις λειτουργούσες συμβάσεις προμήθειας.

2. Πελάτης και Καταναλωτής ηλεκτρικής ενέργειας.

Στο άρθρο 2 §1 εδ. ιδ' Ν. 4001/2011 δίδεται ο ορισμός του «Πελάτη» ή «Καταναλωτή». Στην διάταξη αυτή ως Πελάτης ή Καταναλωτής ορίζεται ο «...Πελάτης ηλεκτρικής ενέργειας, εξαιρουμένων των... Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς ή Δικτύων Διανομής Ηλεκτρικής Ενέργειας. Για τους σκοπούς αυτού του νόμου οι πελάτες διακρίνονται σε πελάτες χονδρικής και σε τελικούς πελάτες, σε επιλέγοντες και μη επιλέγοντες και σε οικιακούς και μη οικιακούς.». Ο παραπάνω ορισμός είναι ευνόητα αρκετά προβληματικός αφού εμπεριέχει μια ταυτολογία. Επομένως, χρήζει της αναγκαίας ερμηνείας, ιδίως συστηματικής σε σχέση αφενός με επιμέρους διατάξεις του Ν. 4001/2011 και, αφετέρου, με άλλα σχετικά νομοθετήματα και ιδίως τον ΚΠΗΕ και τον Ν. 2251/1994.

α. Εννοιολογική οριοθέτηση.

Ταυτίζοντας το εν λόγω άρθρο τις έννοιες του πελάτη και του καταναλωτή δεν ακριβολογεί. Αυτό άλλωστε, αποδεικνύεται από την εν πολλοίς αυθαίρετη εναλλαγή των δύο όρων σε ολόκληρο τον Ν. 4001/2011. Το σημείο σύνδεσης αμφότερων βρίσκεται στο ότι υποδηλώνουν το έτερο μέρος στην έννομη σχέση με τον προμηθευτή έναντι του οποίου κατευθύνονται οι υποχρεώσεις του τελευταίου. Κατά τα άλλα διαφέρουν ουσιωδώς.

Ο «Πελάτης» πρέπει να γίνει δεκτό ότι συνιστά τον αντισυμβαλλόμενο του προμηθευτή, δηλαδή το πρόσωπο με το οποίο συμβάλλεται ο προμηθευτής και έναντι αυτού κατευθύνονται κατ' αρχήν οι υποχρεώσεις του από την σύμβαση προμήθειας. «Καταναλωτής», από την άλλη πλευρά, είναι το πρόσωπο εκείνο που όντως κάνει νομίμως χρήση των υπηρεσιών του προμηθευτή, ανεξάρτητα από το αν

⁶⁵ Πρβλ. αντίθετα *Μαρίνο*, Η πρόσβαση, σελ. 205-206, ο οποίος χαρακτηρίζει την σύμβαση αυτή ως σύμβαση έργου και συνακόλουθα τα καταβαλλόμενα ποσά ως αντίτιμο για το διεκπεραιωθέν έργο, όπως, επίσης και την κριτική θέση των *Κελεμένη/Σουλτάτη/Σαρτζετάκη*, ό.π., σελ. 86επ.

⁶⁶ Για την έννοια της έκταξης και την διάκρισή της από την εξουσιοδότηση προς είσπραξη, βλ. *Απ. Γεωργιάδη*, Η Εξασφάλιση των Πιστώσεων, 2η έκδ., 2007, σελ. 362.

αυτός είναι αντισυμβαλλόμενος του τελευταίου. Υπό κανονικές συνθήκες τα δύο αυτά πρόσωπα ταυτίζονται. Ωστόσο, ενδέχεται και να μην συντρέχει τέτοια ταύτιση, όπως όταν ο Πελάτης συνάπτει την σύμβαση, αποσκοπώντας στην χρήση της παρεχόμενης η.ε. και από τρίτα πρόσωπα (λ.χ. μελών της οικογένειας του, μισθωτών του κ.λπ.)⁶⁷. Στις παραπάνω περιπτώσεις, τις υποχρεώσεις φέρει πρωτίστως ο αντισυμβαλλόμενος του Προμηθευτή (Πελάτης), δευτερευόντως δε και ο καταναλωτής, ο οποίος και κάνει χρήση της προμηθευόμενης η.ε. (λ.χ. υποχρέωση προστασίας του δικτύου).

Επομένως, ως καταναλωτής, κατά το άρθρο 2 §1 εδ. ιδ' Ν. 4001/2011, πρέπει να ορισθεί ως ο ωφελούμενος της συμβατικής σχέσης της προμήθειας, ανεξάρτητα από το αν αυτός είναι και αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή. Ο σκοπός της ως άνω χρήσης (προσωπικός, εμπορικός, επαγγελματικός) είναι κατ' αρχήν αδιάφορος στο πλαίσιο του Ν. 4001/2011. Ο παραπάνω ορισμός του καταναλωτή εναρμονιζόταν άλλωστε, με τον ορισμό του στο προϊσχύσαν άρθρο 1 §4 εδ. α' Ν. 2251/1994, το οποίο και όριζε τον καταναλωτή ως το «*φυσικό ή νομικό πρόσωπο ή ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα για τα οποία προορίζονται τα προϊόντα ή οι υπηρεσίες που προσφέρονται στην αγορά και τα οποία κάνουν χρήση των προϊόντων ή των υπηρεσιών αυτών, εφόσον αποτελούν τον τελικό αποδέκτη τους*»⁶⁸.

Αντίθετα, υπό τον νέο ορισμό του καταναλωτή στο ισχύον άρθρο 1α Ν. 2251/1994, παρατηρείται διάσταση της έννοιας αυτής στο εν λόγω πλαίσιο και σε αυτό του Ν. 4001/2011. Ως καταναλωτής στον Ν. 2251/1994 ορίζεται πλέον «*κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα*». Επομένως, ο στενός αυτός ορισμός του καταναλωτή συγκροτεί μια τρίτη βαθμίδα, που περιλαμβάνει όσους καταναλώνουν η.ε. ως τελικοί αποδέκτες των υπηρεσιών του Προμηθευτή για σκοπούς που δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα.

Ακόμα πιο περιορισμένης εμβέλειας παρουσιάζεται μια έτερη έννοια που απαντάται στο σώμα του Ν. 4001/2011 και, συγκεκριμένα, στο άρθρο 2 §1 εδ. ιστ' Ν. 4001/2011: αυτή του Τελικού Πελάτη. Ως τέτοιος ορίζεται «*Το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που αγοράζει... ηλεκτρική ενέργεια αποκλειστικά για δική του χρήση*». Ο αδόκιμος αυτός όρος αναφέρεται στην περίπτωση που ο Πελάτης είναι αυτός που

---

⁶⁷ Τούτο το συμπέρασμα επιβεβαιώνεται και από το άρθρο 52 §1 εδ. β' Ν. 4001/2011, κατά το οποίο στην κατηγορία της ενεργειακής πενίας εντάσσονται και οι «*Πελάτες που, οι ίδιοι ή οι σύζυγοι αυτών ή πρόσωπα των οποίων αυτοί έχουν την επιμέλεια σύμφωνα με το νόμο και συνοικούν με αυτούς, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεχή και αδιάλειπτο παροχή ενέργειας*». Συνεπώς, η διάταξη αυτή φαίνεται να διακρίνει ανάμεσα στο πρόσωπο του αντισυμβαλλόμενου (Πελάτη) και των επωφελουμένων από την σύμβαση (λ.χ. συζύγων, τέκνων, κ.λπ.).

⁶⁸ Βλ. ενδεικτικά ως προς τον ευρύτατο αυτόν ορισμό του καταναλωτή: Γ. Δέλλιο, Γενικοί Όροι Συναλλαγών, 2η έκδ., 2013, σελ. 116-117· Ι. Καράκωστα, Το Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 3η έκδ., 2007, αριθμ. 13 επ.. Από την νομολογία, βλ.: ΑΠ 1739/2009 ΕφΑΔ 2010, 439· ΕφΑΘ 4788/2008 Αρμ 2009, 1204.

επωφελείται της σύμβασης προμήθειας, κάνοντας χρήση της η.ε., ως τελικός αποδέκτης της, οπότε τότε, εκτός από Πελάτη (ως αντισυμβαλλόμενος), θα είναι και καταναλωτής η.ε. υπό την ευρεία έννοια του άρθρου 2 §1 εδ. ιδ' Ν. 4001/2011. Επομένως, ως Τελικός Πελάτης θα χαρακτηρίζεται το πρόσωπο εκείνο που, ως αντισυμβαλλόμενος του Προμηθευτή, κάνει χρήση της προμηθευόμενης η.ε. ως τελικός αποδέκτης της, ανεξάρτητα από τον σκοπό που αυτή λαμβάνει χώρα⁶⁹. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται και από άλλες διατάξεις του Ν. 4001/2011, όπως ιδίως του άρθρου 2 §1 εδ. ιδ' υποεδ. β'. Η διάταξη αυτή αντιδιαστέλλει την έννοια του Τελικού Πελάτη με τον Πελάτη Χονδρικής⁷⁰. Ο τελευταίος ορίζεται στο άρθρο 2 §1 εδ. ιε' Ν. 4001/2011 ως «το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που προμηθεύεται Φυσικό Αέριο ή ηλεκτρική ενέργεια με σκοπό τη μεταπώλησή τους εντός ή εκτός του συστήματος όπου είναι εγκατεστημένο». Εξ αντιδιαστολής, Τελικός Πελάτης είναι εκείνος που προβαίνει σε χρήση της προμηθευόμενης η.ε. για ίδιους σκοπούς (ακόμη και επαγγελματικούς), εφόσον δεν την εγχέει περαιτέρω σε Δίκτυο η.ε.

β. Διακρίσεις.

Τόσο ο Ν. 4001/2011, όσο και ο ΚΠΗΕ προβαίνουν σε διάκριση των Πελατών (αλλά και των καταναλωτών) βάσει ορισμένων κριτηρίων (λ.χ. σκοπός κατανάλωσης, ποσότητα, κ.α.)⁷¹. Οι σημαντικότερες εξ αυτών των κατηγοριοποιήσεων αναφέρονται ρητά στο άρθρο 3 ΚΠΗΕ⁷². Σύμφωνα με την διάταξη αυτήν, οι Πελάτες κατατάσσονται σε βασικές και ειδικές κατηγορίες.

ι. Οι βασικές κατηγορίες.

Στις βασικές κατηγορίες Πελατών απαντώνται τρεις υποκατηγορίες:

αα. Οικιακοί και Μη Οικιακοί Πελάτες.

Με κριτήριο τον σκοπό της τελικής χρήσης της η.ε. που προμηθεύονται, οι Πελάτες (κατ' ακρίβειαν, οι καταναλωτές) κατατάσσονται σε Οικιακούς και Μη Οικιακούς⁷³. Οι πρώτοι προμηθεύονται η.ε. αποκλειστικά για οικιακή χρήση, δηλαδή για τις ανάγκες του νοικοκυριού τους. Τον ορισμό τους παρέχει το άρθρο 2 §1 εδ. ιζ' Ν. 4001/2011, κατά το οποίο «Οικιακός Πελάτης» είναι εκείνος «ο Πελάτης

⁶⁹ Γ. Μεντής, Οι έννομες σχέσεις στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας- Ιδίως ο ρόλος του ΛΑΓΗΕ, εις ΤιμΤομ Ι. Καράκωστα, Τομ. Ι, σελ. 778επ. (791).

⁷⁰ Βλ. Γ. Καρύδη, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών: Εσωτερική Αγορά-Ανταγωνισμός-Κρατικές Ενισχύσεις-Απελευθέρωση αγορών και επαγγελματών, 2012, σελ. 513.

⁷¹ Βλ. αναλυτικά Μ. Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη/Λ. Σιδηρόπουλο, Ζητήματα εφαρμογής του Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ε&Δ 22/2015, 56επ. (62).

⁷² Για τις αντίστοιχες κατηγορίες –εν μέρει μόνο διαφοροποιημένες– που προβλέπονταν στο Σχέδιο ΚΠΗΕ, βλ. σχετικά Τ. Τσιρακοπούλου, Σχόλια επί του Σχεδίου του Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ε&Δ 13&14/2010, 93επ. (93).

⁷³ Καρύδης, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών, σελ. 513· Φορτσάκης/Φαραντούρης, Δίκαιο της Ενέργειας, §636.

που αγοράζει Φυσικό Αέριο ή ηλεκτρική ενέργεια για δική του οικιακή κατανάλωση, αποκλεισμένων των εμπορικών ή επαγγελματικών δραστηριοτήτων». Στους Μη Οικιακούς περιλαμβάνονται όλοι οι υπόλοιποι, που προμηθεύονται η.ε. για επαγγελματική, εμπορική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική δραστηριότητα (βλ. άρθρο 2 §1 εδ. ιζ' Ν. 4001/2011), ανεξαρτήτως ποσότητας.

Επί μεικτής χρήσης (εν μέρει επαγγελματική, εν μέρει οικιακή, όπως λ.χ. δικηγόρος που έχει το γραφείο στην οικία του), υπερέχει η οικιακή χρήση. Τούτο οφείλεται στις αυξημένες ανάγκες προστασίας του οικιακού πελάτη και στην κομβική σημασία που έχει η η.ε. για την διαβίωση του προσώπου και την εκπλήρωση βασικών βιοτικών του αναγκών. Η διάκριση αυτή ενέχει περιορισμένη σημασία στο πλαίσιο του ΚΠΗΕ, αφού συνήθως δεν απαντάται μόνη της, αλλά συνδυάζεται και με τις υπόλοιπες (λ.χ. Ευάλωτοι Πελάτες)⁷⁴. Στον Ν. 4001/2011 η διάκριση έχει μεγαλύτερη αξία, καθώς, κατά το άρθρο 22 §1 εδ. β', η ΡΑΕ προνοεί ιδιαίτερα για τις τιμές προμήθειας η.ε. (συμπεριλαμβανομένων των τελών) για αυτήν την κατηγορία πελατών· επίσης, κατά το άρθρο 47 §3, ο Οικιακός Πελάτης έχει δικαίωμα αζήμιας υπαναχώρησης από την σύμβαση προμήθειας, αν δεν γνωστοποιηθήκαν σε αυτόν ορισμένα αναφερόμενα στην διάταξη αυτήν στοιχεία. Καίρια σημασία όμως, έχει το γεγονός ότι αποκλειστικά για τους Οικιακούς Πελάτες προβλέπονται σημαντικές υπηρεσίες, όπως η Καθολική Υπηρεσία (άρθρο 58 §1 Ν. 4001/2011).

ββ. Μικροί και Μεγάλοι Πελάτες.

Η δεύτερη υποκατηγορία, σύμφωνα με το άρθρο 3 §2 ΚΠΗΕ, προσδιορίζεται βάσει της ισχύος της παροχής σε kVA⁷⁵. Έτσι, οι Πελάτες διακρίνονται περαιτέρω σε Μικρούς και Μεγάλους Πελάτες. Στην κατηγορία των Μικρών Πελατών, εντάσσονται όλοι οι Οικιακοί Πελάτες ανεξαρτήτου παροχής και οι Μη Οικιακοί Πελάτες με ισχύ παροχής έως 25 kVA, για μεμονωμένες εγκαταστάσεις (άρθρο 3 §1 εδ. γ' ΚΠΗΕ)⁷⁶. Ζήτημα στο σημείο αυτό προκύπτει από την αναφορά της εν λόγω διάταξη σε «μεμονωμένες εγκαταστάσεις». Η γραμματική διατύπωση θα οδηγούσε μάλλον στο συμπέρασμα ότι ένας Μη Οικιακός Πελάτης με πολλούς μετρητές στην ίδια εγκατάσταση με ισχύ έως 25 kVA σε έκαστο εξ αυτών εντάσσεται στην έννοια του Μικρού Πελάτη⁷⁷. Ωστόσο, ορθότερο είναι να προκριθεί η τελεολογική άποψη,

⁷⁴ Λ.χ. στις ειδικές ρυθμίσεις του Έκτου Κεφαλαίου (άρθρα 33επ.) του ΚΠΗΕ⁷⁴, οι οποίες, κατά το άρθρο 33 §2 ΚΠΗΕ, «αφορούν μόνο τους Ευάλωτους Οικιακούς Πελάτες, όταν τούτο προβλέπεται ρητώς» (λ.χ. άρθρο 33 §3-5).

⁷⁵ Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη/Σιδηρόπουλος, Ε&Δ 22/2015, 62· Φορτσάκης/Φαραντούρης, ό.π., §636.

⁷⁶ Το ίδιο κριτήριο των 25 kVA απαντάται και για την ένταξη στο καθεστώς προμήθειας βάσει Καθολικής Υπηρεσίας μικρών επιχειρήσεων. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στο καθεστώς αυτό δύναται να ενταχθούν όλοι οι Οικιακοί Πελάτες· από τους Μη Οικιακούς μπορούν να ενταχθούν οι μικρές επιχειρήσεις, δηλαδή όσες προμηθεύονται η.ε. με ισχύ παροχής μέχρι και 25 kVA (άρθρο 58 §1 Ν. 4001/2011).

⁷⁷ Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη/Σιδηρόπουλος, Ε&Δ 22/2015, 62.

η οποία εκκινεί από την ανάγκη που εξυπηρετεί το ειδικό καθεστώς των Μικρών Πελατών και η οποία δεν είναι άλλη από την προστασία του ασθενέστερου μέρους που προβαίνει σε μικρή κατανάλωση η.ε. Κατά συνέπεια, η εγκατάσταση πρέπει να ερμηνευθεί υπό την στενή χωρική της έννοια, προς την κατεύθυνση ότι για να ενταχθεί ένας Πελάτης στην κατηγορία αυτή πρέπει στον χώρο για τον οποίο προμηθεύεται η.ε. να βρίσκεται ένας μόνο μετρητής, ισχύος έως 25 kVA.

Η διάκριση αυτή ενέχει ιδιαίτερη σημασία, λόγω των ευνοϊκών ρυθμίσεων που ισχύουν για τους Μικρούς Πελάτες. Σε αυτούς, ευρίσκει εφαρμογή το Πέμπτο Κεφάλαιο (άρθρα 26επ.) του ΚΠΗΕ, το οποίο διαφοροποιείται από το γενικό πλαίσιο ως προς τις ειδικές υποχρεώσεις διαφάνειας κατά το προσυμβατικό στάδιο (άρθρα 27, 28 §§2-5), την υποχρέωση του Προμηθευτή προς σύναψη σύμβασης (άρθρο 28 §1)⁷⁸, τους ΓΟΣ ως προς την ελάχιστη διάρκεια αυτής, την παροχή εγγύησης, την έκδοση λογαριασμών χρέωσης (άρθρο 29), την τροποποίηση από τον Προμηθευτή όρων της σύμβασης (άρθρο 30) και την εξυπηρέτησή τους (άρθρα 31-32). Επιπλέον, το άρθρο 11 §1 ΚΠΗΕ επιβάλλει σε κάθε Προμηθευτή την υποχρέωση κατάρτισης και δημοσιοποίησης Τιμολογίων Προμήθειας για τις βασικές και ειδικές κατηγορίες Πελατών στις οποίες δραστηριοποιείται, κατ' ελάχιστο δε για τους Μικρούς Πελάτες, προαιρετικά δε για τις υπόλοιπες κατηγορίες Πελατών⁷⁹. Αντίστοιχα, ειδικά για τους Μεγάλους Πελάτες, το άρθρο 16 §3 ΚΠΗΕ προβλέπει την δυνατότητα σύναψης σύμβασης προμήθειας μέσω ελεύθερων διαπραγματεύσεων· το δε άρθρο 1 §4 του Παραρτήματος 2 ΚΠΗΕ ορίζει ότι για την κατηγορία αυτή δύναται να προσφέρονται εξειδικευμένες χρεώσεις, προσαρμοσμένες στα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά και τις προσφερόμενες υπηρεσίες που έχουν συμφωνηθεί μεταξύ Προμηθευτή και Μεγάλου Πελάτη (βλ. αναλυτικά άρθρο 3 Παραρτήματος 2 ΚΠΗΕ).

γγ. Πελάτες Χαμηλής, Μέσης και Υψηλής Τάσης.

Λόγους διαφάνειας φαίνεται να καλύπτει η τρίτη βασική υποκατηγορία, που ως κριτήριο έχει το επίπεδο της τάσης σύνδεσης στο Σύστημα ή το Δίκτυο (άρθρο 3 §2 εδ. δ' ΚΠΗΕ)⁸⁰. Έτσι, οι Πελάτες κατατάσσονται σε Πελάτες Υψηλής Τάσης (ΥΤ), Μέσης Τάσης (ΜΤ) και Χαμηλής Τάσης (ΧΤ). Καθώς, το ΕΔΔΗΕ αποτελείται από γραμμές μέσης και χαμηλής τάσης, ενώ το ΕΣΜΗΕ από υψηλής (βλ. άρθρο 2 §3 εδ. ιδ' και ιε' Ν. 4001/2011), ο Πελάτης ΥΤ συνδέεται απευθείας μέσω του ΕΣΜΗΕ, ενώ οι άλλες δύο ομάδες Πελατών μέσω του ΕΔΔΗΕ. Η τάση της σύνδεσης στο Δίκτυο πρέπει να αναφέρεται ρητά στην Αίτηση Προσφοράς Προμήθειας που υποβάλλει ο

⁷⁸ Για την διαδικασία σύναψης σύμβασης με τους Μικρούς Πελάτες, βλ. σχετικά *Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη/Σιδηρόπουλο*, Ε&Δ 22/2015, 57-58. Από την διατύπωση και τον συνδυασμό διαφόρων άρθρων του ΚΠΗΕ (λ.χ. 18 §§4-5, 28 §2) προκύπτει ότι ο Προμηθευτής δεν δύναται να διαπραγματεύεται ελεύθερα με τους Μικρούς Πελάτες, αλλά δεσμεύεται από τα δημοσιοποιημένα τιμολόγια και όρους της σύμβασης.

⁷⁹ Έτσι *Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη/Σιδηρόπουλος*, Ε&Δ 22/2015, 63.

⁸⁰ *Φορτσάκης/Φαραντούρης*, Δίκαιο της Ενέργειας, §636.

υποψήφιος Πελάτης (άρθρο 15 §1 εδ. στ' ΚΠΗΕ), όπως, επίσης, και στον λογαριασμό κατανάλωσης (άρθρο 37 §4 στοιχ. 4 ΚΠΗΕ).

ii. Οι ειδικές κατηγορίες.

Ο ΚΠΗΕ, καθώς και ο Ν. 4001/2011 προβλέπει και ειδικές κατηγορίες Πελατών. Σε αυτές, εκτός από τους Ευάλωτους Πελάτες μπορεί να ενταχθεί κάθε άλλη ιδιαίτερη κατηγορία Πελατών που καθορίζει ο Προμηθευτής με την επιχειρηματική κρίση του και η οποία λαμβάνει ιδιαίτερη μεταχείριση από αυτόν, τηρουμένης της αρχής της ισότητας (βλ. άρθρο 3 §4 ΚΠΗΕ)⁸¹.

αα. Επιλέγοντες και Μη Επιλέγοντες Πελάτες.

Παρά την σιωπή του Νόμου, στις ειδικές κατηγορίες Πελατών πρέπει κατ' αρχήν να ενταχθούν οι Μη Επιλέγοντες (ή Μη Επιλέξιμοι⁸²) Πελάτες. Ως τέτοιοι, ορίζονται, εξ' αντιδιαστολής από το άρθρο 2 §1 εδ. ιθ' σε συνδ. με άρθρο 47 §1 Ν. 4001/2011⁸³, εκείνοι οι Πελάτες που δεν έχουν δικαίωμα επιλογής Προμηθευτή η.ε. και, κατά συνέπεια, προβαίνουν σε σύναψη αναγκαστικής σύμβασης με τον ιστορικό πάροχο, την ΔΕΗ (άρθρο 134 §1 Ν. 4001/2011). Η ελευθερία επιλογής προμηθευτή αποτέλεσε ένα εκ των θεμελίων της απελευθέρωσης της αγοράς υπό την Οδηγία 2009/72/ΕΚ (βλ. αιτιολ. σκέψη 3). Όμως, η ελευθερία αυτή δύναται να περιορίζεται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις (βλ. άρθρο 33 σε συνδ. με άρθρο 44 Οδηγίας 2009/72/ΕΚ). Έτσι, υπήρχαν διάφορες περιοχές της χώρας, οι οποίες, για πλείστους λόγους, δεν κρίθηκαν ώριμες να φιλοξενήσουν μια πλήρη απελευθερωμένη αγορά προμήθειας η.ε.. Οι Πελάτες αυτών των περιοχών καλούνται Μη Επιλέγοντες Πελάτες.

Έτσι, με το άρθρο 47 §1 Ν. 4001/2011, διακηρύχτηκε πανηγυρικά η ελευθερία σύναψης σύμβασης του Πελάτη με οποιονδήποτε Προμηθευτή⁸⁴. Όμως, η ίδια η διάταξη περιορίζει την ελευθερία επιλογής Προμηθευτή μόνον στους Επιλέγοντες Πελάτες. Οι τελευταίοι προσδιορίζονται στο άρθρο 137 Ν. 4001/2011, κατά το οποίο *«όλοι οι καταναλωτές ηλεκτρικής ενέργειας ορίζονται ως Επιλέγοντες Πελάτες, με εξαίρεση τους καταναλωτές που είναι εγκατεστημένοι σε Απομονωμένα Μικροδίκτυα υπό την επιφύλαξη του άρθρου 139»*. Επομένως, η διάταξη αυτή αποκαλύπτει το περιεχόμενο της έννοιας του Μη Επιλέγοντα Πελάτη: τέτοιος είναι

⁸¹ Φορτσάκης/Φαραντούρης, ό.π., §636.

⁸² Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 85.

⁸³ Κατά το άρθρο 2 §1 εδ. ιθ' ως Επιλέγων Πελάτης ορίζεται *«ο Πελάτης που δικαιούται να επιλέγει Προμηθευτή ή αγοράζει απευθείας Φυσικό Αέριο ή ηλεκτρική ενέργεια, κατά τις διατάξεις του παρόντος»*, ενώ, κατά το άρθρο 47 §1 εδ. α' *«Οι Επιλέγοντες Πελάτες έχουν δικαίωμα ελεύθερης επιλογής Προμηθευτή...»*.

⁸⁴ Για το προηγούμενο καθεστώς, κατά το οποίο η πλειοψηφία των Πελατών εντάσσονταν στο καθεστώς των Μη Επιλεγόντων Πελατών, βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση, σελ. 86επ.· Μ. Παπαντώνη, Το Δίκαιο της Ενέργειας: Ευρωπαϊκή θεώρηση-Ελληνική εφαρμογή, 2003, αριθμ. 124.

ο καταναλωτής που είναι εγκατεστημένος σε Απομονωμένο Μικροδίκτυο⁸⁵, εφόσον ισχύει για την εν λόγω περιοχή η παρέκκλιση που προβλέπεται στο άρθρο 139 Ν. 4001/2011. Η αγορά στα Απομονωμένα Μικροδίκτυα, όπως προκύπτει από τον ορισμό τους στο άρθρο 2 §3 εδ. δ' Ν. 4001/2011, είναι αρκετά μικρή και δεν διαθέτει ούτε τις κατάλληλες υποδομές, ούτε και τις κατάλληλες επιχειρηματικές ευκαιρίες για την ανάπτυξη μιας πλήρως απελευθερωμένης δραστηριότητας προμήθειας η.ε. Για να αποφευχθεί, επομένως, η «υπερφόρτωση» αυτών των μη διασυνδεδεμένων μικρών νησιών και τα αρνητικά αποτελέσματά της στο φυσικό και πολιτιστικό τους περιβάλλον, προτιμήθηκε το καθεστώς της διατήρησης του νομικού μονοπωλίου της ΔΕΗ (άρθρο 134 §§1 και 6 Ν. 4001/2011), κατόπιν αίτησης παρέκκλισης από την Ελλάδα προς στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, κατά τους όρους του 139 Ν. 4001/2011 (βλ. άρθρο 44 Οδηγίας 2009/72/ΕΚ)⁸⁶.

Η σημασία της διάκρισης ανάμεσα σε Επιλέγοντες και Μη Επιλέγοντες Πελάτες αναδεικνύεται από τον συνδυασμό του άρθρου 47 με το άρθρο 134 Ν. 4001/2011. Ειδικότερα, οι Επιλέγοντες Πελάτες έχουν δικαίωμα ελεύθερης επιλογής Προμηθευτή, συνάπτοντας ή λύοντας ελεύθερα τις οικείες συμβάσεις προμήθειας (άρθρο 47 §1 εδ. α' Ν. 4001/2011)⁸⁷. Ο ΚΠΗΕ εξειδικεύει την εν λόγω διάταξη καθορίζοντας με λεπτομέρεια την διαδικασία σύναψης σύμβασης προμήθειας, καθώς και την λύση αυτής (άρθρα 14επ. ΚΠΗΕ). Κατά το άρθρο 134 §§1 και 6 Ν. 4001/2011, στα Απομονωμένα Μικροδίκτυα και τα Μικρά Απομονωμένα Δίκτυα η Άδεια Προμήθειας η.ε. χορηγείται, καθ' όλη την διάρκεια ισχύος της παρέκκλισης του άρθρου 137Α Ν. 4001/2011, αποκλειστικά και μόνον στην ΔΕΗ. Τούτο σημαίνει ότι οι Μη Επιλέγοντες Πελάτες των ΜΔΝ υποχρεούνται να συνάπτουν σύμβαση προμήθειας η.ε. αποκλειστικά και μόνον με την ΔΕΗ. Η ΔΕΗ, από την άλλη πλευρά,

---

⁸⁵ Ως Απομονωμένο Μικροδίκτυο ορίζεται στο άρθρο 2 §3 εδ. δ' Ν. 4001/2011 «το σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας κάθε Μη Διασυνδεδεμένου Νησιού το οποίο είχε κατά το έτος 1996 συνολική ετήσια κατανάλωση ενέργειας μικρότερη των 500 GWh.», ενώ ως Μικρό απομονωμένο σύστημα (άρθρο 2 §3 εδ. κγ' Ν. 4001/2011) ορίζεται «το σύστημα ηλεκτρικής ενέργειας κάθε Μη Διασυνδεδεμένου Νησιού το οποίο είχε κατά το έτος 1996 συνολική ετήσια κατανάλωση ενέργειας μικρότερη των 3000 GWh και το οποίο ποσοστό κάτω του 5 % της ετήσιας κατανάλωσης προέρχεται από διασύνδεση με άλλα συστήματα.».

⁸⁶ Η ως άνω παρέκκλιση αφορούσε τα Απομονωμένα Μικροδίκτυα (όλα, δηλαδή, τα ΜΔΝ) και τα Μικρά Απομονωμένα Δίκτυα (Κρήτη) και χορηγήθηκε με την Απόφαση 2014/536/ΕΕ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής «για την παραχώρηση στην Ελληνική Δημοκρατία παρέκκλισης από ορισμένες διατάξεις της οδηγίας 2009/72/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου». Καταληκτική ημερομηνία ισχύος της παρέκκλισης ορίστηκε η πλήρης εγκατάσταση των υποδομών και, σε κάθε περίπτωση, η 17.2.2019. Ως απομονωμένα μικροδίκτυα χαρακτηρίστηκαν όλα τα μη διασυνδεδεμένα ελληνικά νησιά, με εξαίρεση την Κρήτη, η οποία χαρακτηρίστηκε ως μικρό απομονωμένο δίκτυο. Στα ΜΔΝ (εκτός Κρήτης και Ρόδου) η προμήθεια η.ε. διεξαγόταν αποκλειστικά από την ΔΕΗ, ως έχουσα το νομικό μονοπώλιο (άρθρο 134 §6 Ν. 4001/2011).

⁸⁷ Έτσι *Θ. Πανάγος*, Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας, 2012, §133. Το άρθρο 47 §1 εδ. α' Ν. 4001/2011 προχωρά ένα βήμα παρακάτω, ορίζοντας ότι όλοι οι Επιλέγοντες Πελάτες η.ε. που συνδέονται στην Υψηλή και Μέση Τάση δύναται να προμηθεύονται ενέργεια, ταυτοχρόνως, από περισσότερους του ενός Προμηθευτές (βλ. αναλυτικά για το καινοτόμο αυτό καθεστώς, *Θ. Πανάγο*, ο.π., §135).

μετά από αίτηση Μη Επιλέγοντα Πελάτη, υποχρεούται να τον προμηθεύσει με ηλεκτρική ενέργεια.

Η ένταξη ή μη ενός Πελάτη στην κατηγορία των Μη Επιλεγόντων Πελατών έχει πρακτικές συνέπειες και ως προς τα τιμολόγια χρέωσης. Κατά το άρθρο 140 §1 Ν. 4001/2011, «τα τιμολόγια με βάση τα οποία οι κάτοχοι άδειας εισπράττουν τίμημα ή τέλος ή οποιαδήποτε αντιπαροχή για την παροχή των υπηρεσιών τους, με εξαίρεση τα τιμολόγια Προμήθειας σε Επιλέγοντες Πελάτες, δεν ισχύουν εάν δεν εγκριθούν προηγουμένως από τη ΡΑΕ, με την επιφύλαξη των προβλεπομένων στο ν. 3899/2010». Εξ' αντιδιαστολής προκύπτει ότι τα τιμολόγια χρέωσης που εκδίδουν οι Προμηθευτές καθορίζονται ελεύθερα από αυτούς όταν η σύμβαση συνάπτεται με Επιλέγοντα Πελάτη. Αυτό, όμως, δεν ισχύει, όταν πρόκειται για Μη Επιλέγοντα Πελάτη: στην τελευταία περίπτωση, για λόγους προστασίας του καταναλωτικού κοινού που ευρίσκεται σε καθεστώς νομικού μονοπωλίου, απαιτείται τα τιμολόγια αυτά να εγκρίνονται από την ΡΑΕ με ειδική μεθοδολογία⁸⁸.

ββ. Ευάλωτοι Πελάτες.

Η άλλη ειδική κατηγορία είναι οι Ευάλωτοι Πελάτες (βλ. άρθρο 3 §4 ΚΠΗΕ)⁸⁹. Τον ορισμό τους δίδει το άρθρο 2 §1 εδ. ι' Ν. 4001/2001 που παραπέμπει στο άρθρο 52 του Νόμου αυτού: Ευάλωτοι Πελάτες είναι «οι Καταναλωτές που εντάσσονται στις κατηγορίες πελατών που περιγράφονται στο άρθρο 52 του παρόντος». Με την σειρά του, το άρθρο 52 §1 εντάσσει στους Ευάλωτους Πελάτες για τους σκοπούς της προμήθειας η.ε. πέντε υποομάδες Πελατών: α) τους οικονομικά ασθενείς Οικιακούς Πελάτες που πλήττονται από την Ενεργειακή Πενία⁹⁰. β) τους Πελάτες που, οι ίδιοι ή οι σύζυγοι αυτών ή πρόσωπα των οποίων αυτοί έχουν την επιμέλεια σύμφωνα με το νόμο και συνοικούν με αυτούς, εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεχή και αδιάλειπτο παροχή ενέργειας, όπως οι Πελάτες που χρήζουν μηχανικής υποστήριξης· γ) τους Ηλικιωμένους Πελάτες που έχουν συμπληρώσει το εβδομηκοστό έτος της ηλικίας τους, υπό την προϋπόθεση ότι δεν συνοικούν με άλλο πρόσωπο το οποίο δεν έχει συμπληρώσει το ως άνω όριο ηλικίας· δ) τους Πελάτες με σοβαρά προβλήματα υγείας, ιδίως άτομα με σοβαρή σωματική ή ψυχική αναπηρία, με νοητική αναπηρία, σοβαρά οπτικοακουστικά ή κινησιακά

⁸⁸ Για την ex ante ελεγκτική αρμοδιότητα της ΡΑΕ επί των τιμολογίων χρέωσης των προμηθευτών σε τέτοιες περιπτώσεις, βλ. Πανάγο, Το θεσμικό πλαίσιο, §140.

⁸⁹ Βλ. αναλυτικά Πανάγο, ό.π., §146-148.

⁹⁰ Κατά το άρθρο 2 §1 εδ. θ' Ν. 4001/2011, ως Ενεργειακή Πενία ορίζεται «η κατάσταση των καταναλωτών, κατά την οποία, αυτοί ευρίσκονται σε δυσχερή θέση, λόγω του χαμηλού εισοδήματός τους, όπως αυτό προκύπτει από τις φορολογικές τους δηλώσεις, σε συνδυασμό με την επαγγελματική τους κατάσταση, την οικογενειακή τους κατάσταση και ειδικών καταστάσεων υγείας, να καλύψουν τις δαπάνες για τις εύλογες ανάγκες εφοδιασμού τους σε ηλεκτρική ενέργεια ή Φυσικό Αέριο, καθώς οι δαπάνες αυτές αποτελούν σημαντικό ποσοστό του διαθέσιμου εισοδήματός τους». Βλ. επίσης άρθρο 29 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ. Για τον ορισμό της ενεργειακής πενίας, βλ. Θ. Πανάγο, Το θεσμικό πλαίσιο, §147· Ι. Παραβάντη/Μ. Σανταμούρη, Ενεργειακή πενία, ψηφιακό χάσμα και έξυπνες πόλεις, σε Ν. Φαραντούρη (επιμ.), Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές, 2014, σελ. 387επ. (389).

προβλήματα κ.λπ. και οι οποίοι εξ αυτού του λόγου δεν δύνανται να διαχειριστούν και διαπραγματευτούν τη συμβατική τους σχέση με τον Προμηθευτή· ε) τους Πελάτες σε απομακρυσμένες περιοχές και ιδιαίτερα στα Μη Διασυνδεδεμένα Νησιά που δικαιούνται ίδιες υπηρεσίες τόσο ως προς τις τιμές όσο και ως προς την ποιότητα, την ασφάλεια του εφοδιασμού και τη διαφάνεια των συμβατικών όρων και προϋποθέσεων με τους υπόλοιπους Πελάτες.

Τα κριτήρια, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία ένταξης ενός πελάτη σε κατηγορία Ευάλωτων Πελατών καθορίζονται με αποφάσεις του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής (άρθρο 52 §3 Ν. 4001/2011 και άρθρο 3 §5 ΚΠΗΕ). Η νυν ισχύουσα κατ' εξουσιοδότηση εκδοθείσα ΥΑ είναι η υπ' αριθμ. Δ5-ΗΛ/Β/Φ.1.21/οικ. 12112/2013 (ΦΕΚ Β' 1521/21-6-2013) υπό τον τίτλο «Κατηγορίες, κριτήρια και διαδικασία ένταξης Πελατών στους Ευάλωτους Πελάτες ηλεκτρικής ενέργειας».

Από την κατηγορία των Ευάλωτων Πελατών πρέπει να διακριθούν οι δικαιούχοι Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου σύμφωνα με την ΥΑ υπ' αριθμ. Δ5-ΗΛ/Β/Φ29/16027/2010 (ΦΕΚ Β' 1403/6-9-2010) υπό τον τίτλο «Εφαρμογή Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου», όπως ισχύει τροποποιημένη⁹¹. Οι δικαιούχοι Κοινωνικού Οικιακού Τιμολογίου, κατά το άρθρο 2 της ως άνω Απόφασης, εντάσσονται σε τέσσερις ομάδες. Οι ομάδες αυτές ομοιάζουν μεν κατ' αντικείμενο με τις τέσσερις πρώτες υποομάδες των Ευάλωτων Πελατών, οι δε προϋποθέσεις ένταξής τους στο καθεστώς Κοινωνικού Τιμολογίου είναι κατά πολύ αυστηρότερες. Οι δικαιούχοι Κοινωνικού Τιμολογίου απολαμβάνουν ιδιαίτερου εκπτώτικου τιμολογίου από τον προμηθευτή, ενώ οι Ευάλωτοι Πελάτες απολαμβάνουν μιας εν γένει διαφορετικής προνομιακής αντιμετώπισης, η οποία αφορά άλλους όρους της σύμβασης πέραν του τιμολογίου χρέωσης (λ.χ. καταγγελία, εξυπηρέτηση κ.α.). Ωστόσο, η διάκριση έχει περιορισμένη σημασία στην πράξη, αφού συχνά το ίδιο πρόσωπο δύναται να κάνει χρήση και των δύο ωφελειών.

Η ένταξη στην κατηγορία των Ευάλωτων Πελατών συνεπάγεται διάφορες ωφέλειες για όσους Πελάτες πληρούν τα κριτήρια⁹². Καταρχάς, ο Νόμος (άρθρο 48 §1 εδ. στ' Ν. 4001/2011) επιβάλλει στους προμηθευτές γενική υποχρέωση «να λαμβάνουν τα προβλεπόμενα κατάλληλα μέτρα προστασίας των Ευάλωτων Πελατών». Πέραν φυσικά, των μειωμένων τιμολογίων και των διαφόρων εκπτώσεων, που δύναται να παρέχουν κατά την επιχειρηματική κρίση τους οι Προμηθευτές, ο νόμος (άρθρο 52 §2 Ν. 4001/2011) επιβάλλει, ανάλογα με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η κάθε κατηγορία, να λαμβάνονται πρόσθετα μέτρα για την προστασία τους, όπως ιδίως η εγκατάσταση μετρητών με δυνατότητα προπληρωμής, οι ευνοϊκότεροι όροι πληρωμής των λογαριασμών, οι εναλλακτικοί τρόποι πρόσβασης σε υπηρεσίες εξυπηρέτησης και πληρωμής λογαριασμών, η

⁹¹ Για Νομικά Πρόσωπα που επιτελούν φιλανθρωπικό σκοπό έχει θεσπιστεί το Τιμολόγιο Υπηρεσιών Αλληλεγγύης με την ΥΑ υπ' αριθμ. Δ5/ΗΛ/Β/Φ.1.21/οικ. 23824/2013 (ΦΕΚ Β' 3274/23-12-2013), υπό τον τίτλο «Κριτήρια και διαδικασία ένταξης σε ειδικό «Τιμολόγιο Υπηρεσιών Αλληλεγγύης».

⁹² Βλ. Τσιρακοπούλου, Ε&Δ 13&14/2010, 94.

απαγόρευση διακοπής σύνδεσης σε κρίσιμες περιόδους. Τα παραπάνω μέτρα εξειδικεύει περαιτέρω ο ΚΠΗΕ στο Έκτο Κεφάλαιό του (άρθρα 33επ.) που τιτλοφορείται «*Ειδικές Ρυθμίσεις για τους Ευάλωτους Πελάτες*».

γ. *Συνέπειες ένταξης σε ορισμένη κατηγορία.*

Ο Πελάτης υποχρεούται κατά την υποβολή της αίτησής του προς σύναψη σύμβασης με τον προμηθευτή να δηλώνει τη βασική κατηγορία στην οποία υπάγεται και προαιρετικά την ειδική κατηγορία, ώστε να τύχει της αντίστοιχης αντιμετώπισης (άρθρο 3 §3 εδ. α' ΚΠΗΕ). Η οριστική κατάταξη πραγματοποιείται από τον Προμηθευτή με βάση το σκοπό τελικής χρήσης ηλεκτρικής ενέργειας κατά την σύναψη Σύμβασης Προμήθειας, με την προσκόμιση από τον Πελάτη των προβλεπομένων δικαιολογητικών (άρθρο 3 §3 εδ. β' ΚΠΗΕ). Εξάλλου, ο ΚΠΗΕ, στο άρθρο 30 §5, παρέχει την δυνατότητα μεταβολής της κατηγορίας του Πελάτη κατ' αίτησή του, από την οποία μάλιστα, δεσμεύεται ο Προμηθευτής.

Η κατηγορία του Πελάτη διαμορφώνει το περιεχόμενο της σύμβασης και καθορίζει τις εφαρμοστέες κάθε φορά διατάξεις (άρθρο 18 §1 εδ. β' ΚΠΗΕ). Είναι τέτοια η δέσμευση του Προμηθευτή από τους ιδιαίτερους όρους κάθε κατηγορίας, που δεν δύναται με την Προσφορά του να αποκλίνει από τους δημοσιευμένους ΓΟΣ και τιμολόγια προμήθειας που ο ίδιος διαθέτει για την κατηγορία Πελατών στην οποία κατατάσσεται ο αιτών Πελάτης, εκτός αν οι προτεινόμενες αποκλίσεις ή διαφοροποιήσεις καθιστούν την Προσφορά στο σύνολό της ευνοϊκότερη για τον Πελάτη (άρθρο 28 §2 εδ. α' ΚΠΗΕ). Παράλληλα, η κατηγορία ένταξης του Πελάτη διαδραματίζει σημαντικό ρόλο κι ως προς την διαμόρφωση των τιμολογίων χρέωσης. Ο Προμηθευτής κατά τον καθορισμό των χρεώσεων προμήθειας οφείλει να λαμβάνει υπόψη τους τις διαφορετικές κατηγορίες Πελατών και να διαμορφώνει αντίστοιχα τα τιμολόγια του. Το άρθρο 140 §5 Ν. 4001/2011 επιβεβαιώνει τα παραπάνω, προβλέποντας ως κριτήριο διαμόρφωσης των χρεώσεων προμήθειας και την κατηγορία των Πελατών⁹³. η εφαρμογή, ωστόσο, της διάταξης αυτής τελεί υπό την έκδοση της οικείας ΥΑ⁹⁴. Αφ' ης στιγμής ο προμηθευτής διαμορφώσει ένα ιδιαίτερο τιμολόγιο ανά κατηγορία πελατών και το δημοσιοποιήσει, αυτομάτως δεσμεύεται από αυτό (άρθρο 28 §2 ΚΠΗΕ).

Τα τιμολόγια των Προμηθευτών πρέπει να μη δημιουργούν διακρίσεις μεταξύ καταναλωτών της ίδιας κατηγορίας και με ανάλογα ηλεκτρικά χαρακτηριστικά, και να αποφεύγουν τις άμεσες ή έμμεσες σταυροειδείς επιδοτήσεις μεταξύ καταναλωτών (άρθρο 1 παρ. 2 εδ. β' Παραρτήματος 2 ΚΠΗΕ). Παρόμοια, το άρθρο 2 §3 ορίζει με ενδεικτικό τρόπο τους διαμορφωτικούς παράγοντες της προσφερόμενης τιμής ανά κατηγορία Πελατών (λ.χ. καμπύλη φορτίου, συντελεστή

⁹³ Πανάγος, Το Θεσμικό πλαίσιο, §139.

⁹⁴ Τέτοιου είδους ΥΑ έχουν εκδοθεί για την ΔΕΗ και πράγματι διαφοροποιούν τις χρεώσεις προμήθειας της ανά κατηγορία Πελατών, κυρίως δε μεταξύ επαγγελματικής και οικιακής χρήσης. Βλ. ενδεικτικά, ΥΑ υπ' αριθμ. Δ5-ΗΛ/Β/Φ29/οικ.30094/2011 (ΦΕΚ Β' 3044/30-12-2011), υπό τον τίτλο «*Τιμολόγια Προμήθειας της ΔΕΗ Α.Ε.*».

φορτίου, μεταβλητότητα φορτίου τρόπος εξόφλησης λογαριασμών). Μόνο με βάση κάποιον αντικειμενικό παράγοντα, όπως οι αναφερόμενοι ως άνω ενδεικτικώς, δύναται να υπάρξει διαφοροποίηση στην τιμή μέσα στην ίδια κατηγορία Πελατών (άρθρο 2 §4 Παραρτήματος 2 ΚΠΗΕ). Επομένως, το Παράρτημα 2 ΚΠΗΕ επιβάλλει την ισότητα του τρόπου τιμολόγησης (και την συνακόλουθη διαφοροποίησή του μόνο για αντικειμενικούς λόγους).

Παρόμοια διαμόρφωση των χρεώσεων ανά κατηγορία Πελατών συντελείται ως προς την κατανομή των ΥΚΩ. Αυτή η διαφοροποίηση ανά κατηγορία συνιστά για την κατανομή των ΥΚΩ πάγια μεθοδολογία, όπως επιτάσσει άλλωστε το εξουσιοδοτικό άρθρο 55 §5 Ν. 4001/2011, ορίζοντας ότι «οι δαπάνες για την παροχή υπηρεσιών κοινής ωφέλειας επιμερίζονται για όλη την Ελληνική Επικράτεια, σε κάθε κατηγορία πελατών...» και «Η μεθοδολογία αυτή επιμερίζει τις δαπάνες βάσει συντελεστών που διαφοροποιούνται ανά κατηγορία Πελατών, έτσι ώστε να προκύπτει χρέωση ανά μονάδα κατανάλωσης η οποία εξισορροπεί τις οικονομικές συνέπειες μεταξύ των κατηγοριών Πελατών και ταυτόχρονα προωθεί την εξοικονόμηση ενέργειας και την αποδοτική χρήση αυτής». Τυχόν αντίθετη μεθοδολογία ή μη λήψη υπόψη της κατηγοριοποίησης των Πελατών κατά την κατανομή των δαπανών των ΥΚΩ θα έθιγε την αρχή της ισότητας, αφού θα συνεπαγόταν ίση μεταχείριση ανόμοιων καταστάσεων.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Η νομική φύση της σύμβασης προμήθειας.

Στο κεφάλαιο αυτό θα εξεταστεί κατ' ιδίαν η προβληματική της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας η.ε. σε πελάτες. Στο προϊσχύσαν δίκαιο το παραπάνω ζήτημα δεν απασχόλησε ιδιαίτερα την νομική πρακτική, καθώς, λόγω της μονοπωλιακής φύσεως της παραγωγής, μεταφοράς και διανομής της η.ε. από την ΔΕΗ, δεν ανέκυπταν δυσχέρειες ως προς αυτό. Η η.ε. που παρήγαγε ο παραγωγός (ήτοι η ΔΕΗ) παραδιδόταν στον τελικό καταναλωτή έναντι τιμήματος μέσα από το δίκτυο που η ίδια ήλεγχε. Όμως πλέον, για την υλοποίηση αυτού του σκοπού, μεσολαβούν και άλλα ανεξάρτητα μεταξύ τους πρόσωπα, με αποτέλεσμα ο προσδιορισμός της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας η.ε. να αποτελεί ιδιαίτερος περίπλοκο ζήτημα, το οποίο όμως, δεν στερείται πρακτικής αξίας⁹⁵.

A. Εισαγωγή στην προβληματική: οι βασικές ιδιαιτερότητες του νέου συστήματος αγοράς.

Η νέα δομή της αγοράς ενέργειας μετά τον Ν. 4001/2011 και τον Ν. 4425/2016 (όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 4512/2018) παρουσιάζει πλήθος ιδιαιτεροτήτων σε σχέση με το προηγούμενο καθεστώς, που διαφοροποιούν την κρίση περί της θέσης και λειτουργίας της σύμβασης προμήθειας εντός αυτής. Η τελευταία αποτελεί συνισταμένη δύο βασικών παραγόντων.

1. Η ολοκλήρωση του target model.

---

⁹⁵ Για την πρακτική αξία της υπαγωγής των συμβάσεων της αγοράς η.ε. σε συμβατικούς τύπους, βλ. *P. Mäntysaari*, *EU Electricity Trade Law: The Legal Tools of Electricity Producers in the Internal Electricity Market*, 2015, σελ. 70.

Το ισχύον καθεστώς αγοροπωλησιών η.ε. εδράζεται στην λειτουργία Χρηματιστηρίου Ενέργειας, σύμφωνα με το ενωσιακό target model. Η αγορά η.ε. διακρίνεται σε τέσσερις επιμέρους αγορές κατά το άρθρο 7 Ν. 4425/2016: την Αγορά Επόμενης Ημέρας, την Ενδοημερήσια Αγορά, την Αγορά Εξισορρόπησης και την Ενεργειακή Χρηματοπιστωτική Αγορά⁹⁶. Ο Προμηθευτής έχει το δικαίωμα να επιλέξει από ποια (ή ποιες) επιμέρους αγορά(-ες) θα συμμετάσχει για την κάλυψη της ζήτησης. Με τον τρόπο αυτόν, μειώνεται το κόστος προμήθειας της η.ε. προς τους τελικούς καταναλωτές, λόγω της καλύτερης κατανομής του κινδύνου και της εμπέδωσης τιμών που ανταποκρίνονται στην real time αποτύπωση της προσφοράς και της ζήτησης, ενώ καθίσταται δυνατή η διασύνδεση των επιμέρους αγορών των κρατών-μελών υπό ένα κοινό μοντέλο⁹⁷.

Προκειμένου να γίνει κατανοητό το εφαρμοζόμενο μοντέλο, παρεμβάλλεται στο σημείο αυτό μια σύντομη ανάλυση του προηγούμενου καθεστώτος, το οποίο χαρακτηριζόταν ως υποχρεωτική κοινοπραξία (*mandatory pool*). Σύμφωνα με αυτό, το σύνολο της προσφοράς και της ζήτησης η.ε. συναντιόνταν αποκλειστικά και σε καθημερινή βάση στο πλαίσιο του ΗΕΠ που διεξαγόταν από τον Διαχειριστή της Αγοράς (ΛΑΓΗΕ) κατά την προηγούμενη ημέρα από την ημέρα αναφοράς. Η φυσική παράδοση της η.ε. στους τελικούς καταναλωτές λάμβανε χώρα την επόμενη ημέρα (*day-ahead market*).

Ο τρόπος συναλλαγής, ο ρόλος του ΛΑΓΗΕ σε αυτήν, καθώς και οι υποχρεώσεις των μερών καθοριζόταν από τον Κώδικα Συναλλαγών Η.Ε. (Απόφαση ΡΑΕ 56/31.12.2012). Συγκεκριμένα, οι προμηθευτές, για να διοχετεύσουν η.ε. στους πελάτες, υποχρεούνταν να υποβάλλουν προημερησίως δήλωση φορτίου (άρθρο 13 ΚΣΗΕ), με το αναφερόμενο στο άρθρο 17 ΚΣΗΕ περιεχόμενο. Με την δήλωση φορτίου, οι τελευταίοι επιχειρούσαν να προβλέψουν όσο το δυνατόν ακριβέστερα την κατανάλωση η.ε. από τους πελάτες τους ανά περίοδο κατανομής. Ο ΛΑΓΗΕ αποδεχόταν τις δηλώσεις φορτίου των προμηθευτών και συνέτασσε σχετικό πίνακα, καλώντας ταυτοχρόνως τους παραγωγούς η.ε. να υποβάλλουν την δική τους προσφορά-πρόταση. Η πρόταση των παραγωγών ονομαζόταν προσφορά έγχυσης (άρθρο 13 και 23 ΚΣΗΕ) και ήταν δεσμευτική για τον παραγωγό. Κάθε προσφορά έγχυσης μπορούσε να καλύπτει μέρος της ζήτησης για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα. Ο ΛΑΓΗΕ αποδεχόταν τις εν λόγω προσφορές και συνέτασσε πίνακα κατάταξης τους από τις φθηνότερες στις ακριβότερες, με πρώτες αυτές που προέρχονται από παραγωγούς ΑΠΕ/ΣΗΘΥΑ (ανεξαρτήτως τιμής). Τους παραγωγούς ΑΠΕ/ΣΗΘΥΑ εκπροσωπούσε από κοινού στην οργανωμένη αγορά αρχικά ο ΛΑΓΗΕ και πλέον ο ΔΑΠΕΕΠ.

Βάσει των δηλώσεων φορτίου από τους προμηθευτές και εμπόρους, και των προσφορών έγχυσης από τους παραγωγούς και τον ΛΑΓΗΕ ή τον ΔΑΠΕΕΠ (για ΑΠΕ και ΣΗΘΥΑ), ο ΛΑΓΗΕ προέβαινε στην επίλυση του ΗΕΠ, τουτέστιν στην αντιστοίχιση ζήτησης και προσφοράς η.ε. για την ημέρα αναφοράς. Το σημείο όπου η τιμή της

⁹⁶ Λιάπτης, Ηλεκτρική Ενέργεια, § 5 αριθμ. 37 επ.

⁹⁷ Λιάπτης, Ηλεκτρική Ενέργεια, § 5 αριθμ. 27-28.

προσφοράς η.ε. έτεμνε την καμπύλη της τιμής της ζήτησης ανά περίοδο κατανομής προσδιόριζε την Οριακή Τιμή Συστήματος, δηλαδή την τιμή εκείνη με την οποία θα πληρωνόταν κάθε παραγωγός η.ε. και καλείτο να καταβάλλει κάθε προμηθευτής (άρθρο 52 ΚΣΗΕ). Βάσει της τιμής αυτής, ο ΛΑΓΗΕ εκκαθάριζε τις συναλλαγές των συμμετεχόντων ανάλογα με τις προσφορές έγχυσης και απορρόφησης που γίνονταν δεκτές κάθε περίοδο αναφοράς.

Στο ισχύον σύστημα, το ΕΧΕ διαδραματίζει παρεμφερή –αλλά πιο παθητικό- ρόλο, προβαίνοντας στην αντιστοίχιση (matching) της προσφοράς και της ζήτησης σε καθεμία εξ αυτών των τεσσάρων αγορών. Οι παραγωγοί και οι προμηθευτές μπορούν να επιλέξουν σε ποια εκ των αγορών αυτών θα υποβάλλουν την πρότασή τους για προσφορά ή ζήτηση η.ε. Πλέον η αγορά δεν δομείται αποκλειστικά ως day-ahead, αλλά λειτουργεί και ως intra-day. Με βάση τον Κανονισμό λειτουργίας της Αγοράς Επόμενης Ημέρας και της Ενδοημερήσιας Αγοράς, υπολογίζεται η Τιμή Εκκαθάρισης της Αγοράς (TEA), στην θέση της ΟΤΣ. Το ΕΧΕ λειτουργεί σε όλη αυτήν την διαδικασία ως άγγελος των δηλώσεων βουλήσεως των Συμμετεχόντων, χωρίς να αναλαμβάνει το ίδιο κάποια υποχρέωση απέναντί τους.

Η εκκαθάριση των συναλλαγών διεξάγεται σε δεύτερο στάδιο από τον Φορέα Εκκαθάρισης (άρθρο 16 Ν. 4425/2016), ο οποίος λειτουργεί κατά το πρότυπο του Κεντρικού Αντισυμβαλλόμενου (άρθρο 5 στοιχ. ιστ' Ν.4425/2016· βλ. επίσης, Κανονισμό 648/2012/ΕΕ)⁹⁸. Πρόκειται για την θυγατρική εταιρία της ΕΧΕ Α.Ε., την EnExClear. Η τελευταία παρεμβαίνει μεταξύ των αντισυμβαλλομένων και αναλαμβάνει το ρόλο του αγοραστή έναντι κάθε πωλητή η.ε. και του πωλητή έναντι κάθε αγοραστή η.ε., για την εκκαθάριση των οικονομικών υποχρεώσεων αμφοτέρων. Προς τούτο, ο Φορέας Εκκαθάρισης υπολογίζει τις ποσότητες η.ε. για τις οποίες έγιναν δεκτές οι αντίθετες δηλώσεις φορτίου από τους παραγωγούς και τους προμηθευτές και εκδίδει τα οικεία παραστατικά για κάθε μέρος που συμμετείχε στην αγορά την ημέρα αναφοράς. Με τον τρόπο αυτόν, συμψηφίζονται οι υποχρεώσεις και οι απαιτήσεις των Συμμετεχόντων και περιορίζεται ο πιστωτικός κίνδυνος για το σύνολο της αγοράς.

Την λειτουργία και διευθέτηση της αγοράς η.ε. κατά την ημέρα αναφοράς αναλαμβάνει πλέον ο ΑΔΜΗΕ. Ο τελευταίος, μέσω της διαδικασίας κατανομής (δηλαδή του προγραμματισμού μεταξύ των μονάδων ως προς την ποσότητα ενέργειας που πρέπει να παραχθεί και τον χρόνο έγχυσής της στο Σύστημα, κατά το άρθρο 43 ΚΔΕΣΗΕ), εκδίδει προς τον σκοπό αυτόν εντολές κατανομής προς τις κατά τόπους μονάδες. Κάθε μονάδα παραγωγής εγγχεί πλέον την οριζόμενη ποσότητα η.ε. στο Σύστημα, όπου και η ποσότητα αυτή αναμειγνύεται με την προυπάρχουσα σε αυτό ποσότητα η.ε., καθώς και με την υπόλοιπη ποσότητα που εγγέουν ταυτοχρόνως άλλοι παραγωγοί.

Διμερείς συμβάσεις φυσικής παράδοσης μεταξύ παραγωγού και αγοραστή η.ε. είναι κατ' αρχήν νομικά εφικτές, σύμφωνα με τα γενικώς ισχύοντα στο Ενοχικό

---

⁹⁸ Λιάπτης, Ηλεκτρική Ενέργεια, § 9 αριθμ. 61 επ.

Δίκαιο⁹⁹. Ωστόσο, δεν υφίσταται το κατάλληλο νομοθετικό πλαίσιο για την διευθέτηση τέτοιου είδους συμβάσεων από το Σύστημα, με αποτέλεσμα να είναι στην πράξη αδύνατον να εκπληρωθούν. Η παραπάνω κατάσταση καθιστά υποχρεωτική την συμμετοχή των προμηθευτών η.ε., οι οποίοι μεσολαβούν ανάμεσα στην προσφορά (παραγωγούς) και την ζήτηση (καταναλωτές), ως εκπρόσωποι φορτίου των τελευταίων. Έτσι, το άρθρο 47 §2 εδ. α' Ν. 4001/2011 ορίζει ότι «η Προμήθεια επιτρέπεται μόνο μετά από σύναψη Σύμβασης Προμήθειας μεταξύ Προμηθευτή και πελάτη». Όπως σε κάθε χρηματιστηριακή αγορά, έτσι και σ' αυτήν της η.ε., δεν επιτρέπεται η υποβολή προσφοράς απευθείας από τους ενδιαφερόμενους καταναλωτές, αφού κάτι τέτοιο, ως είναι ευνόητο, θα παρέλυε τις συναλλαγές.

2. Οι διαφορετικές σφαίρες εξουσίασης του δικτύου της ηλεκτρικής ενέργειας.

Με την διάσπαση της καθετοποιημένης επιχείρησης της ΔΕΗ, διαμορφώθηκαν πλέον φανερά τέσσερις διακριτές δραστηριότητες, που σε καθεμία εξ αυτών δραστηριοποιούνται πλέον ξεχωριστά πρόσωπα. Όσον αφορά τις δραστηριότητες της μεταφοράς και διανομής η.ε. αυτές εξακολουθούν να ασκούνται μονοπωλιακά από τον ΑΔΜΗΕ και τον ΔΕΔΔΗΕ αντίστοιχα. Οι ως άνω εξελίξεις περιπλέκουν τις έννομες σχέσεις στην αγορά η.ε., αφού αφ' ενός προκειμένου να δραστηριοποιηθεί μια επιχείρηση σε αυτήν απαιτείται να διατηρεί συμβατικές σχέσεις (συμβάσεις πρόσβασης) με τους διαχειριστές του οικείου δικτύου· αφ' ετέρου, η παραγόμενη η.ε. δεν διοχετεύεται απευθείας από τον παραγωγό στον καταναλωτή, αλλά διέρχεται από διαφορετικές σφαίρες ελέγχου του δικτύου.

Το τελευταίο ασκεί σημαντική επιρροή ως προς την διαμόρφωση του εμπράγματος καθεστώτος επί της παραγόμενης και διακινούμενης η.ε. Οι εμπράγματα σχέσεις και τα δικαιώματα των μερών επί της η.ε. μεταβάλλονται ανά την ειδικότερη σφαίρα από την οποία διέρχεται η η.ε. και, κατά συνέπεια, καθίστανται ιδιαιτέρως περίπλοκες. Ειδικότερα, η η.ε. διέρχεται πλέον από τις σφαίρες εξουσίασης τριών προσώπων: του παραγωγού, του μεταφορέα (ΑΔΜΗΕ) και του διανομέα (ΔΕΔΔΗΕ). Σε κανένα σημείο της διαδοχής των σφαιρών εξουσίασης δεν παρεμβάλλεται ο προμηθευτής. Ο καθορισμός των εμπραγμάτων σχέσεων των διαφόρων προσώπων επί της η.ε. είναι κομβικής σημασίας ως πρόκριμα για την εκτίμηση της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας.

Β. Τα χαρακτηριστικά σύμβασης προμήθειας.

Στο σημείο αυτό θα εξετασθούν τα βασικά γνωρίσματα της σύμβασης και θα επιχειρηθεί να κατηγοριοποιηθεί αυτή νομικά, με βάση την γνωστή

---

⁹⁹ Εξάλλου, κατά το άρθρο 7 §1 εδ. β' Ν. 4425/2016 «Συναλλαγές επί Ενεργειακών Χρηματοπιστωτικών Μέσων είναι δυνατό να συνάπτονται και διμερώς, εκτός της Ενεργειακής Χρηματοπιστωτικής Αγοράς»

κατηγοριοποίηση των συμβατικών ενοχών στο Αστικό Δίκαιο. Φυσικά, η διαμόρφωση του περιεχομένου της ως άνω σύμβασης εναπόκειται στα μέρη κατ' εφαρμογή της αρχής της ελευθερίας των συμβάσεων (ΑΚ 361). Ωστόσο, η σχεδόν εξαντλητική ρύθμιση της προμήθειας στον ΚΠΗΕ περιορίζει την εμβέλεια της παραπάνω αρχής εν προκειμένω.

1. Ενοχική υποσχετική σύμβαση.

Ως ενοχικές υποσχετικές συμβάσεις αναφέρονται στην θεωρία όλες εκείνες με τις οποίες συνίσταται, μεταβιβάζεται, αλλοιώνεται ή καταργείται ενοχικής φύσης δικαίωμα¹⁰⁰. Η ως άνω κατηγοριοποίηση εμπλουτίζεται και εξειδικεύεται περαιτέρω με αυτήν σε υποσχετική και εκποιητική ενοχική σύμβαση. Με την πρώτη, παράγεται απλώς η ενοχή, δηλαδή η υποχρέωση του ενός ή και των δύο αντισυμβαλλόμενων και η αντίστοιχη απαίτηση/αξίωση του άλλου μέρους¹⁰¹.

Με την σύμβαση προμήθειας, ο προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να εξεύρει για τον καταναλωτή την ποσότητα η.ε. που χρειάζεται για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών της σύνδεσής του¹⁰². Προς τούτο, αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκπροσωπήσει τον πελάτη του υποβάλλοντας εκ μέρους του πρόταση στο ΕΧΕ και να συνάψει όλες εκείνες τις αναγκαίες συμβάσεις με τρίτα πρόσωπα, προκειμένου ο πελάτης του να έχει διαρκή πρόσβαση στο συγκεκριμένο αγαθό (άρθρο 6 §2 ΚΠΗΕ). Όσον αφορά την μεταβίβαση της κυριότητας της καταναλισκόμενης ποσότητας η.ε., αυτή δεν συντελείται μέσω της εν λόγω σύμβασης, αλλά απαιτείται η εμπράγματη σύμβαση της μεταβίβασης της κυριότητας από έτερο πρόσωπο, δηλαδή τον Διαχειριστή του δικτύου και κυρίου της η.ε., όπως θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω.

2. Διαμεσολαβητική σύμβαση.

Η δραστηριότητα του προμηθευτή αποσκοπεί στην μεσολάβηση μεταξύ παραγωγής και κατανάλωσης και την σύνδεση της προσφοράς με την ζήτηση¹⁰³. Επομένως, ασκεί μια διαμεσολαβητική δραστηριότητα μεταξύ των δύο αυτών αγορών. Ειδικότερα, η παραπάνω μεσολάβηση λαμβάνει χώρα μέσω της συμμετοχής του Προμηθευτή σε καθημερινή βάση στην χρηματιστηριακή αγορά. Προκειμένου να λειτουργήσει η χρηματιστηριακή δομή της αγοράς, η συμμετοχή αυτή εξασφαλίζεται μόνο στους Προμηθευτές ως εκπροσώπους φορτίου από την πλευρά της ζήτησης/κατανάλωσης ενέργειας. Αντίστοιχα, αυτοί υποχρεούνται σε συμμετοχή, προκειμένου να καλύψουν την ζήτηση που εκπροσωπούν, αφού δεν υφίσταται άλλος τρόπος για να προμηθευτούν τις απαιτούμενες ποσότητες η.ε.,

¹⁰⁰ Απ. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος, 2η έκδ., 2015, §4 αριθ. 25· Μ. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 5η έκδ., 2018, §14 αριθμ. 2.

¹⁰¹ Απ. Γεωργιάδης, ό.π., §4 αριθ. 22· Σταθόπουλος, ό.π.,

¹⁰² Για την ενοχική φύση της σύμβασης, C. Koenig/J. Kühling/W. Rasbach, *Energierrecht*, 3η έκδ., 2013, σελ. 191.

¹⁰³ Τσολακίδης, ΧρΙΔ 2016, 543.

δεδομένης της κατ' αρχήν αδυναμίας σύναψης διμερών συμβάσεων φυσικής παράδοσης. Έτσι, η σύμβαση προμήθειας καταλήγει να έχει όμοια λειτουργία ως προς αρκετά στοιχεία της με την σύμβαση χρηματιστηριακής παραγγελίας, στην οποία ο εντολέας αναθέτει στον εντολοδόχο (Επιχείρηση Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών –ΕΠΕΥ) να τον εκπροσωπήσει στην οργανωμένη αγορά, προκειμένου να αποκτήσει ο ίδιος κάποιο χρηματοπιστωτικό μέσο (μετοχές κ.α.).

Ο προμηθευτής, επομένως, αναλαμβάνει έναν διαφορετικό ρόλο από αυτόν του παραγωγού, μεταφορέα ή διανομέα. Ο ρόλος του εξαντλείται στην εξεύρεση της απαιτούμενης ποσότητας η.ε. Δεν φέρει ταυτοχρόνως και τον ρόλο του παραγωγού της η.ε., όπως συνέβαινε στο παλαιότερο μονοπωλιακό σύστημα. Κατά τούτο, δεν μεταβιβάζει το ίδιο το πράγμα. Μάλιστα, το τελευταίο ουδέποτε διέρχεται της κυριότητός του. Την φυσική παράδοση της η.ε. αναλαμβάνουν οι παραγωγοί μέσω των Λειτουργιών του Συστήματος Μεταφοράς και Δικτύου Διανομής.

Κατ' ακολουθίαν, δεν αποτελεί αντικείμενο της δραστηριότητας της προμήθειας η ίδια η φυσική παράδοση του πράγματος με άμεσο τρόπο, δηλαδή από τον προμηθευτή στον καταναλωτή. Ο πρώτος δεν διαθέτει καν στην κυριότητα, νομή ή κατοχή του την παραγόμενη ενέργεια. Απλά μεσολαβεί, ούτως ώστε τρίτα πρόσωπα να την μεταβιβάσουν κατά κυριότητα στον πελάτη του και, συγκεκριμένα, προκειμένου οι παραγωγοί να εγχύσουν την ανάλογη ποσότητα η.ε. στο Σύστημα, με τον ΑΔΜΗΕ να λειτουργεί ως εκ του νόμου δεκτικός καταβολής (417 §1)¹⁰⁴. Κατά τούτο, η σύμβαση προμήθειας στην απελευθερωμένη αγορά η.ε. διαφοροποιείται άρδην από την σύμβαση αυτήν υπό το προηγούμενο μονοπωλιακό καθεστώς, όπου ο παραγωγός ήταν ταυτοχρόνως και μεταφορέας και προμηθευτής της η.ε.

3. Αμφοτεροβαρής σύμβαση.

Αμφοτεροβαρής ορίζεται η σύμβαση εκείνη που δημιουργεί ενοχικές υποχρεώσεις και αντίστοιχα δικαιώματα και για τους δύο αντισυμβαλλομένους¹⁰⁵. Με άλλα λόγια, στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις εμφανίζεται το φαινόμενο της ανταλλαγής των παροχών: καθένας εκ των συμβαλλόμενων δίδει την παροχή του και ως αντιστάθμισμα λαμβάνει μία άλλη. Έτσι, επιτυγχάνεται η αναλογία των παροχών, κατά τον τρόπο που προβλέπεται στην σύμβαση και κρίνεται από αμφότερα τα μέρη ως εύλογος.

Οι υποχρεώσεις (και τα αντίστοιχα δικαιώματα) των μερών στην σύμβαση προμήθειας η.ε. είναι διακριτές και γεννώνται και για τα δύο μέρη. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, ο προμηθευτής αναλαμβάνει την εκπροσώπηση του πελάτη του στην χρηματιστηριακή αγορά, μέσω της συμπερίληψής του στην καθημερινή εντολή αγοράς η.ε. που υποβάλλει στο ΕΧΕ (βλ. άρθρα 4.1.4. και 5.2.3 Καν/ΑΕΗ) και την σύναψη όλων των απαραίτητων συμβάσεων με άλλους συμμετέχοντες στην αγορά (άρθρο 6 §2 ΚΠΗΕ), προκειμένου να διασφαλισθεί η αδιάλειπτη

¹⁰⁴ Πρβλ. Παναγόπουλο, ΕφΑΔΠολΔ 2019, 1219,1222-1223.

¹⁰⁵ Απ. Γεωργιάδης, Γενικό Ενοχικό, § 4 αριθμ. 11· Αλ. Λιτζερόπουλος, Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου-Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχ. Β', 1960, σελ. 226· Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό, §14 αριθμ. 32.

πρόσβαση του καταναλωτή στο δίκτυο. Από την άλλη πλευρά, ο καταναλωτής, σύμφωνα με το άρθρο 37 §1 ΚΠΗΕ, αναλαμβάνει να καλύψει τα έξοδα του προμηθευτή για την παροχή της η.ε., το ποσοστό προμήθειάς του και κάθε άλλο χρηματικό ποσό που αυτός έχει εξουσιοδοτηθεί νομίμως να εισπράξει από τον καταναλωτή (ρυθμιζόμενες χρεώσεις). Οι δύο αυτές υποχρεώσεις γεννώνται από την ίδια την σύμβαση και τελούν σε ανταλλακτική σχέση¹⁰⁶.

Η καταβολή του οριζόμενου ποσού της προμήθειας αποτελεί το αντιστάθμισμα στην προσφορά από τον προμηθευτή των υπηρεσιών που περιγράφηκαν ανωτέρω. Ωστόσο, ο τρόπος επιβολής του ποσού προμήθειας στην πράξη ενδέχεται να προκαλέσει σύγχυση ως προς το αντικείμενο στο οποίο αντιστοιχεί. Πράγματι, στους λογαριασμούς χρέωσης των καταναλωτών, οι προμηθευτές ορίζουν κατά γενικώς το ποσό που πρέπει να καταβάλλει ο πελάτης τους ανά καταναλισκόμενη kWh. Στο ποσό αυτό συγκαταλέγεται, πέραν της πραγματικής αξίας της η.ε., και το κόστος προμήθειας που πρέπει να καταβάλει ο καταναλωτής. Επομένως, πρέπει κανείς να διακρίνει ανάμεσα στην τιμή της ίδιας της kWh, όπως καθορίζεται από την ΤΕΑ (πρώην ΟΤΣ), και στην αξία της προμήθειας. Μόνο η δεύτερη αποτελεί το αντιστάθμισμα του καταναλωτή στην προσφορά των ως άνω αναφερόμενων υπηρεσιών, αφού η πρώτη συνεπάγεται απλά την κάλυψη των δαπανών του προμηθευτή από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων καθημερινής εκπροσώπησης που του έχουν ανατεθεί.

Ο παραπάνω τρόπος υπολογισμού των χρεώσεων που προωθείται από τους προμηθευτές δημιουργεί την εντύπωση ότι η σύμβαση προμήθειας προσιδιάζει σε σύμβαση αγοράς προς μεταπώληση η.ε. Και τούτο, διότι αυτοί φαίνονται να αγοράζουν φθηνότερα την kWh και να την πωλούν ακριβότερα, αποκομίζοντας εύλογο κέρδος από την διαφορά αυτήν. Το γεγονός ότι το κόστος προμήθειας ενσωματώνεται στην συνολική τιμή της kWh και, έτσι, εμφανίζεται ως εύλογο κέρδος επί του κόστους αγοράς της η.ε. στην χονδρεμπορική αγορά δεν επηρεάζει την νομική φύση της σύμβασης. Πράγματι, το άρθρο 1 §2 περ. α΄ Παραρτήματος ΙΙ ΚΠΗΕ προβλέπει ότι «*τα τιμολόγια να αντανακλούν το πραγματικό κόστος προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας, δηλ. επιπλέον των ρυθμιζόμενων χρεώσεων που μετακυλίσουν στους Πελάτες, πρέπει να καλύπτουν α) το κόστος αγοράς ενέργειας στη χονδρεμπορική αγορά και τους επιμέρους μηχανισμούς της, β) το κόστος της δραστηριότητας εμπορίας και διαχείρισης Πελατών (ενδεικτικά, το κόστος των υπηρεσιών έκδοσης και είσπραξης τιμολογίων, χρηματοοικονομικές δαπάνες από καθυστερήσεις πληρωμών, λειτουργία εμπορικών γραφείων του Προμηθευτή, παροχή συμβουλευτικών και άλλων υπηρεσιών υποστήριξης προς τον πελάτη, αποσβέσεις σχετικών επενδύσεων) και γ) ένα εύλογο κέρδος*».

Το καθαρό κέρδος του προμηθευτή ενσωματώνεται αδιάσπαστα επί της τελικής τιμής, την οποία καλείται να καταβάλει ο καταναλωτής, όπως μπορεί να συμβαίνει και σε άλλες χρηματιστηριακές συμβάσεις (λ.χ. χρηματιστηριακή παραγγελία για

¹⁰⁶ Koenig/Kühling/Rasbach, Energierecht, σελ. 191· C. de Wyl/J. Soetebeer, σε J.-P. Schneider/C. Theobald (Hrsgs.), Recht der Energiewirtschaft –Praxishandbuch, 4η έκδ., 2013, §11 αριθμ. 83· .

αγορά μετοχών). Ο τρόπος αυτός ενέχει το σημαντικό πλεονέκτημα για αμφότερα τα μέρη ότι ο προμηθευτής μπορεί να προσφέρει στον πελάτη, βάσει της συναφθείσας σύμβασης, μία σταθερή τιμή ανά kWh, προϋπολογίζοντας την μέση ΤΕΑ (πρώην ΟΤΣ) κατά την προηγούμενη περίοδο και υπολογίζοντας έπειτα επ' αυτής το επιδιωκόμενο ποσό κέρδους του.

4. Διαρκής σύμβαση.

Η σημασία της η.ε. ως αγαθού είναι τέτοια, που πρέπει να εξασφαλίζεται η αδιάλειπτη πρόσβαση του καταναλωτή σε αυτήν με βάση τις ανάγκες του. Αυτό προϋποθέτει φυσικά, την καθημερινή συμμετοχής του προμηθευτή στις αγορές του ΕΧΕ και την υλοποίηση όλων των απαραίτητων ενεργειών προκειμένου ο πελάτης του να αποκτήσει το δικαίωμα άντλησης η.ε. από το δίκτυο. Επομένως, η παροχή του προμηθευτή δεν εξαντλείται άπαξ, αλλά εδράζεται στην καθημερινή πρόνοια για την συμπερίληψη του μετρητή του καταναλωτή στις ημερήσιες εντολές του στο ΕΧΕ, καθώς και στην ανάληψη κάθε άλλης πρωτοβουλίας, προκειμένου να εξασφαλισθεί η πρόσβαση του καταναλωτή στο αγαθό της η.ε. (λ.χ. επικοινωνία με διαχειριστές δικτύων κ.λπ.)¹⁰⁷.

Το αν η σύμβαση προμήθειας αποτελεί σύμβαση με διαδοχικές διακριτές τμηματικές παροχές, κατά την ΑΚ 386¹⁰⁸ ή απλή διαρκή σύμβαση, δεν φαίνεται να έχει ιδιαίτερη πρακτική αξία. Πράγματι, τουλάχιστον η υποχρέωση υποβολής εντολών αγοράς η.ε. στο ΕΧΕ και συμμετοχής στην αγορά γεννάται στο πρόσωπο του προμηθευτή κάθε ημέρα, ενόσω διαρκεί η ορισμένη ή αόριστη διάρκεια της σύμβασης προμήθειας. Ωστόσο, η ίδια η παροχή η.ε. παραμένει μόνο κατά γένος ορισμένη και δεν καθίσταται παροχή είδους.

Παρά τον διαρκή της χαρακτήρα, η σύμβαση προμήθειας είναι σύμβαση απολύτου ακριβόχρονης εκπλήρωσης¹⁰⁹. Αυτό σημαίνει ότι ο προμηθευτής δεσμεύεται, ως ουσιώδες δικαιοπρακτικό στοιχείο της σύμβασης, ότι ο πελάτης του θα έχει το δικαίωμα άντλησης η.ε. ανά πάσα ώρα το ζητήσει, ανάλογα με τις ανάγκες του. Η μη εκπλήρωση από τον προμηθευτή της παραπάνω υποχρεώσεώς του οδηγεί όχι σε υπερημερία (ΑΚ 383 επ.), αλλά απευθείας σε αδυναμία παροχής του (ΑΚ 380 επ.).

5. Άτυπη σύμβαση.

Σύμφωνα με το άρθρο 18 §2 ΚΠΗΕ, η σύμβαση προμήθειας καταρτίζεται εγγράφως και έχει ως ελάχιστο περιεχόμενο το εκεί εξαντλητικά αναφερόμενο. Άλλωστε, τα άρθρα 16 και 17 ΚΠΗΕ προβλέπουν ήδη τον έγγραφο τύπο της αίτησης

¹⁰⁷ Για τον διαρκή χαρακτήρα της σύμβασης, βλ. *Koenig/Kühling/Rasbach*, *Energierrecht*, σελ. 191· *de Wyl/Soetebeer*, σε *Schneider/Theobald*, *Recht der Energiewirtschaft*, §11 αριθμ. 87.

¹⁰⁸ Έτσι *Μαρίνος*, Η πρόσβαση, σελ. 201· *Ι. Σόντης*, σημείωση στην ΠΠειρ 1246/1954, ΝοΒ 1954, 1150. Βλ. σχετικά *Απ. Γεωργιάδη*, Γενικό Ενοχικό, § 4 αριθμ. 34· *Σταθόπουλο*, Γενικό Ενοχικό, §14 αριθμ. 81.

¹⁰⁹ *Koenig/Kühling/Rasbach*, *Energierrecht*, σελ. 192· *de Wyl/Soetebeer*, σε *Schneider/Theobald*, *Recht der Energiewirtschaft*, §11 αριθμ. 89.

προσφοράς προμήθειας και της προσφοράς προμήθειας (πρόταση προς σύναψη σύμβασης). Συμμορφούμενοι οι προμηθευτές στην παραπάνω επιταγή, πράγματι συντάσσουν έγγραφη τυποποιημένη σύμβαση, στην οποία περιγράφονται το αντικείμενό της και οι υποχρεώσεις των μερών, καθώς και οι ΓΟΣ που την συνοδεύουν.

Παρά την μεία της σύνταξης ιδιωτικού εγγράφου για την κατάρτιση της σύμβασης και της διαδεδομένης συναλλακτικής πρακτικής, ουδεμία διάταξη δεν προνοεί για την κύρωση σε περίπτωση μη σύνταξης –ή μη σύνταξης κατά τον προσήκοντα και νόμιμο τρόπο– του ως άνω εγγράφου. Τούτο οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο προβλεπόμενος στο άρθρο 18 ΚΠΗΕ έγγραφος τύπος δεν είναι συστατικός, αλλά μόνο αποδεικτικός (βλ. ΑΚ 158). Με άλλα λόγια, ο τύπος του ιδιωτικού εγγράφου κατά την διάταξη αυτήν, εξυπηρετεί την απόδειξη της σύναψης της σύμβασης με συγκεκριμένο μάλιστα, περιεχόμενο. Έτσι, η σύμβαση προμήθειας μπορεί να συναφθεί έγκυρα ακόμη και προφορικά (λ.χ. δια τηλεφώνου) ή με κάθε άλλο πρόσφορο μέσο, εφ' όσον τηρηθεί η απαιτούμενη νόμιμη διαδικασία προς τούτο, ιδίως ως προς την γνωστοποίηση, υπόδειξη και ένταξη των ΓΟΣ (βλ. άρθρο 2 §2 Ν. 2251/1994). Σε κάθε περίπτωση, η μη τήρηση της προβλεπόμενης στα άρθρα 16-18 ΚΠΗΕ διαδικασίας σύναψης της σύμβασης μπορεί να οδηγήσει σε διοικητικής φύσεως κυρώσεις κατά του προμηθευτή, επιβαλλόμενες από την ΡΑΕ (άρθρο 4 ΚΠΗΕ).

6. Σύμβαση προσχώρησης.

Η σύμβαση προμήθειας η.ε. αποτελεί σύμβαση προσχώρησης¹¹⁰. Αυτό σημαίνει ότι, για λόγους εξοικονόμησης χρόνου και δαπανών, ο προμηθευτής σπεύδει να προδιατυπώσει το βασικό περιεχόμενο και τους όρους της σύμβασης, κατά τρόπο που να ισχύουν οι ίδιοι για περισσότερες πανομοιότυπες συμβάσεις με άλλους καταναλωτές. Ο υποψήφιος πελάτης του μπορεί να επηρεάσει το περιεχόμενο της προδιατυπωμένης σύμβασης σε πολύ περιορισμένο βαθμό, όπως ιδίως ως προς την προβλεπόμενη χρονική διάρκεια, τυχόν εκπτώσεις κ.λπ.¹¹¹ Το υπόλοιπο περιεχόμενο της σύμβασης, όπως οι όροι καταγγελίας, η δυνατότητα αναπροσαρμογής του τιμήματος ή τροποποίηση των λοιπών όρων της σύμβασης, οι όροι λήξης της σύμβασης ή διακοπής της παροχής, οι όροι και προϋποθέσεις της ευθύνης του προμηθευτή και κάθε άλλος όρος που αφορά την λειτουργία και εξέλιξη αυτής ρυθμίζεται από τον προμηθευτή κατά όμοιο τρόπο για την ίδια κατηγορία συμβάσεων, μέσω προδιατυπωμένων τυποποιημένων ΓΟΣ.

Η δυνατότητα του προμηθευτή να επιβάλλει κατ' αυτόν τον τρόπο τέτοιου είδους γενικούς όρους προβλέπεται ήδη στο άρθρο 47 §2 εδ. γ', κατά το οποίο «Οι γενικοί

¹¹⁰ Για τον ορισμό της σύμβασης προσχώρησης, βλ. Γ. Δέλλιο, Γενικοί Όροι Συναλλαγών, αριθμ. 5 επ.· Α. Καραμπατζό, Ιδιωτική Αυτονομία και Προστασία του Καταναλωτή –Μια συμβολή στην συμπεριφορική οικονομική ανάλυση του δικαίου, 2016, αριθμ. 455· Καρακώστα, Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, αριθμ.49 επ.· Μεντής, Γενικοί Όροι Συναλλαγών, αριθμ. 1.1 επ.

¹¹¹ Καρακώστα, ό.π., αριθμ.50.

και ειδικοί όροι της Σύμβασης Προμήθειας πρέπει να είναι συμβατοί με τις αρχές της καλής πίστης και τήρησης των συναλλακτικών ηθών, και να καθίστανται εν γνώσει του πελάτη πριν από τη σύναψη της Σύμβασης Προμήθειας». Η ανωτέρω ρύθμιση εξειδικεύεται στο άρθρο 17 §1 εδ. α' ΚΠΗΕ, ενώ το άρθρο 18 προσδιορίζει τα αντικείμενα που πρέπει κατ' ελάχιστον να ρυθμίζονται με τους – προδιατυπωμένους- όρους της σύμβασης. Εν όψει των ανωτέρω, ο καταναλωτής οδηγείται κατ' ανάγκην ενώπιον δύο λύσεων: είτε θα αποφασίσει να συνάψει την σύμβαση με το προτεινόμενο περιεχόμενο από τον προμηθευτή είτε θα απέχει από αυτήν, αναζητώντας άλλον προμηθευτή (“take it or leave it”)¹¹². Ο Νόμος λαμβάνει υπ' όψιν την ανωτέρω κατάσταση και προβλέπει την δυνατότητα του καταναλωτή να ζητήσει δικαστικώς τον έλεγχο των ΓΟΣ ως προς τυχόν καταχρηστικότητα (άρθρο 2 §§6-7 Ν. 2251/1994)¹¹³. Σε μια τέτοια περίπτωση ο όρος που αντίκειται στις ως άνω διατάξεις του άρθρου 2 Ν. 2251/1994 ή σε άλλες διατάξεις νόμου κηρύσσεται από τα δικαστήρια καταχρηστικός ή παράνομος αντίστοιχα και, σε κάθε περίπτωση, καθίσταται ανίσχυρος (άκυρος).

Ειδική πρόνοια για το ζήτημα των καταχρηστικών και παράνομων ΓΟΣ λαμβάνει ο ΚΠΗΕ¹¹⁴. Στο άρθρο 18 §5 ορίζεται ότι «*όροι της Σύμβασης Προμήθειας που αντίκεινται στις διατάξεις του παρόντος Κώδικα είναι άκυροι. Η ακυρότητα ενός όρου της Σύμβασης δεν επηρεάζει την εγκυρότητα του συνόλου αυτής*». Έμφαση δίδεται στις λεγόμενες απαλλακτικές ρήτρες, δηλαδή όρους που αποσκοπούν στο να περιορίσουν άμεσα ή έμμεσα την νόμιμη ευθύνη του προμηθευτή. Για τον λόγο αυτόν, η §4 του παραπάνω άρθρου προβλέπει ότι «*κάθε συμφωνία περιορισμού ή απαλλαγής του Προμηθευτή από την ευθύνη του κατά τα προβλεπόμενα στην κείμενη νομοθεσία είναι άκυρη*».

Γ. Κριτική παρουσίαση της κρατούσας θέσης.

Υπό το προ της απελευθέρωσης της αγοράς ενέργειας καθεστώ, επικρατούσε η άποψη ότι η σύμβαση προμήθειας συνιστούσε σύμβαση πώλησης, διεπόμενη από τις ΑΚ 513 επ. Στο κεφάλαιο αυτό θα εξετασθεί εγγύτερα η ως άνω κρατούσα έως σήμερα θεώρηση και στην συνέχεια θα αντιπαρατεθούν τα βασικά επιχειρήματα που έχουν προταθεί προς αντίκρουσή της.

1. Η σύμβαση προμήθειας ηλεκτρικής ενέργειας ως πώληση πράγματος (ΑΚ 513).

Η άποψη περί της νομικής φύσης της προμήθειας η.ε. ως πώλησης εδραζόταν σε δύο κρίσιμα στοιχεία: αφ' ενός στην αντιμετώπιση από τον Νόμο της η.ε. ως πράγμα κατά την ΑΚ 947, το οποίο μπορεί να τύχει φυσιολογικής μεταβίβασης κατά

¹¹² Μεντής, ό.π., αριθμ. 1.2, 2.52.

¹¹³ Δέλλιος, Γενικοί Όροι, αριθμ. 8 επ.· Μεντής, ό.π., αριθμ. 6.1 επ.

¹¹⁴ Βλ. επίσης, άρθρο 10 §§ 3 και 8 Οδηγίας 2019/944/ΕΕ.

τους οικείους κανόνες των ΑΚ 1034 επ.¹¹⁵. αφ' ετέρου στην θέση της ΔΕΗ στην αγορά, με την συγκέντρωση στο πρόσωπό της των ιδιοτήτων του παράγωγου, μεταφορέα, διανομέα και προμηθευτή της η.ε. Έτσι, το ίδιο πρόσωπο παρήγαγε με δικά του υλικά το πράγμα και το διοχέτευε στον καταναλωτή, μέσα από το δίκτυο που του ανήκε κατά κυριότητα, μεταβιβάζοντας ομαλά την κυριότητά του σε αυτόν¹¹⁶.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό και στις απλουστευμένες έννομες σχέσεις που δομούνταν, θεωρία και νομολογία από κοινού προέκριναν –δίχως ιδιαίτερη επιχειρηματολογία– τον νομικό χαρακτηρισμό της σύμβασης προμήθειας η.ε. ως σύμβασης πώλησης. Οι αποφάσεις που υπεισέρχονται στην εξεταζόμενη προβληματική εκκινούν από την διάταξη της ΑΚ 947 §2 και τον χαρακτηρισμό της η.ε ως κινητού πράγματος. Στην συνέχεια, σχεδόν κατά πανομοιότυπο τρόπο δέχονται ότι «*όταν οι συμβαλλόμενοι απέβλεψαν στην ίδια την ενέργεια ως εμπόρευμα και όχι στην μέσω αυτής πραγματοποίηση ενός αποτελέσματος, πρόκειται για σύμβαση πώλησης. Αυτό έχει γίνει δεκτό για τη σύμβαση παροχής ηλεκτρικού ρεύματος από την παραγωγό επιχείρηση στους καταναλωτές*»¹¹⁷. Η ως άνω παραδοχή, άλλωστε, κάνει την εμφάνισή της και σε αποφάσεις –συνήθως κατώτερων δικαστηρίων- ακόμη και μετά τον Ν. 4001/2011¹¹⁸.

Πρόκριση στην φύση της σύμβασης προμήθειας ως πώλησης κατά την ΑΚ 513 έδινε άλλωστε, και σύσσωμη η θεωρία¹¹⁹. Εν όψει αυτού, η υποχρέωση του πωλητή (ΔΕΗ) αναλυόταν στην μεταβίβαση της κυριότητας του πράγματος και την παράδοσή του στην σφαίρα εξουσίασης του πελάτη (δηλαδή στο οικιακό δίκτυο). Από την άλλη πλευρά, ο πελάτης κατέβαλε το τίμημα, στο οποίο περιλαμβανόταν τόσο το κόστος παραγωγής όσο και αυτό της μεταφοράς και παράδοσής του σ' αυτόν. Κατά τούτο, η προμήθεια έχανε την σημασία της ως αυτόνομη δραστηριότητα αφού συνδεόταν σχεδόν αδιάσπαστα με την μεταφορά. Μάλιστα, κατά ορισμένους συγγραφείς, η προμήθεια η.ε. χαρακτηριζόταν ως πώληση γένους, με αντικείμενο διαρκή παροχή, υπό την έννοια ότι ο προμηθευτής αναλαμβάνει την

---

¹¹⁵ Πρβλ. ήδη *Γαζή*, σε ΕρμΑΚ, άρθρ. 513 αριθμ.8, ο οποίος επισημαίνει ότι από την ΑΚ 947 §2 δεν είναι δυνατόν να συναχθεί επιχείρημα για τον νομικό χαρακτήρα της επ' ανταλλάγματι παροχής των δυνάμεων που προβλέπονται εκεί ως πράγματα.

¹¹⁶ *Θ. Λύτρας*, Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η σύμβαση προμήθειας, 2017 (ηλ. προσβάσιμο σε <https://docplayer.gr/49602010-Theodoros-s-lytras-i-apeleytherosi-tis-agoras-ilektrikis-energeias-kai-i-symvasi-promitheias.html>), σελ. 33-34.

¹¹⁷ ΠΠρΘεσ 24446/1999 Αρμ 199, 1530. Βλ. επίσης ΕφΠατρ 523/2001 αδημ.· ΠΠρΤρικ 551/1992 Αρμ. 1992, 783· ΕιρΘεσ 1580/1998 Αρμ 1998, 929.

¹¹⁸ ΕιρΠατρ 218/2020 ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· ΜΠρΡόδ 254/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΕιρΡόδ 130/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΕιρΡόδ 138/2016 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

¹¹⁹ *Γαζής*, ό.π., αριθμ. :8· *Κιάου-Δημάκου*, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, άρθρ. 947 αριθμ. 16· *Μ. Μαγγίβας*, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, Τόμ. ΙΙΙ, 1980, άρθρ. 513 αριθμ. 5. Αντίθετος ο *Απ. Γεωργιάδης*, *Ενοχικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος*, Τόμ. Ι, 2004, §2 αριθμ. 10 (σύμβαση έργου).Εύλογη κριτική στις υποστηριζόμενες υπό το προϊσχύσαν πλαίσιο απόψεις ασκεί ο *Λύτρας*, Η απελευθέρωση της αγοράς, σελ. 34-35.

υποχρέωση να είναι έτοιμος για συνεχή παροχή, ανάλογα με τις ανάγκες του καταναλωτή¹²⁰.

Οι ιδέες αυτές περί της νομικής φύσης της σύμβασης προμήθειας η.ε. ως πώλησης ήταν τόσο εμπεδωμένες στην νομική πράξη, ώστε ο Ν. 4001/2011 φαίνεται ότι επέλεξε να μην απομακρυνθεί –τουλάχιστον από σκοπιάς ορολογίας– από την παραπάνω θέση της θεωρίας και νομολογίας¹²¹. Έτσι, το άρθρο 2 §1 στοιχ. κα΄ Ν. 4001/2011 αναλύει την προμήθεια η.ε. ως «πώληση, περιλαμβανομένης της μεταπώλησης... ηλεκτρικής ενέργειας σε Πελάτες». Ωστόσο, η λέξη «πώληση» που χρησιμοποιεί ο νομοθέτης δεν πρέπει να εκληφθεί ως νομικό *terminus technicus*. Αντιθέτως, χρησιμοποιείται μάλλον με την κοινή χρήση που έχει στην καθημερινή ζωή, η οποία δίδει έμφαση στην ίδια την απόκτηση κατά κυριότητα ενός αγαθού από τον αγοραστή.

Απόψεις που δίδουν έμφαση στην φύση της σύμβασης προμήθειας ως πώλησης έχουν υποστηριχθεί στην ελληνική θεωρία, ακόμη και υπό την σημερινή απελευθερωμένη δομή της αγοράς. Ειδικότερα, ακόμη και από τους υποστηρικτές της θεώρησης του μεικτού χαρακτήρα της σύμβασης προμήθειας η.ε., αναγνωρίζεται το πρωτείο στην εφαρμογή των διατάξεων της πώλησης¹²². Έτσι, εκφράζεται η άποψη ότι το κυρίαρχο γνώρισμα της ως άνω μεικτής σύμβασης είναι το στοιχείο της πώλησης της η.ε. ως διάθεσης του αγαθού αυτού από τον προμηθευτή, με αποτέλεσμα να θεωρούνται καταλληλότεροι για –έστω αναλογική– εφαρμογή οι κανόνες της πώλησης, η οποία και αποτελεί την χαρακτηριστική παροχή της ως άνω σύμβασης¹²³.

Άλλωστε, η θέση περί της νομικής φύσης της προμήθειας η.ε. ως πώλησης επικρατεί πλήρως σε έννομες τάξεις άλλων χωρών, όπως ιδίως στην Γερμανία¹²⁴. Στην χώρα αυτήν, με μοντέλο όμοιο με το ελληνικό, υπό την έννοια ότι η Διαχείριση του Δικτύου ανήκει σε τρίτο πρόσωπο ανεξάρτητο από το προμηθευτή, υποστηρίζεται ότι οι διατάξεις περί πώλησης πρέπει να εφαρμοστούν ευθέως στην σύμβαση προμήθειας ή έστω αναλογικά¹²⁵. Ωστόσο, η θέση αυτή επικράτησε πλήρως στην νυν απελευθερωμένη αγορά ενέργειας, χάρις στην διάταξη της § 453 (1) γερμΑΚ, η οποία φέρει τον τίτλο «πώληση δικαιώματος» (*“Rechtskauf”*). Η διάταξη αυτή ορίζει ότι επί πώλησης δικαιώματος ή άλλου παρόμοιου

¹²⁰ Π. Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμ. Ι, 2002, σελ. 159-160.

¹²¹ Βλ. Μαρίνο, Η πρόσβαση, σελ. 198.

¹²² Λιάππης, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ. 108.

¹²³ Λιάππης, ό.π., αριθμ. 109, 111-112.

¹²⁴ Αναλυτική παράθεση των απόψεων που υποστηρίζονται σε άλλες έννομες τάξεις για την νομική φύση της σύμβασης προμήθειας, βλ. *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 71 επ.

¹²⁵ Από την σχεδόν σύσσωμη θεωρία, βλ. αντί πολλών, *H.-R. Ebel*, *Energielieferungsverträge: Recht der Elektrizitäts-, Gas- und Fernwärmeversorgung industrieller Sonderabnehmer*, 1992, σελ. 2-3· *M. Hack*, *Energie-Contracting - Energiedienstleistungen und dezentrale Energieversorgung*, 3η έκδ., 2015, αριθμ. 25· *de Wyl/Soetebeer*, σε *Schneider/Theobald*, *Recht der Energiewirtschaft*, §11 αριθμ. 2. Πρόκριση στον χαρακτηρισμό της ως σύμβαση παροχής υπηρεσιών, ο *A. Röhling*, σε *K.-P. Horstmann/ M. Cieslarczyk (Hrsgs.)*, *Energiehandel: Ein Praxishandbuch*, 2006, σελ. 433.

αντικειμένου, εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις για την πώληση πράγματος¹²⁶. Έτσι λύνεται και το πρόβλημα της αντιμετώπισης της η.ε. ως πράγματος, εν όψει του ότι η γερμανική έννομη τάξη δεν διαθέτει διάταξη αντίστοιχη της ΑΚ 947 §2. Η γερμανική θεωρία, είτε εφαρμόζοντας ευθέως τις διατάξεις περί πώλησης, εντάσσοντας ερμηνευτικά την η.ε. στα πράγματα είτε αναλογικά, κάνοντας λόγω για πώληση δικαιώματος άντλησης η.ε. που προσφέρει ο προμηθευτής στον καταναλωτή, καταλήγει στην ίδια βασική θέση περί εφαρμογής των οικείων διατάξεων της πώλησης¹²⁷.

2. Οι βασικές αντιρρήσεις κατά της κρατούσας γνώμης.

Η προσπάθεια επίλυσης του ως άνω δυσχερούς δογματικού προβλήματος επιβάλλεται να διέλθει από δύο στάδια: πρώτον, πρέπει να εξετασθεί το εμπράγματο καθεστώς της η.ε. που φθάνει στον καταναλωτή εωσότου διέλθει τον μετρητή κατανάλωσης και εισέλθει στο οικιακό δίκτυο. Δεύτερον, είναι ερευνητέο το πώς κατανέμονται οι οικονομικοί κίνδυνοι στις έννομες σχέσεις που αναπτύσσονται.

α. Το ζήτημα του εμπράγματος καθεστώτος ως πρόκριμα της επίλυσης του προβλήματος.

Η η.ε. παράγεται από τον παραγωγό και διοχετεύεται από τον ίδιο στο Σύστημα, κατόπιν συγκεκριμένης εντολής που λαμβάνει από τον Διαχειριστή του Συστήματος (ΑΔΜΗΕ) και στην οποία αναφέρονται η ποσότητα και τα χαρακτηριστικά της εγχεόμενης η.ε. Σε κάθε περίπτωση, κατά το στάδιο της παραγωγής και για όσο η η.ε. βρίσκεται στις εγκαταστάσεις του παραγωγού, την αποκλειστική κυριότητα, νομή και κατοχή επί της παραγόμενης η.ε. έχει ο παραγωγός. Από εκεί, η η.ε. διοχετεύεται μέσω αγωγών υψηλής ή/και μέσης τάσης στο Σύστημα η.ε., Διαχειριστής και κύριος του οποίου είναι ο ΑΔΜΗΕ. Ο παραγωγός που εγχέει η.ε. στο Σύστημα είναι ένας εκ των πολλών παραγωγών που εγχέουν εκείνη την στιγμή η.ε. σε αυτό. Με την έγχυση της η.ε. στο Σύστημα, το στίγμα της προηγούμενης κυριότητας χάνεται και η εγχεόμενη η.ε. ενώνεται αδιάσπαστα (λόγω του ασώματος χαρακτήρα της) με την ήδη κυκλοφορούσα στους αγωγούς. Κατόπιν τούτου, είναι αδύνατον να βρεθεί εκ νέου ο παραγωγός της ή να αποχωριστεί μια συγκεκριμένη ποσότητα η.ε. από την υπόλοιπη κυκλοφορούσα στο Σύστημα η.ε., ώστε να αποδοθεί η προέλευσή της σε συγκεκριμένο πρόσωπο¹²⁸.

¹²⁶ “Die Vorschriften über den Kauf von Sachen finden auf den Kauf von Rechten und sonstigen Gegenständen entsprechende Anwendung”.

¹²⁷ Υπέρ της αναλογικής εφαρμογής, μέσω της § 453 (1) γερμΑΚ τάσσεται το μάλλον μεγαλύτερο μέρος της γερμανικής θεωρίας, βλ. *Koenig/Kühling/Rasbach*, *Energierrecht*, σελ. 192· *Hack*, *Energie-Contracting*, αριθμ. 25· *de Wyl/Soetebeer*, σε *Schneider/Theobald*, *Recht der Energiewirtschaft*, §11 αριθμ. 84. Πρβλ. *Ebel*, *Energielieferungsverträge*, σελ. 2-3, ο οποίος φαίνεται να προκρίνει την ευθεία εφαρμογή των διατάξεων της πώλησης.

¹²⁸ Βλ. Απόφαση ΔΕΚ της 13.3.2001, C-379/1998, *PreussenElektra*, Συλ. Νομολ. 2001, I-02099, σκ. 79

Εν όψει του γεγονότος ότι ο ΑΔΜΗΕ είναι ο αποκλειστικός κύριος, νομέας και κάτοχος των πάγιων στοιχείων του Συστήματος, συμπεριλαμβανομένων των αγωγών μέσω των οποίων συντελείται η μεταφορά, τίθεται το ερώτημα αν και τι είδους εμπράγματο δικαίωμα αποκτά αυτός επί της κυκλοφορούσας η.ε. Δύο λύσεις μπορούν να υποστηριχθούν στην συγκεκριμένη περίπτωση. Είτε από την στιγμή της έγχυσης της η.ε., όλοι οι παραγωγοί που έγχυσαν η.ε. στο Σύστημα αποκτούν συγκυριότητα κατά ιδανικά μέρη επί της κυκλοφορούμενης εντός αυτού συνολικής ποσότητας η.ε., ανάλογα με το ποσοστό της ποσότητας η.ε. που εγχέουν (άρθρο 1058 §1 ΑΚ), είτε την κυριότητα επί της μεταφερόμενης στο Σύστημα η.ε. αποκτά ο κύριος των αγωγών (ΑΔΜΗΕ), λόγω συνάφειας, ως κύριος του κυρίου πράγματος (άρθρο 1058 §2 ΑΚ). Ωστόσο, όπως απεδείχθη στο προηγούμενο κεφάλαιο, ορθότερη πρέπει να θεωρηθεί η δεύτερη άποψη.

Όμως, ακόμη κι αν ήθελε να ακολουθηθεί η άποψη περί εφαρμογής της ΑΚ 1058 §1 και γινόταν τοιούτοτρόπως δεκτό ότι όλοι οι παραγωγοί που εισέφεραν η.ε. γίνονται συγκύριοι του νέου ενιαίου πράγματος (του συνόλου, δηλαδή, της η.ε. του δικτύου) κατά μέρη που προσδιορίζονται από την αξία της εγχυόμενης ποσότητας η.ε. κατά το χρόνο της ένωσης, τα πράγματα δεν μεταβάλλονται. Και πάλι, η η.ε. που κυκλοφορεί στο δίκτυο δεν ανήκει ούτε στον προμηθευτή, ούτε στον καταναλωτή (προτού διέλθει τον οικιακό του μετρητή).

Συμπερασματικά, έχει ιδιαίτερη σημασία, όποια από τις δύο λύσεις ήθελε ακολουθηθεί, ότι η η.ε. για την οποία υποβάλλει προσφορά ο προμηθευτής και αναλαμβάνει να πληρώσει το αντίτιμό της, δεν του μεταβιβάζεται κατά κυριότητα κατά κανένα χρονικό σημείο, ούτε δε διέρχεται από κάποιο σημείο που να ασκεί αυτός έλεγχο. Αντιθέτως παραμένει ξένος σε σχέση με την κυριότητα της η.ε.¹²⁹.

β. Η κατανομή των συναλλακτικών κινδύνων έκαστου των μερών.

Οι νομικές ρυθμίσεις δεν μπορούν να παραβλέπουν την οικονομική πραγματικότητα, χωρίς να σημαίνει ότι υποτάσσονται σε αυτήν. Όμως, σε ένα ανώνυμο είδος σύμβασης, όπως η σύμβαση προμήθειας η.ε., οι ρυθμίσεις εκείνες που θα επιλεγούν ως καταλληλότερες για να εφαρμοστούν πρέπει να εναρμονίζονται με τα οικονομικά δεδομένα που προσλαμβάνονται από τις σχέσεις των μερών. Άλλως, κινδυνεύουν να κριθούν ανεδαφικές και να παραμεριστούν από την πράξη, προκαλώντας μεγαλύτερο κίνδυνο σύγχυσης παρά συμβάλλοντας ουσιαστικά στην επίλυση του προβλήματος. Με τον τρόπο αυτόν, αναδεικνύεται και η καίρια συμβολή της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, σε τόσο δυσεπίλυτα ζητήματα, αφού μόνο αν εξετασθεί το μικροοικονομικό υποσύστημα μίας σύμβασης, μπορεί κανείς να αποδώσει τον δεοντοκρατικό νομικό χαρακτηρισμό της¹³⁰.

¹²⁹ Ρητά ο Μεντής, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 792.

¹³⁰ Για την συμβολή και την σημασία της οικονομικής ανάλυσης του δικαίου, βλ. αντί πολλών, Καραμπατζό, Ιδιωτική Αυτονομία, αριθμ. 90 επ..

Από οικονομικής σκοπιάς, η δράση του προμηθευτή δεν ομοιάζει με καμία γνωστή περίπτωση εμπορικής πώλησης. Στην τελευταία, ο έμπορος/πωλητής αγοράζει το εμπόρευμα προκειμένου να το μεταπωλήσει και να απολαύσει το εμπορικό κέρδος από την διαφορά του κόστους απόκτησής του και μεταπώλησής του στον καταναλωτή. Παράλληλα, επωμίζεται διάφορα βάρη και οικονομικά κόστη, όπως το κόστος αποθήκευσης του πράγματος μέχρι την μεταπώλησή του και το κόστος προώθησής του στο καταναλωτικό κοινό (λ.χ. μάρκετινγκ, διαφήμιση κ.λπ.). Βέβαια, ο βασικός κίνδυνος που ο πωλητής-έμπορος αναλαμβάνει και δικαιολογεί το εμπορικό του κέρδος είναι να μην κατορθώσει εν τέλει να μεταπωλήσει όλη ή μέρος της ποσότητας του πράγματος που προμηθεύτηκε προς μεταπώληση. Ο κίνδυνος αυτός είναι σύμφυτος σε όλες τις αγορές και αποτελεί το βασικό χαρακτηριστικό της εμπορικής δράσης της αγοράς προς μεταπώληση. Δίχως αυτό το στοιχείο, η παραπάνω δράση είναι αδύνατον να χαρακτηριστεί ως εμπορική πώληση. Αντιθέτως, θα πρόκειται μάλλον για κάποια περίπτωση εμπορικής αντιπροσώπευσης ή διαμεσολάβησης.

Είναι φανερό ότι ο ανωτέρω πραγματικός συναλλακτικός κίνδυνος δεν ανακύπτει στην περίπτωση της προμήθειας η.ε.¹³¹. Ο προμηθευτής δεν «στοκάρει» ποσότητες η.ε. μεγαλύτερες της ζήτησης κατά την δεδομένη ημέρα αναφοράς. Αντιθέτως, εμφανίζεται στην χρηματιστηριακή αγορά, προϋπολογίζοντας την ζήτηση η.ε. εκ μέρους των πελατών του. Αν η πρότασή του (εντολή αγοράς η.ε.) δεν ανταποκρίνεται στην ποσότητα η.ε. που όντως θα καταναλώσουν οι πελάτες του, οι τελευταίοι δεν θα στερηθούν το δικαίωμά τους στην απόλαυση της η.ε., αφού ο Διαχειριστής της Αγοράς (ΑΔΜΗΕ) θα τους καλύψει, μέσω των μηχανισμών Εξισορρόπησης του Συστήματος για την οποία είναι υπεύθυνος (άρθρο 17 στοιχ. ιστ' και ιη' Ν. 4425/2016¹³²). Σε μια τέτοια περίπτωση, ο ΑΔΜΗΕ θα αναλάβει να εκκαθαρίσει τις αποκλίσεις εις βάρος του προμηθευτή, μέσω ενός σύνθετου μηχανισμού, από τον οποίον ωστόσο, ο προμηθευτής δεν ζημιούται. Πάντως, ο προμηθευτής θα κληθεί να καταβάλει το αντίτιμο που αντιστοιχεί στην πραγματικώς καταναλωθείσα από τους πελάτες του ποσότητα η.ε.

Όμως, ο προμηθευτής δεν διαθέτει ούτε τον νομικό κίνδυνο τυχόν αστικής ευθύνης του έναντι του καταναλωτή λόγω πλημμελούς εκπλήρωσης ή ελαττωμάτων του πράγματος που παρέχει (ΑΚ 513, 537). Με άλλα λόγια, δεν εγγυάται την ασφάλεια και την ποιότητα του προϊόντος του¹³³. Την ευθύνη, λόγω διακοπών στην τροφοδοσία ή λόγω αυξομείωσης της τάσης την φέρει, όπως θα αναλυθεί αμέσως παρακάτω, αποκλειστικά ο ΔΕΔΔΗΕ.

Αυτό όμως, δεν σημαίνει ότι ο προμηθευτής δεν φέρει κανέναν απολύτως κίνδυνο από την ανωτέρω σύμβαση. Στην πραγματικότητα, φέρει τον γενικό κίνδυνο της τυχόν αφερεγγυότητας του πελάτη του, όπως συμβαίνει σε κάθε

¹³¹ Μεντής, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 793.

¹³² Βλ. επίσης Απόφαση ΡΑΕ υπ' αριθμ. 1090/2018, με τίτλο «Κανονισμός Αγοράς Εξισορρόπησης» (ΦΕΚ Β' 5910/31.12.2018).

¹³³ Ορθά ο Μεντής, ό.π.

οικονομική συναλλαγή. Υπεύθυνος για την καταβολή του ποσού αγοράς της η.ε. στην χονδρεμπορική αγορά έναντι του εκκαθαριστή και συνακόλουθα έναντι των παραγωγών είναι αποκλειστικά ο προμηθευτής. Αν δεν λάβει το ποσό αυτό από τους πελάτες τους, κινδυνεύει να καταστεί ο ίδιος αντίστοιχα αφερέγγυος στις δικές του υποχρεώσεις.

Επιπλέον, ο προμηθευτής φέρει τον συναλλακτικό κίνδυνο εκ του τρόπου υπολογισμού του τελικού τιμήματος της κατανάλωσης της η.ε. από τον πελάτη. Συγκεκριμένα, ο προμηθευτής ορίζει στους λογαριασμούς χρέωσης μια σταθερή τιμή ανά καταναλισκόμενη kWh. Προφανώς, ο καθορισμός της τιμής γίνεται με τέτοιο τρόπο, ώστε αυτή, βάσει της εμπειρίας του, να υπερβαίνει μακροπρόθεσμα την μέση TEA και, έτσι, αυτός να αποκομίσει την διαφορά ως κέρδος. Προς τούτο αξιοποιεί δεδομένα προηγούμενων χρήσεων. Ωστόσο, συχνά είναι αδύνατον να προβλεφθεί από πριν η πορεία της τιμής της kWh (λ.χ. πετρελαϊκή κρίση). Τότε, αν η τιμή αγοράς της στην χονδρεμπορική αγορά η.ε. αυξηθεί σε τέτοιο ύψος ώστε να υπερβεί την προκαθορισμένη τιμή προμήθειάς της στον καταναλωτή όπως αποτυπώνεται στους λογαριασμούς χρέωσης, ο προμηθευτής υφίσταται οικονομική ζημία. Προς τον σκοπό αυτόν, ο τελευταίος φροντίζει να ενσωματώνει στις συμβάσεις του με τους καταναλωτές ρήτρες αναπροσαρμογής της τιμής, οι οποίες μπορεί να ενεργοποιηθούν από τον ίδιο, όποτε χρειαστεί, επαναφέροντας έτσι την συμβατική ισορροπία¹³⁴. Έως τότε, όμως, ενδέχεται να υποστεί σημαντική οικονομική ζημία. Εν όψει αυτού, ο δεύτερος συναλλακτικός κίνδυνος που φέρει προκύπτει από την υποχρέωσή του να προμηθεύει τον καταναλωτή με προκαθορισμένη από τον ίδιο τιμή προμήθειας ανά kWh καταναλισκόμενης η.ε.

Κατά συνέπεια, η σύμβαση προμήθειας ομοιάζει μόνο μερικώς με την εκ μέρους του προμηθευτή εμπορική μεταπώληση ιδίω κινδύνω του εμπορεύματός που έχει ήδη ο ίδιος προμηθευτεί. Υπό οικονομικούς όρους, ο περιορισμένος αριθμός των οικονομικών κινδύνων που αναλαμβάνει οδηγούν στο εύλογο συμπέρασμα ότι ο προμηθευτής απλώς μεσολαβεί ανάμεσα στην ζήτηση και την προσφορά η.ε. Η μεσολαβητική αυτή δράση πρέπει να ληφθεί υπ' όψιν μέσω της κατάλληλης υπαγωγής της παροχής αυτής σε κάποιο είδος αμιγώς διαμεσολαβητικής σύμβασης.

Δ. Ίδια θέση: η σύμβαση προμήθειας ως ανώνυμη μεικτή ενοχική σύμβαση.

Στο κεφάλαιο αυτό επιχειρείται να διατυπωθεί συστηματικά η άποψη ότι η σύμβαση προμήθειας δεν μπορεί να ενταχθεί σε κάποιο μεμονωμένο συμβατικό τύπο. Προς τον σκοπό αυτόν, θα αναλυθεί ο μεικτός χαρακτήρας της σύμβασης,

---

¹³⁴ Βλ. γενικά για τις ρήτρες αναπροσαρμογής και την λειτουργία τους στις προμηθευτικές συμβάσεις *Μεντή*, Γενικοί Όροι, αριθμ. 7.179 επ.· *Γ. Καλογεράκης*, Μονομερής τροποποίηση συμβατικών όρων από τον πάροχο υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 3/2017, 378επ.· *Γ. Παπαχρίστου*, Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος και προστασία καταναλωτή, ΧρΙΔ 2014, 549 επ.

μέσω της εξέτασης των εκατέρωθεν υποχρεώσεων και της σχέσης που δομείται μεταξύ τους, προκειμένου να αναχθεί κανείς στις διατάξεις που πρέπει να εφαρμοσθούν.

1. Ο μεικτός χαρακτήρας της σύμβασης προμήθειας.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η κρατούσα γνώμη που δέχεται την ευθεία εφαρμογή των διατάξεων της πώλησης δεν μπορεί ευχερώς να δικαιολογηθεί, αφού από κανένα στοιχείο της σύμβασης δεν μπορεί να υποστηριχθεί επαρκώς ότι αυτή αποτελεί μια κλασική μορφή σύμβασης πώλησης. Φυσικά, η πώληση ως υποσχετική σύμβαση μπορεί να συναφθεί νομίμως ακόμη κι αν ο πωλητής στερείται κατά την στιγμή της σύναψής της την κυριότητα του πράγματος¹³⁵. Όμως, όταν η μεταβίβαση της κυριότητας από τον ίδιο αποκλείεται *a priori*, τότε θα πρέπει, αν όχι να αποκλεισθεί η πρόσδοση του χαρακτηρισμού της πώλησης¹³⁶, να εξετασθεί τουλάχιστον προσεκτικότερα αν η εν λόγω συμβατική σχέση εναρμονίζεται πληρέστερα με έτερο συμβατικό τύπο.

Πέραν των επιχειρημάτων που παρατέθηκαν και που αναδεικνύουν την δυσχέρεια ένταξης της σύμβασης αυτής στις διατάξεις περί πώλησης, το θεμελιώδες στοιχείο που οδηγεί στον πλήρη αποκλεισμό της ευθείας και αποκλειστικής εφαρμογής των διατάξεων αυτών έχει να κάνει με τις επιπρόσθετες υποχρεώσεις που αναλαμβάνει ο προμηθευτής. Οι υποχρεώσεις αυτές δεν εξαντλούνται στην ανάληψη της υποχρέωσης μεταβίβασης της κυριότητας του πράγματος και παράδοσής του ελεύθερο ελαττωμάτων, όπως συμβαίνει στην πώληση¹³⁷. Στην σύμβαση αυτήν, ο προμηθευτής αναλαμβάνει και μία άλλη εξ ίσου ουσιώδη υποχρέωση: αφ' ενός να εξεύρει το μεταβιβαζόμενο πράγμα, μέσω της υποχρέωσής του για καθημερινή συμμετοχή στην χρηματιστηριακή αγορά και αφ' ετέρου να συνάψει όλες τις κατάλληλες συμβάσεις, ώστε να ενεργοποιηθούν οι εκ του νόμου υποχρεώσεις του Διαχειριστή της Αγοράς για μεταφορά της ενέργειας στον καταναλωτή.

Από τα ανωτέρω, προκύπτει ότι η σύμβαση προμήθειας η.ε. είναι μια μεικτή ανώνυμη σύμβαση, με πολυσχιδή δομή των εκατέρωθεν υποχρεώσεων, που δεν μπορούν να ενταχθούν αποκλειστικά σε ένα είδος από τις επώνυμες συμβάσεις, όπως δεχόταν έως σήμερα το μεγαλύτερο τμήμα της ελληνικής θεωρίας¹³⁸. Ως τέτοια, η σύμβαση προμήθειας εμφανίζει ουσιώδη στοιχεία από διαφορετικά είδη

¹³⁵ Απ. Γεωργιάδης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §5 αριθμ. 4· Π. Ζέπος, Ενοχικόν Δίκαιον – Β' Μέρος Ειδικόν, 2η έκδ., 1965, σελ. 49-50· Α. Καραμπατζός, σε Απ. Γεωργιάδη (επίμ.), Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Τόμ.Ι, 2010, άρθρο 513 αριθμ. 28.

¹³⁶ Υπέρ αυτού οι Απ. Γεωργιάδη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §2 αριθμ. 10· Λιάππης, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ. 51· Μεντής, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 793.

¹³⁷ Βλ. Απ. Γεωργιάδη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §5 αριθμ. 1.

¹³⁸ Την θέση περί του μεικτού χαρακτήρα της ως άνω σύμβασης υποστηρίζει ήδη ο Λιάππης, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ. 107 επ. Για τις ανώνυμες συμβάσεις και την διάκρισή τους από τις επώνυμες, βλ. Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, § 14 αριθμ. 5.

συμβάσεων (μεικτοτυπική σύμβαση). Παρά ταύτα, παραμένει μία ενιαία αδιάσπαστη συμβατική σχέση. Για την επιλογή των εφαρμοστέων κανόνων στις μεικτές συμβάσεις έχουν προταθεί διάφορες θεωρίες, όπως η θεωρία του συνδυασμού, της απορρόφησης, της αναλογίας και η δημιουργική θεωρία¹³⁹. Προκειμένου να επιλέξει την κατάλληλη ο εφαρμοστής του δικαίου, επιβάλλεται πρωτίστως να διακρίνει τις παροχές των μερών και την μεταξύ τους σχέση.

2. Οι επιμέρους παροχές των μερών.

Με βάση τον Ν. 4001/2011 και τους οικείους Κώδικες, οι κύριες παροχές του προμηθευτή μπορεί να συνοψιστούν στις εξής δύο:

α. Εκπροσώπηση μετρητή φορτίου του πελάτη.

Η ως άνω γενική υποχρέωση αναφέρεται ήδη στο άρθρο 36 ΚΠΗΕ, στο οποίο ορίζεται ότι «(η) Προμήθεια ηλεκτρικής ενέργειας διενεργείται μέσω της εκπροσώπησης Μετρητή Φορτίου Πελάτη από Προμηθευτή, με την υποβολή σχετικής Δήλωσης Εκπροσώπησης στον αρμόδιο Διαχειριστή Δικτύου, κατά τα οριζόμενα στους Κώδικες Διαχείρισης Δικτύων». Συναφώς, ο προμηθευτής πρέπει να έχει εξουσιοδοτηθεί ρητώς προς τούτο, κατά το άρθρο 17 §1 στοιχ. ε' ΚΠΗΕ¹⁴⁰.

Με βάση τις ανωτέρω διατάξεις, ο προμηθευτής, αμέσως μόλις συνάψει την σύμβαση προμήθειας με τον πελάτη του, υποχρεούται να εμφανιστεί στον ΑΔΜΗΕ και να δηλώσει ότι ο μετρητής φορτίου του πελάτη του εκπροσωπείται από τον ίδιο. Με τον τρόπο αυτόν, ο μετρητής φορτίου ενεργοποιείται, ο δε πελάτης καθίστα πλέον υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων στην Αγορά η.ε. Παράλληλα, ενεργοποιούνται και οι εκ του νόμου υποχρεώσεις και τα δικαιώματα του έναντι του Διαχειριστή του Συστήματος. Η εκπροσώπηση μετρητή φορτίου όμως, δεν ολοκληρώνεται με την τυπική δήλωση εκπροσώπησης εκ μέρους του προμηθευτή. Ο τελευταίος αναλαμβάνει και τις εξής δύο ουσιαστικές υποχρεώσεις, άνευ των οποίων η εκπροσώπηση θα έμενε κενό γράμμα:

ι. Όπως ορίζεται στο άρθρο 6 §2 ΚΠΗΕ, ο προμηθευτής υποχρεούται να συνάπτει και να διατηρεί με το Διαχειριστή του Συστήματος και το Διαχειριστή του οικείου Δικτύου, τις συμβάσεις που προβλέπονται στους Κώδικες Διαχείρισης Δικτύων, για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από την Σύμβαση Προμήθειας, δηλαδή τις συμβάσεις πρόσβασης του ίδιου στο Σύστημα και το Δίκτυο. Άνευ αυτών, ο προμηθευτής δεν μπορεί να ενταχθεί ως Συμμετέχοντας στην οικεία αγορά και δεν μπορεί να εκπροσωπή τους καταναλωτές, ασκώντας την δραστηριότητα της προμήθειας η.ε. στον πελάτη.

¹³⁹ Βλ. αναλυτικά για τις θεωρίες αυτές Απ. Γεωργιάδη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §5 αριθμ. 22 επ.· Σταθόπουλο, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, § 14 αριθμ. 13 επ.

¹⁴⁰ Δεν πρόκειται ωστόσο, για περίπτωση άμεσης εκπροσώπησης του πελάτη, αλλά έμμεσης, δηλαδή οι πράξεις του προμηθευτή διενεργούνται στο δικό του όνομα για λογαριασμό όμως, του πελάτη του.

ii. Παράλληλα, ο προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση πραγματικής καθημερινής εκπροσώπησής του πελάτη του στην χρηματιστηριακή αγορά του ΕΧΕ, σε όποια εκ των τεσσάρων επιμέρους αγορών κρίνει ο ίδιος ως καταλληλότερη την δεδομένη στιγμή για να ικανοποιήσει τις ενεργειακές ανάγκες των πελατών του. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να προϋπολογίζει την ζήτηση η.ε. από το σύνολο των πελατών του και να την εντάσσει στην εντολή αγοράς που υποβάλλει. Με τον τρόπο αυτόν, ο προμηθευτής αναλαμβάνει ουσιαστικά την υποχρέωση έναντι του πελάτη του να τον εκπροσωπεί ενώπιον του ΕΧΕ (έμμεσος εκπρόσωπος, ενεργών στο δικό του όνομα για λογαριασμό όμως, του πελάτη) και του Εκκαθαριστή της αγοράς και να συνάπτει όλες τις αναγκαίες συμβάσεις με τους παραγωγούς στο πλαίσιο των επιμέρους αγορών του, προκειμένου αυτοί να εγχύσουν στο Σύστημα η.ε. Με την έγχυση της ποσότητας αυτής, ο πελάτης δεν παραλαμβάνει αυτούσια την ενέργεια αυτή, αλλά αποκτά δικαίωμα άντλησης από το δίκτυο¹⁴¹.

Εν όψει των ανωτέρω, η εκπροσώπηση μετρητή φορτίου του πελάτη αναδεικνύει τον εντόνως –αν όχι κυρίαρχο– διαμεσολαβητικό χαρακτήρα της σύμβασης προμήθειας, που συντελείται μέσω της (έμμεσης) εκπροσώπησης του πελάτη από τον προμηθευτή στην αγορά η.ε. Ανάμεσα στον πελάτη και τον προμηθευτή δημιουργείται μια σχέση εμπιστοσύνης. Ο πελάτης μόνο τον προμηθευτή του γνωρίζει και συναλλάσσεται μαζί του, αναθέτοντας σ' αυτόν την διεκπεραίωση των υποθέσεών του στην αγορά η.ε., προς τον σκοπό διοχέτευσης στον ίδιο της η.ε.

β. Εξασφάλιση στον πελάτη του δικαιώματος απορρόφησης ηλεκτρικής ενέργειας, ως πράγματος.

Ο παραδοτικός χαρακτήρας της σύμβασης προμήθειας ικανοποιείται μέσω της υποχρέωσης που αναλαμβάνει ο προμηθευτής να εξασφαλίσει στον πελάτη του το δικαίωμα αδιάκοπης και διαρκούς απορρόφησης της η.ε., προκειμένου έτσι να καλύπτει αυτός τις ανάγκες του. Η υποχρέωσή του αυτή δεν είναι ανάγκη να ικανοποιείται μέσω της αυτοπρόσωπης παράδοσης της η.ε. από τον προμηθευτή. Εξάλλου, αυτοπρόσωπη παράδοση είναι αδύνατον να λάβει χώρα υπό το ισχύον πλαίσιο (δεδομένου ότι ο προμηθευτής δεν ταυτίζεται πλέον με τον παραγωγό). Κατά συνέπεια, την παράδοση της η.ε. ως απόρροια της υποχρέωσης αυτής αναλαμβάνουν τρίτα πρόσωπα (όπως οι παραγωγοί και ο ΑΔΗΜΕ). Ο προμηθευτής αναλαμβάνει να κατευθύνει και να συντονίζει από το δικό του πόστο τα πρόσωπα αυτά προς ικανοποίηση της υποχρέωσης τροφοδοσίας που έχει αναλάβει έναντι του πελάτη του.

Ζήτημα προκύπτει ως προς το αν το αντικείμενο αυτού του πλαισίου υποχρεώσεων είναι η η.ε. ως πράγμα που πρέπει να μεταβιβαστεί κατά κυριότητα στον πελάτη από τα παραπάνω πρόσωπα ή απλώς ένα δικαίωμα που μεταβιβάζεται

---

¹⁴¹ Βλ. ΠΠρΑθ 703/2016 ΧρΙΔ 2016, 514· Στ. Κιτσάκη, Δίκαιο των Συμβάσεων και Οργανωμένη Αγορά –Πολυμερείς ενοχικές σχέσεις στην χονδρική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, 2018, σελ. 165, υποσημ. 796.

στον τελευταίο, ώστε να αντλεί όποια ποσότητα η.ε. ο ίδιος επιθυμεί¹⁴². Η συζήτηση αυτή έχει περισσότερο θεωρητικό ενδιαφέρον, αφού για την υπόσχεση μεταβίβασης δικαιώματος εφαρμόζονται οι ίδιες διατάξεις με κάθε άλλη υπόσχεση μεταβίβασης κάποιου υλικού πράγματος (βλ. ΑΚ 513)¹⁴³. Η θέση περί μεταβίβασης δικαιώματος τροφοδοσίας στον πελάτη έχει υποστηριχθεί στο γερμανικό δίκαιο¹⁴⁴ και εδράζεται στην απουσία ειδικής διατάξεως που να χαρακτηρίζει την η.ε. ως πράγμα. Ωστόσο, το γεγονός ότι στο ελληνικό δίκαιο η η.ε. χαρακτηρίζεται κατά τον νόμο ως πράγμα, οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα με την μεταβίβαση του δικαιώματος άντλησης η.ε. από το δίκτυο: την απόκτηση κυριότητας επί της η.ε. ως πράγματος από τον καταναλωτή, μόλις η η.ε. εισέλθει στο οικιακό δίκτυο. Ακόμη και δικαίωμα αν ήθελε θεωρηθεί ότι μεταβιβάζεται, αυτό που έχει όντως σημασία είναι η μεταβίβαση της κυριότητας της η.ε. ως πράγματος, μέσω της εισχώρησής της στην σφαίρα ελέγχου του πελάτη.

Η απορρόφηση της η.ε. ως υλικό πράγμα εξαρτάται εν τέλει από την ίδια την εξουσιαστική βούληση του πελάτη («αν θα ανοίξει τον διακόπτη»). Η ΑΚ 372, η οποία επιτάσσει το ορισμένο της παροχή επί ποινή ακυρότητας της σύμβασης με αόριστη παροχή, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής: η παροχή του προμηθευτή είναι εξ αρχής ορισμένη (ή έστω οριστή) και συνίσταται στην ποσότητα η.ε. που αντιστοιχεί στις ανάγκες του συγκεκριμένου πελάτη του και για την οποία έχει δηλώσει συμμετοχή στην χρηματιστηριακή διαδικασία.

Η υποχρέωση (υπέρ-)κάλυψης της ζήτησης, δηλαδή η κάλυψη του πελάτη και για ποσότητα η.ε. που δεν είχε προϋπολογίσει ο προμηθευτής κατά την εντολή αγοράς που υποβάλλει, αναληθώς αποδίδεται ως υποχρέωση του προμηθευτή¹⁴⁵. Την υποχρέωση κάλυψης όλης της ζήτησης αναλαμβάνει εκ του νόμου ο ΑΔΜΗΕ (άρθρο 94 §2 εδ. ε' -στ' Ν. 4001/2011), λόγω της αρμοδιότητάς του να εξισορροπεί την αγορά, εφ' όσον ο προμηθευτής έχει υποβάλλει κατά την ημέρα εκείνη ενεργή δήλωση εκπροσώπησης του πελάτη του.

γ. Καταβολή από τον πελάτη του αντιτίμου της ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας που καταναλώνει.

---

¹⁴² Υπέρ του δεύτερου, μάλλον ο *Κιτσάκης*, Δίκαιο των Συμβάσεων, σελ. 165, υποσημ. 796 επηρεασμένος σαφώς από την γερμανική θεωρία, που, όπως αναλύθηκε, προκρίνει την εφαρμογή της § 453 (1) γερμΑΚ για την πώληση δικαιώματος, εν όψει άλλωστε της απουσίας διάταξης αντίστοιχης της ΑΚ 947 §2 για την πρόσδοση στην η.ε. των ιδιοτήτων του πράγματος. Αντίθετη η ελληνική θεωρία, η οποία εκκινεί από την τελευταία αυτή διάταξη, προκειμένου να χαρακτηρίσει την σύμβαση ως πώληση πράγματος.

¹⁴³ Προς την κατεύθυνση αυτήν ο *Μαρίνος*, Η πρόσβαση, σελ. 198-199.

¹⁴⁴ *Koenig/Kühling/Rasbach*, Energierecht, σελ. 192· *Hack*, Energie-Contracting, αριθμ. 25· *de Wyl/Soetebeer*, σε *Schneider/Theobald*, Recht der Energiewirtschaft, §11 αριθμ. 84.

¹⁴⁵ Πρβλ. *Μαρίνο*, Η πρόσβαση, σελ. 199-200, ο οποίος φρονεί, ήδη υπό το προϊσχύσαν καθεστώς, ότι οι υπηρεσίες εφεδρείας που αναλάμβανε ο προμηθευτής (ΔΕΗ) δεν επηρέαζαν τον χαρακτηρισμό της σύμβασης προμήθειας.

Από την άλλη πλευρά, η κύρια υποχρέωση που αναλαμβάνει ο πελάτης είναι μία: να καταβάλλει στον προμηθευτή το αντίτιμο για την συνολική ποσότητα η.ε. που κατανάλωσε σύμφωνα με τον μετρητή φορτίου του. Πρόκειται για τις χρεώσεις του ανταγωνιστικού σκέλους του λογαριασμού κατανάλωσης, και όχι αυτό που αφορά τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις, το οποίο αντιστοιχεί στην εκ του νόμου αντιπαροχή του καταναλωτή προς τρίτους, ιδίως προς τον Διαχειριστή του Συστήματος και του Δικτύου, και η οποία είναι καταβλητέα στον προμηθευτή, ως υπεύθυνο για την είσπραξη της και την πληρωμή της προς τους Διαχειριστές.

Η χρέωση γίνεται βάσει της ποσότητας η.ε. που πράγματι κατανάλωσε ο πελάτης, σύμφωνα με τα στοιχεία του μετρητή φορτίου του¹⁴⁶. Το αντίτιμο που καταβάλλει και η διαδικασία προσδιορισμού του προσιδιάζει περισσότερο στο αντίτιμο που καταβάλλει κανείς στον έμπορο-μεταπωλητή για την αγορά του εμπορεύματός του. Με άλλα λόγια, ο προμηθευτής προσδιορίζει μία ενιαία τιμή ανά μονάδα kWh, η οποία είναι ανώτερη του μέσου όρου της τιμής αγοράς της (TEA), με σκοπό να καρπωθεί ως όφελος την ως άνω διαφορά. Μέσα από την διαφορά αυτή, φροντίζει να καλύψει το κόστος της επιχειρηματικής δραστηριότητάς του (λειτουργικά έξοδα, έξοδα μάρκετινγκ κ.λπ.) και ένα εύλογο κέρδος, σύμφωνα με το άρθρο 1 §2 περ. α΄ Παραρτήματος II ΚΠΗΕ. Ο προμηθευτής προκρίνει να εξάγει μία ενιαία τιμή, στην οποία περιλαμβάνεται το κόστος αγοράς της kWh, τα λειτουργικά του έξοδα, όπως και το κέρδος του, κατά τον ίδιο τρόπο που προσδιορίζεται το αντίτιμο του μεταπωλητή.

Ο πελάτης οφείλει ενιαία ολόκληρο το ποσό αυτό, καθώς και τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις, στον προμηθευτή. Άλλωστε, αποκλειστικά υπεύθυνος για την καταβολή του ποσού αγοράς της kWh στην χονδρεμπορική αγορά είναι ο προμηθευτής¹⁴⁷. Το ποσό αυτό (προ-)καταβάλλεται στον Εκκαθαριστή της αγοράς, και συνακόλουθα στους παραγωγούς. Ο προμηθευτής δεν μπορεί να εξαρτήσει την (προ-)καταβολή του ως άνω ποσού στον Εκκαθαριστή από την ικανοποίηση των αντίστοιχων απαιτήσεών του κατά των πελατών του. Με άλλα λόγια, τον επιχειρηματικό κίνδυνο τυχόν αφερεγγυότητάς τους τον επωμίζεται προσωπικώς.

3. Οι εφαρμοστέοι κανόνες δικαίου ως προς εκάστη παροχή.

Για να κριθεί ποιοι κανόνες είναι εφαρμοστέοι σε μια μεικτή σύμβαση, όπως η προκειμένη, πρέπει πρώτα να επιλέξει κανείς την θεωρία που ακολουθήσει. Όπως παρατηρήθηκε, ο προμηθευτής οφείλει περισσότερες παροχές διαφορετικού είδους και μορφής, οι οποίες είναι ωστόσο, ισοδύναμες μεταξύ τους και εντάσσονται αδιάσπαστα στην ενιαία σύμβαση. Αντιθέτως, η αντιπαροχή του άλλου μέρους φαίνεται να προσιδιάζει κατ' ενιαίο τρόπο περισσότερο στην καταβολή του

¹⁴⁶ Αναλυτικά για τις έννομες σχέσεις που δομούνται στο πλαίσιο της εγκατάστασης και λειτουργίας μετρητή φορτίου από τον ΔΕΔΔΗΕ, βλ. Γ. Καλογεράκη, Καταχρηστικότητα ΓΟΣ περί ανατιμολόγησης της πραγματικώς καταναλωθείσας ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας (Σχόλιο στην ΜΠρΘεσ 1409/2015), Ε&Δ Α+Β/2017, 178επ.

¹⁴⁷ Μεντής, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 792.

συμφωνηθέντος τιμήματος μίας πώλησης. Με βάση τις παρατηρήσεις αυτές, πρέπει να προκριθεί για τις μεν παροχές του προμηθευτή η θεωρία του συνδυασμού, λόγω της ισοδυναμίας τους· για την δε παροχή του καταναλωτή αυτή της απορρόφησης. Έτσι, συνολικά ορώμενη, η κατασκευή αυτή της μεικτής σύμβασης έχει ως βάση την συνδυαστική εξέταση και χαρακτηρισμό έκαστης παροχής κάθε μέρους, εντός του ενιαίου συστήματος της σύμβασης.

Σύμφωνα με την θεωρία του συνδυασμού (*Kombinationstheorie*), η μεικτή σύμβαση αναλύεται στις εκάστοτε παροχές που συναποτελούν το περιεχόμενό της¹⁴⁸. Καθεμία εξ αυτών των παροχών μπορεί να εντάσσεται σε διαφορετικό συμβατικό τύπο από τις επώνυμες συμβάσεις του ΑΚ και να της αποδίδεται διαφορετικός νομικός χαρακτηρισμός· το δε νομικό καθεστώς της ενιαίας σύμβασης αποτελεί, κατά τα παραπάνω, συνδυασμό των επιμέρους νομικών χαρακτηρισμών-τύπων έκαστης παροχής¹⁴⁹. Το συνδυαστικό αυτό καθεστώς προσφέρει το πλεονέκτημα ότι κάθε παροχή μπορεί να απομονωθεί νομικά, με αποτέλεσμα η ανώμαλη εξέλιξη αυτής να διέπεται από τους κατάλληλους κανόνες και, κυρίως, να μην επηρεάζει την εξέλιξη των υπόλοιπων παροχών¹⁵⁰.

α. Παροχή υπηρεσιών εκπροσώπησης μετρητή φορτίου

Με βάση τα ανωτέρω, οι υπηρεσίες του προμηθευτή για την εκπροσώπηση των μετρητών φορτίου των πελατών του στην ενεργειακή αγορά, χαρακτηρίζονται από την διαμεσολαβητική δράση του, που εκφάνεται εξωτερικά στους τρίτους ως έμμεση εκπροσώπηση των πελατών του, δηλαδή διενέργεια πράξεων στο όνομα του προμηθευτή για λογαριασμό αυτών¹⁵¹. Από την άλλη πλευρά, η εσωτερική έννομη σχέση μεταξύ των μερών συνίσταται σε σύμβαση εντολής (ΑΚ 713). Σύμφωνα με την ΑΚ 713, «*με τη σύμβαση της εντολής ο εντολοδόχος έχει υποχρέωση να διεξαγάγει χωρίς αμοιβή την υπόθεση που του ανέθεσε ο εντολέας*». Εν προκειμένω, η εντολή έχει ως αντικείμενο την προσήκουσα εκπροσώπηση του πελάτη μέσω αφ' ενός της υποβολής της οικείας δήλωσης στον ΑΔΜΗΕ (από την στιγμή υποβολής της οποίας γεννώνται οι εκ του νόμου υποχρεώσεις του τελευταίου έναντι του καταναλωτή), αφ' ετέρου της καθημερινής συμμετοχής του προμηθευτή στην χρηματιστηριακή αγορά και της υποβολής εντολών αγοράς η.ε. για λογαριασμό των πελατών του. Ο πελάτης ως εντολέας, αναθέτει στον

¹⁴⁸ Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, § 14 αριθμ. 13.

¹⁴⁹ Βλ. Απ. Γεωργιάδη, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §3 αριθμ. 25.

¹⁵⁰ Απ. Γεωργιάδης, ό.π., §3 αριθμ. 32.

¹⁵¹ Βλ. Μεντή, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 794-795, ο οποίος τάσσεται υπέρ της έμμεσης αντιπροσώπευσης των πελατών από τον προμηθευτή, χαρακτηρίζοντας την εσωτερική σχέση που συνδέει τα μέρη ως παραγγελία. Το αν αυτή αποτελεί παραγγελία ή εντολή δεν έχει όμως, ιδιαίτερη πρακτική αξία, δεδομένου ότι, σύμφωνα με την κρατούσα γνώμη, στην σύμβαση παραγγελίας εφαρμόζονται οι περί εντολής διατάξεις (βλ. Θ. Λιακόπουλο, Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, 3η έκδ., 1998, σ.86-Λύτρας, Η απελευθέρωση της αγοράς, σελ. 120· ΑΠ 112/2016 areiospagos.gr). Η μόνη διαφορά μεταξύ των έγκειται στον έμμισθο χαρακτήρα της εντολής, που, όμως, εν προκειμένω είναι άνευ σημασίας, όπως θα αναλυθεί.

προμηθευτή την σύναψη συμβάσεων στην αγορά η.ε. που άλλως ο ίδιος δεν θα μπορούσε αυτοπροσώπως να συνάψει, όπως τις συμβάσεις πρόσβασης ή την σύμβαση αγοράς η.ε. στο πλαίσιο του ΕΧΕ. Με τον τρόπο αυτόν, στην ουσία ο προμηθευτής δεσμεύει στην αγορά ορισμένη ποσότητα η.ε. υπέρ του πελάτη, την οποία ο τελευταίος μπορεί κατ' ευχέρειάν του να κάνει χρήση.

Η υπαγωγή της ως άνω έννομης σχέσης στον τύπο της εντολής επιβάλλεται μετά τις πρόσφατες εξελίξεις που επήλθαν στην αγορά με τον Ν. 4512/2018 και την μετεξέλιξη της χονδρεμπορικής αγοράς η.ε. σε αμιγώς χρηματιστηριακής δομής. Προαπαιτούμενο για την σύναψη συναλλαγών του κοινού σε κάθε χρηματιστηριακή αγορά είναι η προηγούμενη σύναψη σύμβασης, με την οποία ο Συμμετέχων στην αγορά που έχει δικαίωμα διεξαγωγής τέτοιων συναλλαγών αναλαμβάνει υποχρέωση έναντι του πελάτη για την διεκπεραίωση των ανατιθέμενων σε αυτόν καθηκόντων. Και τούτο, διότι ο νομοθέτης, χάριν ασφάλειας των συναλλαγών, αναθέτει τις αγοραπωλησίες στην οργανωμένη αγορά σε τρίτα έμπειρα πρόσωπα που μπορούν να τις διεκπεραιώσουν έχοντας τις οργανωτικές υποδομές και την ικανότητα προς τούτο, καθιστώντας τα υπεύθυνα και για την αποπληρωμή του τιμήματος. Στην οργανωμένη αγορά χρηματοπιστωτικών μέσων (Χρηματιστήριο Αξιών) η έννομη σχέση που συνδέει τον πελάτη με τον Συμμετέχοντα (ΕΠΕΥ) χαρακτηρίζεται ως χρηματιστηριακή παραγγελία, και αντιμετωπίζεται με εφαρμογή των διατάξεων της εντολής¹⁵². Ο παραγγελιοδόχος αντιπροσωπεύει εμμέσως τον πελάτη και αποκτά τις κινητές αξίες στο όνομά του αλλά για λογαριασμό του πελάτη. Ιδιαίτερη σημασία προσδίδεται από τον πελάτη στο πρόσωπο του λήπτη της εντολής. Ο πελάτης εμπιστεύεται την φερεγγυότητα του προσώπου αυτού αλλά και τις εξειδικευμένες γνώσεις και την εμπειρία του, ώστε να αποκτήσει έγκαιρα, έγκυρα και στην προσήκουσα τιμή τις κινητές αξίες που επιθυμεί.

Όμοια πλέον είναι και η κατάσταση που διαμορφώνεται στο Χρηματιστήριο Ενέργειας: ο πελάτης, έχοντας το δικαίωμα να επιλέξει προμηθευτή, οδηγείται στην απόφασή του αυτή, εμπιστευόμενος τις γνώσεις, την οργάνωση και την τεχνική του προμηθευτή, αναθέτοντας σε αυτόν να εξεύρει για λογαριασμό του η.ε. στην απαιτούμενη ποσότητα και στην χαμηλότερη δυνατή τιμή. Και πράγματι, στην χρηματιστηριακή αγορά (σε αντίθεση με τον ΗΕΠ που διεξαγόταν στον ΛΑΓΗΕ), οι τεχνικές γνώσεις του προμηθευτή μπορούν να οδηγήσουν σε χαμηλότερη τιμή για τον καταναλωτή, αφού ο προμηθευτής είναι πλέον σε θέση να διασπάσει την προσφορά του και να απευθυνθεί σε περισσότερες αγορές, εξουρίζοντας την καλύτερη δυνατή λύση για τον πελάτη του. Η διαμόρφωση της τελικής τιμής που ορισμένος προμηθευτής προμηθεύεται η.ε. εξαρτάται πλέον σε πολύ μεγάλο βαθμό από τον ίδιο. Κατά συνέπεια, η επιλογή του προσώπου του προμηθευτή αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της σύμβασης προμήθειας η.ε. στην χρηματιστηριακή αγορά, αφού η φερεγγυότητα του προμηθευτή και η ικανότητά του να επιτύχει το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα για τον καταναλωτή ανυψώνονται σε κρίσιμο

¹⁵² Λιακόπουλος, Γενικό Εμπορικό, σ.86·Λύτρας, Η απελευθέρωση της αγοράς, σελ. 120· ΑΠ 112/2016 areiospagos.gr

στοιχείο για την σύναψη της εν λόγω σύμβασης. Η εξέλιξη αυτή εναρμονίζεται φυσικά, με τον τύπο της εντολής, όπου το πρόσωπο του εντολοδόχου φέρει ιδιαίζουσα σημασία για την εξέλιξη της ενοχής, αφού ο εντολέας αποσκοπεί σε αυτόν για την διεκπεραίωση των υποθέσεών του.

Από τις οικείες διατάξεις της εντολής που εφαρμόζονται εν προκειμένω προκύπτει ότι ο εντολοδόχος διαθέτει ευρείες εξουσίες (ΑΚ 717), μπορεί δε να υποκαταστήσει άλλον για την εκτέλεση της εντολής (ΑΚ 715). Όσον αφορά τις διατάξεις για την καταβολή των δαπανών από τον εντολέα-πελάτη στον εντολοδόχο (ΑΚ 721-722) και την ευθύνη του έναντι αυτού (ΑΚ 723), αυτές είναι μάλλον ανεφάρμοστες, διότι επιβάλλονται προεχόντως από τον άμισθο χαρακτήρα της εντολής. Εν προκειμένω, όμως, ο προμηθευτής εμμέσως λαμβάνει αντίτιμο για τις υπηρεσίες που παρέχει στο πλαίσιο της μεταπώλησης της η.ε. Ανεφάρμοστη παραμένει και η ΑΚ 726 αναφορικά με την αυτοδίκαιη λύση της εντολής στις εκεί αναφερόμενες περιπτώσεις (θάνατος, πτώχευση ή δικαστική συμπαράσταση εντολέα ή εντολοδόχου), λόγω της σημασίας της διαρκούς παροχής του εν λόγω αγαθού για τους πολίτες.

β. Διασφάλιση της δυνατότητας απορρόφησης της ηλεκτρικής ενέργειας από τον καταναλωτή.

Ο προμηθευτής αναλαμβάνει, σε ένα επόμενο στάδιο, την υποχρέωση ότι θα εξασφαλίσει την μεταβίβαση ελεύθερης της ποσότητας η.ε. που αναλογεί στον πελάτη του, προκειμένου αυτός να προσποριστεί την η.ε. ως πράγμα. Η ως άνω παροχή φέρει τυπολογικά τα γνωρίσματα της πώλησης ως προς κάθε επιμέρους ποσότητα η.ε., η οποία μεταβιβάζεται στον πελάτη (ΑΚ 513). Με άλλα λόγια, θα πρόκειται για πώληση πράγματος κατά γένος ορισμένο με βάση την δήλωση φορτίου του προμηθευτή¹⁵³, που εκπληρώνεται με περισσότερες επιμέρους παροχές¹⁵⁴, κατά την κυριαρχική βούληση του καταναλωτή, ο οποίος συγκεκριμενοποιεί τον χρόνο εκπλήρωσης και την απαιτούμενη ποσότητα. Κομβικό ρόλο στο παραπάνω συμπέρασμα διαδραματίζει, όπως και στο προϊσχύσαν καθεστώς¹⁵⁵, ο χαρακτηρισμός της η.ε. ως πράγματος κατά την ΑΚ 947 §2¹⁵⁶. Ο τελευταίος (ο οποίος αποτελεί και μια ιδιαιτερότητα του ελληνικού δικαίου σε σχέση με άλλα δίκαια) είναι που δίδει υπόσταση και συγκεκριμενοποιεί την υποχρέωση αυτή ως υποχρέωση του προμηθευτή. Ωστόσο, η ως άνω υποχρέωση στην απελευθερωμένη πλέον χρηματιστηριακή αγορά αποκτά άλλες δυνατότητες πραγμάτωσής, μέσω τρίτων προσώπων.

¹⁵³ Κορνηλάκης, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, σελ.. 159-160.

¹⁵⁴ Μαρίνος, Η πρόσβαση, σελ. 201.

¹⁵⁵ ΕφΠατρ 523/2001 αδημ.· ΠΠρΘεσ 24446/1999 Αρμ 199, 1530· ΠΠρΤρικ 551/1992 Αρμ. 1992, 783· ΕιρΘεσ 1580/1998 Αρμ 1998, 929.

¹⁵⁶ Για την σημασία του χαρακτηρισμού της η.ε. ως πράγματος, προκειμένου να εφαρμοστούν επ' αυτή οι κανόνες της πώλησης, βλ. *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 70-71.

Η υπαγωγή της παροχής αυτής στις διατάξεις περί πώλησης ενισχύεται και από τις ακόλουθες σκέψεις. Η ποσότητα η.ε. που καταναλώνει ο πελάτης προσδιορίζεται από τον Διαχειριστή του Δικτύου, μέσω των μετρητών φορτίου, και, εν συνεχεία, αυτή χρεώνεται στον προμηθευτή που τον εκπροσωπεί ως προσωπική οφειλή του ίδιου προς τον φορέα χρηματοπιστηριακής Εκκαθάρισης και τελικό αποδέκτη τον παραγωγό (σύστημα κεντρικού αντισυμβαλλόμενου), καθώς και προς τον ΑΔΜΗΕ/ΔΕΔΔΗΕ ως προς τις ρυθμιζόμενες χρεώσεις¹⁵⁷. Έτσι, ο προμηθευτής αναλαμβάνει προσωπικώς και αμέσως την υποχρέωση να αποπληρώσει το τίμημα όποιας ποσότητας η.ε. καταναλώσει ο πελάτης του (ακόμη κι αν έχει υπερβεί την ποσότητα εκείνη για την οποία ο ίδιος υπέβαλε προσφορά-εντολή αγοράς στο ΕΧΕ), χρεώνοντάς την στην συνέχεια στον πελάτη του και αποκομίζοντας ο ίδιος ορισμένο κέρδος, κατά σχεδόν παρόμοιο τρόπο που ένας μεταπωλητής πωλεί το εμπόρευσμά του. Κατά τούτο, η συμμετοχή του προμηθευτή στην αγορά η.ε. ιδίω κινδύνω είναι κομβική για την λειτουργία της, αφού υπεισέρχεται έτσι ένα φερέγγυο πρόσωπο που αναλαμβάνει τον συνολικό πιστωτικό κίνδυνο των συναλλαγών με τους καταναλωτές, όχι απλά εγγυώμενος την αποπληρωμή της καταναλισκόμενης ποσότητας η.ε., αλλά προκαταβάλλοντας όντως το ποσό αυτό προτού καν το αναλάβει από τους πελάτες του.

Έτσι, υπό οικονομική σκοπιά, η ως άνω κατάσταση μπορεί να ενταχθεί στον τύπο της εμπορικής αγοράς η.ε. προς μεταπώληση -εν όψει του γεγονότος ότι ο προμηθευτής (προ-)καταβάλλει την τιμή αγοράς της η.ε., ανεξάρτητα από το αν θα την λάβει εν τέλει από τους πελάτες του, δηλαδή λειτουργώντας ιδίω κινδύνω. Κατά τα λοιπά, η διαφορά με άλλες συμβάσεις μεταπώλησης συνίσταται στο ότι αφ' ενός το πράγμα δεν είναι ετοιμοπαράδοτο κατά την στιγμή της παραγγελίας του, αφ' ετέρου δεν υπεισέρχεται ποτέ στην κυριότητα ή έστω την σφαίρα ελέγχου του εμπόρου-μεταπωλητή, συμφωνείται δε η απευθείας διοχέτευσή του στα πρόσωπα που θα του υποδειχθεί, με την μεσολάβηση τρίτων προσώπων.

Κατ' αρχάς, πρέπει να διευκρινιστεί ότι, δεδομένης της φύσης της σύμβασης πώλησης ως ενοχικής υποσχητικής δικαιοπραξίας, ο πωλητής εγκύρως αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταβιβάσει πράγμα που δεν του ανήκει, φέρει δε απλώς αστική ευθύνη ως προς τυχόν μη εκπλήρωση της υποχρέωσής του αυτής¹⁵⁸. Ειδικότερα, ο προμηθευτής αναλαμβάνει την υποχρέωση να μεταβιβάσει ένα πράγμα που μέλλεται να παραχθεί από κάποιο τρίτο πρόσωπο. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί κώλυμα στην έγκυρη σύναψη της σύμβασης. Εξάλλου, από την υποχρεωτική συμμετοχή τόσο του προμηθευτή όσο και του παραγωγού στις αγορές του ΕΧΕ κατά την ημέρα αναφοράς (υποβολή εντολών αγοράς και πωλήσεως η.ε. αντίστοιχα) και την εγγραφή τους στο τηρούμενο Μητρώο Συμμετεχόντων, τεκμαίρεται η

¹⁵⁷ Βλ. ΟΛΣΤΕ 3366/2015 Ε&Δ 2015, 119· *Λιάπη*, Ηλεκτρική Ενέργεια, § 7 αριθμ. 53· *Μεντή*, σε ΤιμΤόμ. Καράκωστα, σελ. 792.

¹⁵⁸ *Απ. Γεωργιάδης*, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §5 αριθμ. 4· *Ζέπος*, Ειδικόν Ενοχικόν Δίκαιον, σελ. 49-50· *Καραμπατζός*, σε *Απ. Γεωργιάδη*, ΣΕΑΚ Ι, άρθρο 513 αριθμ. 28.

συγκατάθεση του αληθούς κυρίου της η.ε. στην μεταβίβαση και παράδοση του πράγματος στο πρόσωπο που θα του υποδειχθεί.

Η εκπλήρωση της υπόσχεσης που δίδεται με την σύμβαση πώλησης συντελείται μέσω της εκποιητικής δικαιοπραξίας της μεταβίβασης του πράγματος (ΑΚ 1034). Την μεταβίβαση αυτήν είναι αδύνατον, ως εκ της δομής της αγοράς η.ε., να την εκπληρώσει αυτοπροσώπως ο προμηθευτής. Έτσι, αναλαμβάνουν τις σχετικές υποχρεώσεις έναντι του καταναλωτή για παράδοση της η.ε. στις εγκαταστάσεις του, πρώτον, οι παραγωγοί (η υποχρέωση των οποίων ολοκληρώνεται με την έγχυση της η.ε. στο Σύστημα) και στην συνέχεια ο Διαχειριστής του Συστήματος¹⁵⁹. Ο τελευταίος αναλαμβάνει την μεταφορά της ενέργειας ως ανεξάρτητος τρίτος, προς εκπλήρωση των εκ του νόμου υποχρεώσεων του έναντι του καταναλωτή και των αντίστοιχων υποχρεώσεων που αναλαμβάνει έναντι του προμηθευτή. Εν όψει αυτών, η υποχρέωση του προμηθευτή για παράδοση του πωληθέντος εξαντλείται με την έγχυση της η.ε. στο Σύστημα από τους παραγωγούς, δηλαδή σε τρίτον (ΑΔΜΗΕ) που ο ίδιος ο νόμος του επιτρέπει να δεχθεί την καταβολή για λογαριασμό άλλων προσώπων, προκειμένου να την καταλείψει σε ζωντανό χρόνο κατά τις ενεργειακές ανάγκες που προκύπτουν τότε (ΑΚ 417 §1)¹⁶⁰.

Ωστόσο, λόγω των ιδιαιτεροτήτων της φυσιολογίας της η.ε., δεν μπορούν να εφαρμοστούν όλες οι διατάξεις περί πώλησης στην παροχή του προμηθευτή. Έτσι, πρέπει μάλλον να αποκλεισθεί η εφαρμογή των διατάξεων για τα πραγματικά ελαττώματα του πωλούμενου πράγματος και την λύση της σύμβασης λόγω υπαναχώρησης (ΑΚ 534 επ.), αφού η η.ε. ως πράγμα δεν έχει εκ της φύσεώς του ελαττώματα, καθώς τυχόν αυξομείωση της τάσης της δεν οφείλεται στην φυσιολογία της αλλά στην ροή της στο Σύστημα¹⁶¹. Το ίδιο ισχύει και για τις συμφωνημένες ιδιότητες, αφού η ποσότητα και η διαθεσιμότητα του αγαθού ή τα χαρακτηριστικά του καθορίζονται από τον Διαχειριστή του Συστήματος. Ούτε όμως, και νομικό ελάττωμα (ΑΚ 514) είναι λογικό να επικαλεσθεί ο καταναλωτής, διότι η η.ε. αμέσως καταναλώνεται, η δε προηγούμενη κυριότητα άλλων προσώπων χάνεται ήδη προ της παράδοσής της στον καταναλωτή.

Στην πραγματικότητα, η εφαρμογή των διατάξεων για την πώληση έχει περιορισμένη πρακτική αξία. Αστική ευθύνη του προμηθευτή ως προς το πωλούμενο δεν μπορεί να ανακύψει. Η μοναδική περίπτωση που εύλογα τίθεται προ των πυλών ένα τέτοιο ζήτημα αφορά την καθημερινή εκπροσώπηση του πελάτη και την υποβολή των σχετικών εντολών αγοράς στο ΕΧΕ, κάτι όμως που θα κριθεί με βάση τις διατάξεις για την εντολή.

γ. Η παροχή του καταναλωτή –το τίμημα.

¹⁵⁹ Βλ. Κ. Παναγόπουλο, Παρατηρήσεις στις ΕιρΑΘ 3860/2017 και ΕιρΑΘ 240/2018, ΕφΑΔ 2018, 922 επ.(924).

¹⁶⁰ Πρβλ. για την παράδοση σε τρίτον ως τρόπο εκπλήρωσης των συμβατικών υποχρεώσεων στην αγορά ενέργειας, Παναγόπουλο, ΕφΑΔΠολΔ 2019, 1219,1222-1223.

¹⁶¹ Έτσι και ο Λιάππης, Ηλεκτρική Ενέργεια, §7 αριθμ. 100-102.

Όπως αναφέρθηκε, η κύρια υποχρέωση του πελάτη είναι να καταβάλλει το συμφωνηθέν τίμημα στον προμηθευτή. Το τίμημα αυτό είναι αποτέλεσμα του υπολογισμού της κατανάλωσης η.ε. ανά kWh, με βάση τα δεδομένα του μετρητή φορτίου, προς την καθορισμένη εκ των προτέρων (με την σύμβαση) τιμή της. Ο ΔΕΔΔΗΕ αναλαμβάνει να τα συλλέξει και να ενημερώσει τον προμηθευτή¹⁶², χρεώνοντας στον τελευταίο την πραγματικώς καταναλισκόμενη ποσότητα η.ε.

Καθότι η εντολή δομείται ως άμισθη σύμβαση, το τίμημα θα καταβληθεί με βάση τις διατάξεις περί πώλησης. Κατά συνέπεια, ο προμηθευτής δεν θα αποζημιωθεί ευθέως για την προσπάθεια που κατέβαλε να εκπροσωπήσει τον πελάτη του και να συνάψει όλες τις απαραίτητες συμβάσεις για την διοχέτευση σε εκείνον της η.ε., αλλά θα λάβει αντίτιμο μόνο για το αποτέλεσμα που υπόσχεται: δηλαδή, την κατανάλωση της η.ε. από τον πελάτη. Έτσι οι διατάξεις περί πώλησης είναι αποκλειστικά εφαρμοστέες εν προκειμένω, κατ' εφαρμογή της θεωρίας της απορρόφησης¹⁶³. Και τούτο, διότι η παροχή αυτή αποτελεί την χαρακτηριστικότερη και εν τέλει την μόνη παροχή που οφείλει ο πελάτης στον προμηθευτή, η οποία καταβάλλεται ως αντίτιμο της ποσότητας η.ε. που παραδόθηκε στον καταναλωτή κατά τον ανωτέρω αναλυόμενο τρόπο. Τυχόν άλλες δαπάνες στις οποίες προβαίνει ο προμηθευτής (λ.χ. δαπάνες σύναψης συμβάσεων, εκπροσώπησης) για την προμήθεια δεν αποζημιώνονται αυτοτελώς, αλλά δύναται να ενταχθούν εμμέσως στο τίμημα που οφείλει να καταβάλει ο πελάτης. Δεδομένης της φύσης της ενοχής ως χρηματικής, ως προς την υπερημερία θα εφαρμοστεί η ΑΚ 345, με αποτέλεσμα ο πελάτης να χρεώνεται με τόκους υπερημερίας (βλ. και άρθρα 37, 39 ΚΠΗΕ)¹⁶⁴.

4. Διάκριση από την σύμβαση σύνδεσης στο ΕΔΔΗΕ.

Η έννομη σχέση της προμήθειας η.ε θα πρέπει να διακριθεί από άλλες έννομες σχέσεις που μετέχει ο καταναλωτής στην αγορά η.ε., και, κατά πρώτον, από την σύμβαση σύνδεσης στο ΕΔΔΗΕ που συνάπτει ο καταναλωτής με τον ΔΕΔΔΗΕ. Η τελευταία πρόκειται για μια αναγκαστική σύμβαση για τα μέρη (άρθρο 53 ΚΔΕΔΔΗΕ). Με την σύμβαση αυτήν, συμφωνείται ο ΔΕΔΔΗΕ να αναλάβει την κατασκευή και την συντήρηση της σύνδεσης από την πιο κοντινή προς τις εγκαταστάσεις του καταναλωτή απόληξη, μέσω της οποίας οι εγκαταστάσεις του πελάτη θα συνδεθούν στο ΕΔΔΗΕ και θα καταστούν πλέον μία από τις απολήξεις του Δικτύου. Από την άλλη πλευρά, ο καταναλωτής αναλαμβάνει να καταβάλλει το καθοριζόμενο αντίτιμο, δηλαδή τις χρεώσεις σύνδεσης δικτύου (άρθρο 112 ΚΔΕΔΔΗΕ). Στην σύμβαση αυτήν, δεν συμμετέχει ο προμηθευτής.

Η σύμβαση σύνδεσης συνάπτεται για κάθε νέα σύνδεση και την θέση σε λειτουργία μετρητή φορτίου σε εγκαταστάσεις του καταναλωτή. Σύμφωνα με το άρθρο 55 ΚΔΕΔΔΗΕ, ο καταναλωτής υποβάλλει σχετική αίτηση, η οποία είναι

¹⁶² Εκτενώς για την ακολουθούμενη διαδικασία, *Καλογεράκη*, Ε&Δ Α+Β/2017, 178επ.

¹⁶³ Για την θεωρία της απορρόφησης, βλ. *Απ. Γεωργιάδη*, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι, §3 αριθμ. 22επ.· *Σταθόπουλο*, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, § 14 αριθμ. 13.

¹⁶⁴ Έτσι *Λύτρας*, Η απελευθέρωση της αγοράς, σελ. 178.

συνήθως προδιατυπωμένη από τον ΔΕΔΔΗΕ. Στην συνέχεια, ο τελευταίος του προωθεί την προσφορά σύνδεσης στο δίκτυο, στο σώμα της οποίας εξειδικεύονται, μεταξύ άλλων, τα επιμέρους χαρακτηριστικά της σύμβασης, το κόστος και η διάρκεια κατασκευής (άρθρο 56 ΚΔΕΔΔΗΕ). Αν ο καταναλωτής αποδεχθεί την προσφορά, συνάπτεται η σύμβαση σύνδεσης στο Δίκτυο, η οποία φέρει τα χαρακτηριστικά σύμβασης προσχωρήσεως, με προδιατυπωμένους όρους (άρθρο 57 ΚΔΕΔΔΗΕ). Με βάση την ανωτέρω συμφωνία, ο ΔΕΔΔΗΕ εκκινεί τα έργα σύνδεσης στο δίκτυο, κατά το άρθρο 60 ΚΔΕΔΔΗΕ.

Ειδικότερα, ως προς τις κατ' ιδίαν υποχρεώσεις των μερών, ο ΔΕΔΔΗΕ αναλαμβάνει την κατασκευή των απαιτούμενων τεχνικών έργων σύνδεσης, την εγκατάσταση μετρητή φορτίου καθώς και την ανάληψη κάθε πρωτοβουλίας προκειμένου να εντάξει τον αντισυμβαλλόμενο του στο ΕΔΔΗΕ. Όμως, οι υποχρεώσεις του δεν εξαντλούνται με την κατασκευή της σύνδεσης. Πρέπει να φροντίζει ώστε να την συντηρεί καθ' όλο τον χρόνο και να την διατηρεί κατάλληλη προς μεταφορά της η.ε. στον καταναλωτή. Ο καταναλωτής, από την άλλη πλευρά, έχει την υποχρέωση να καταβάλλει στον ΔΕΔΔΗΕ το αντίτιμο για την παροχή του, δηλαδή τις χρεώσεις σύνδεσης στο δίκτυο. Οι χρεώσεις αυτές είναι διαφορετικές από τις εκ του νόμου επιβαλλόμενες χρεώσεις χρήσεις δικτύου (ρυθμιζόμενες χρεώσεις). Η μεθοδολογία καθορισμού τους προβλέπεται στα άρθρα 112 επ. ΚΔΕΔΔΗΕ και καθορίζεται ανάλογα με το είδος σύνδεσης (χαμηλή ή μέση τάση), την ιδιότητα του προσώπου (παραγωγός ή καταναλωτής) κ.α. Παράλληλα, ο καταναλωτής οφείλει να μεριμνήσει για την διασφάλιση της συνδεσιμότητας για το μέρος του δικτύου που ανήκει στην σφαίρα ελέγχου του, δηλαδή για το τμήμα αυτό που άρχεται από το σημείο του μετρητή φορτίου και εισέρχεται εντός των εγκαταστάσεων του καταναλωτή. Ο καταναλωτής οφείλει να συμμορφώνεται με τις υποδείξεις του Διαχειριστή του Δικτύου όσον αφορά τα χαρακτηριστικά και τις απαιτήσεις του δικτύου (πρβλ. άρθρο 54 ΚΔΕΔΔΗΕ).

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η σύμβαση σύνδεσης στο δίκτυο είναι και αυτή μια ανώνυμη μεικτή σύμβαση. Ειδικότερα συνδυάζει τα στοιχεία της σύμβασης έργου (ΑΚ 681 επ.) ως προς την ανάληψη των τεχνικών εργασιών κατασκευής και την συντήρησης της σύνδεσης από τον ΔΕΔΔΗΕ, καθώς και της μίσθωσης προσοδοφόρου δικαιώματος (ΑΚ 638), ως προς την ενεργοποίηση και λειτουργίας της σύνδεσης, εν όψει του ότι, μέσω αυτής, οι εγκαταστάσεις του καταναλωτή καθίστανται λειτουργική απόληξη του δικτύου για την μεταφορά ενέργειας. Οι σχετικές υποχρεώσεις των μερών και τα δικαιώματά τους εκ της σύμβασης, προβλέπονται εξαντλητικά στα οικεία άρθρα του ΚΔΕΔΔΗΕ.

Η παροχή της σύνδεσης στο ΕΔΔΗΕ πρέπει να διακριθεί από τις υπηρεσίες μεταφοράς και διανομής της η.ε, στον τελικό καταναλωτή που προσφέρει ο ΔΕΔΔΗΕ. Τις τελευταίες αυτές υποχρεώσεις τις αναλαμβάνει πρωτογενώς ο ΔΕΔΔΗΕ εκ του νόμου (άρθρο 127 §2 στοιχ. δ' Ν. 4001/2011), προϋποθέτουν δε αφ' ενός την ύπαρξη ενεργής σύμβασης σύνδεσης και αφ' ετέρου την δήλωση εκπροσώπησης

του καταναλωτή από κάποιον προμηθευτή¹⁶⁵. Κατά συνέπεια, ο ΔΕΔΔΗΕ, ως προς την μεταφορά και διανομή της η.ε. στον καταναλωτή, δεν είναι βοηθός εκπλήρωσης του προμηθευτή ή του καταναλωτή, αφού εκπληρώνει κατά την στιγμή αυτήν προσωπική του εκ του νόμου υποχρέωση¹⁶⁶. Η δράση του, όπως διαμορφώνεται στον νόμο, είναι τελείως ανεξάρτητη και αποκομμένη τόσο από τον προμηθευτή όσο και τον παραγωγό, δεν υπόκειται δε στον έλεγχο ή στις υποδείξεις κανενός εξ αυτών. Εξάλλου, η δραστηριότητα του ΔΕΔΔΗΕ δεν μπορεί να εκληφθεί ως απλή μεταφορά ενός πράγματος/εμπορεύματος, εν όψει του ότι ο ΔΕΔΔΗΕ παράγει το πρώτον το νέο προϊόν αυτό, συνενώνοντας ποσότητα η.ε. που προέρχεται από διάφορους παραγωγούς.

Όστόσο, όπως αναφέρθηκε, με την σύμβαση σύνδεσης στο δίκτυο, ο ΔΕΔΔΗΕ αναλαμβάνει την υποχρέωση να την συντηρεί και να την διατηρεί πάντα κατάλληλη, υπό λειτουργική σκοπιά. Αυτό έχει επίδραση στην προβληματική της ευθύνης του ΔΕΔΔΗΕ. Έως σήμερα, γίνεται δεκτό ότι σε περίπτωση διακοπής της παροχής η.ε. ή αυξομείωσης της τάσης, ο ΔΕΔΔΗΕ ευθύνεται εξωσυμβατικά, λόγω αδικοπραξίας (ΑΚ 914), έναντι του καταναλωτή, αφού κατέχει μία πηγή κινδύνου, αποκομίζοντας τα σχετικά οφέλη και φέροντας τους οικείους κινδύνους εξ αυτής (ευθύνη από διακινδύνευση)¹⁶⁷. Αντίστοιχα, μπορεί να τύχει εφαρμογής και το άρθρο 8 Ν. 2251/1994 για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες, αφού οι υποχρεώσεις του ΔΕΔΔΗΕ δεν αφορούν την μεταφορά (ή παραγωγή) η.ε. ως πράγματος, ώστε να εφαρμοστεί το άρθρο 6 Ν. 2251/1994 για την ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικού προϊόντος, αλλά την διατήρηση λειτουργικής της σύνδεσης του πελάτη του¹⁶⁸.

Όμως, με βάση τα ανωτέρω, θα μπορούσε ευλόγως να υποστηριχθεί ότι ο ΔΕΔΔΗΕ αναλαμβάνει την υποχρέωση διατήρησης διαρκώς λειτουργικής της σύνδεσης στο δίκτυο, από την ίδια την σύμβαση σύνδεσης στο ΕΔΔΗΕ. Λειτουργική σύνδεση σημαίνει διαρκή δυνατότητα τροφοδοσίας του τελικού καταναλωτή με η.ε.

¹⁶⁵ Πρβλ. *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 81, ο οποίος προκρίνει την κατασκευή της σύμβασης παροχής υπηρεσιών για την σύμβαση μεταφοράς η.ε., χωρίς να διακρίνει ανάμεσα σε σύνδεση στο δίκτυο και μεταφορά η.ε.

¹⁶⁶ Για την προέλευση των υποχρεώσεων του για μεταφορά εκ της οικείας νομοθεσίας, βλ. *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 81.

¹⁶⁷ Βλ. ΠΠρΑθ 70/2014 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΠΠρΑθ 1103/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΜΠρΑθ 5375/2014 ΤΝΠ ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ· Ειρχίου21/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· Σύσταση ΣτΚ 3873/2.2.2017. Για την ευθύνη του Διαχειριστή Δικτύου στο προ της απελευθέρωσης της αγοράς η.ε. καθεστώ, βλ. αντί πολλών, ΑΠ 235/2012 ΕπισκΕΔ 2012, 372 σημ. Κ. Παμπούκη· ΕφΔωδ 204/2013 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ· ΕφΚρητ 427/2007 ΕλλΔνη 2008, 223· ΠΠρΑθ 4786/2011 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Βλ. και *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 81.

¹⁶⁸ Ειρχίου21/2018 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ. Πρβλ. *Mäntysaari*, EU Electricity Trade Law, σελ. 70· *Marino*, Η πρόσβαση, σελ. 198 (εφαρμογή άρθρου 6 Ν. 2251/1994, δηλαδή ευθύνη του παραγωγού ελαττωματικού προϊόντος). Για την ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες, βλ. σχετικά Κ. Φουντεδάκη, σε Ελ. Αλεξανδρίδου (επιμ.), Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή: Ελληνικό-Ενωσιακό, 3η έκδ., 2018, άρθρ. 8 αριθμ. 9 (αναφορικά με την ευθύνη του παρόχου η.ε., δίχως διάκριση στην προμήθεια ή την σύνδεση στο δίκτυο)· Α. Μπεχλιβάνη, Σκέψεις για την αστική ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες κατά το άρθρο 8 ν. 2251/1994, ΕπισκΕΔ 2004, 591επ.

τέτοιων χαρακτηριστικών που να μπορεί να αξιοποιηθεί για την ικανοποίηση των ενεργειακών του αναγκών. Άλλως, η υποχρέωση συντήρησης της σύνδεσης, αποκλειστικά υπό την έννοια της ανάληψης των σχετικών τεχνικών εργασιών προς τον σκοπό αυτόν, θα έμενε κενό γράμμα. Με βάση τα παραπάνω, η διακοπή της παροχής η.ε. ή η αυξομείωση της τάσης της η.ε. θα αποτελούν περιπτώσεις παραβίασης της παραπάνω υποχρέωσής του, συνδεδεμένης άρρηκτα με τον ρόλο του στην αγορά η.ε. ως εγγυητή της πρόσβασης του καταναλωτή στο ενεργειακό προϊόν.

Συμπεράσματα.

Η απελευθέρωση της αγοράς η.ε. και το σύνθετο σύστημα λειτουργικού διαχωρισμού που ακολουθήθηκε προς επίτευξη του ανωτέρω σκοπού προκάλεσε σύγχυση στις ήδη εμπεδωμένες σχέσεις που αναπτύσσονταν υπό το προηγούμενο καθεστώς. Η προμήθεια η.ε. διακρίνεται πλέον με σαφήνεια από την παραγωγή, την μεταφορά και την διανομή η.ε., οι οποίες ασκούνται έκαστη από διαφορετικά πρόσωπα, τους παραγωγούς και τους Διαχειριστές των οικείων Δικτύων αντίστοιχα. Εν όψει του καθεστώτος της ολοκληρωμένης πλέον χρηματιστηριακής αγοράς, ο καταναλωτής έχει άμεση πρόσβαση μόνο στην δραστηριότητα της προμήθειας, μέσω της σύναψης της οικείας σύμβασης, όπως σε κάθε άλλη περίπτωση χρηματιστηριακής αγοράς. Με τον τρόπο αυτόν, αποκτά εμμέσως πρόσβαση και στις υπόλοιπες δραστηριότητες, προκειμένου να απολαύσει το αγαθό του ηλεκτρισμού.

Μέσα στο πλαίσιο αυτό, εκτός από τις αμιγώς διμερείς ενοχικές σχέσεις, δημιουργούνται και πολυπρόσωπες ενοχές, τριμερούς φύσης, λόγω της εκ του νόμου παρεμβολής των Διαχειριστών του Δικτύου. Όλες αυτές διαμορφώνουν ένα πολυπολικό σύστημα. Οι έννομες σχέσεις της αγοράς η.ε. αποκρυσταλλώνονται στα νομοθετικά και κανονιστικά κείμενα, όπου σχεδόν εξαντλητικά περιγράφονται οι υποχρεώσεις και τα δικαιώματα των μερών. Όμως, τα κείμενα αυτά δεν παύουν να είναι δημιουργήματα τεχνοκρατών -συχνά ακόμη και μη νομικών. Έτσι, δεν ακριβολογούν υπό νομική έννοια, όταν αναφέρονται σε συγκεκριμένους νομικούς όρους ή είδη συμβάσεων. Είναι έργο του εφαρμοστή του δικαίου να εκκινήσει από τις περιγραφές που εμπεριέχονται εκεί και να υπαγάγει με ορθό νομικό χαρακτηρισμό τις έννομες σχέσεις των μερών στην παραδεδεγμένη νομική ορολογία.

Ακριβώς λόγω της σχεδόν εξαντλητικής περιγραφής της έννομης θέσης των μερών, η νομική υπαγωγή των εννόμων σχέσεων στους τύπους του νόμου έχει αντιστρόφως ανάλογη σημασία σε σχέση με την πολυπλοκότητά τους. Πράγματι, η θεωρία και η νομολογία έως σήμερα στην χώρα έχει αποφύγει υπό το ισχύον απελευθερωμένο καθεστώς μετά τον Ν. 4001/2011 να προσδώσει νομικό περιεχόμενο στην σύμβαση προμήθειας, εντάσσοντάς την σε κάποιο εκ των συμβατικών τύπων του Αστικού Κώδικα, αρκείται δε στις αναφορές του Νόμου και την παράθεση των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων των μερών στα οικεία κανονιστικά κείμενα. Πρέπει να αναγνωρισθεί βέβαια, ότι όντως η σημασία της υπαγωγής της προμήθειας σε συμβατικό τύπο έχει απομειωθεί αισθητά, μετά τον

N. 4001/2011 και τους κατ' εξουσιοδότηση αυτού εκδοθέντες Κώδικες. Στους τελευταίους, η περιγραφή των υποχρεώσεων είναι τόσο αναλυτική, ώστε δεν αφήνεται περιθώριο εφαρμογής των ρυθμίσεων του Αστικού Δικαίου.

Η παρούσα εργασία καταπιάστηκε με το εξεταζόμενο θέμα για δύο λόγους: Πρώτον, διότι όσο αναλυτική κι αν είναι η εν λόγω ρύθμιση από τον νομοθέτη, ποτέ δεν είναι δυνατόν να καταλάβει κάθε ειδικότερη περίπτωση που ήθελε ανακύψει στην πράξη στο μέλλον. Δεύτερον, διότι με βάση τον ορθό νομικό χαρακτηρισμό της σύμβασης μπορούν να αναδειχθούν οι τυχόν ατέλειες της τεχνοκρατικής προσέγγισης της προμήθειας στους Κώδικες των οικείων Δικτύων και Χρηματιστηριακών Αγορών. Πράγματι, δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις όπου η παρέμβαση του κανονιστικώς δρώντος νομοθέτη φαντάζει αυθαίρετη, καθώς αποκλίνει από τα παραδεδεγμένα και σταθερά συμβατικά πρότυπα του Αστικού Δικαίου, τα οποία αποκρυσταλλώνουν την πείρα εκατοντάδων ετών και την δίκαιη συμβατική ισορροπία ανάμεσα στα μέρη.

Η εξέταση της σύμβασης προμήθειας μέσα στο ανωτέρω πλαίσιο οδήγησε σε χρήσιμα πορίσματα. Ειδικότερα, καταδείχθη ότι οι συμβάσεις στην αγορά ενέργειας δυσχερώς μπορούν να ενταχθούν στα στενά πλαίσια που θέτει το Αστικό Δίκαιο για τις ρυθμισμένες συμβάσεις του. Όπως ορθά παρατηρείται, οι κανόνες του παραδοσιακού δικαίου των συμβάσεων δεν έχουν σχεδιαστεί για τις συμβάσεις στον τομέα της η.ε.¹⁶⁹ Πράγματι, όσο κι αν επιθυμεί κανείς να προσδώσει κατ' ενιαίο τρόπο νομικό χαρακτηρισμό στις συμβάσεις αυτές, τίθεται ενώπιων σοβαρών εμποδίων που προκύπτουν από την πολυπλοκότητα και την αναλυτικότητα της ρύθμισης στα κατ' ιδίαν κανονιστικά κείμενα. Όλα τα παραπάνω έχουν ως συνέπεια να επικρατούν τελικά στην αγορά η.ε. τα μεικτά συμβατικά μορφώματα. Με άλλα λόγια, οι συμβάσεις στην απελευθερωμένη αγορά η.ε. φέρουν τον χαρακτήρα μεικτών συμβατικών τύπων, που αναμειγνύουν αδιάσπαστα στοιχεία από περισσότερες επώνυμες συμβάσεις του Αστικού Κώδικα.

Συγκεκριμένα, ως προς την σύμβαση προμήθειας, καταδείχθηκε ότι συνιστά μεικτοτυπική σύμβαση, που περιλαμβάνει παροχές που αντιστοιχούν σε περισσότερους συμβατικούς τύπους. Πέραν του παραδοτικού της χαρακτήρα ως προς την εξασφάλιση της απορρόφησης της η.ε. από τον τελικό καταναλωτή και της αξιοποίησης από αυτόν των ωφελειών της ως πράγμα, αυτή διατηρεί εξ ίσου έντονα διαμεσολαβητικό χαρακτήρα ως προς τις επιμέρους συμβάσεις που πρέπει να συνάψει ο προμηθευτής με τους υπόλοιπους Συμμετέχοντες στην Αγορά για την εξεύρεση της απαιτούμενης ποσότητας η.ε. και την μεταφορά της στις εγκαταστάσεις του καταναλωτή. Κατά τούτο, η σύγχρονη σύμβαση προμήθειας δεν φέρει τα ίδια χαρακτηριστικά που έφερε στο προηγούμενο μονοπωλιακό καθεστώς, όπου σύσσωμη η επιστήμη την χαρακτήριζε ως κλασική σύμβαση πώλησης, αλλά απομακρύνεται αισθητά από αυτό. Οι αναφορές του νόμου σε πώληση η.ε. στον

---

¹⁶⁹ Mäntysaari, EU Electricity Trade Law, σελ. 70.

τελικό καταναλωτή ή οι αντίστοιχες επαναλαμβανόμενες εκφράσεις που χρησιμοποιεί η νομολογία έως σήμερα δεν πρέπει να προκαλούν σύγχυση.

Εξάλλου, η σύμβαση προμήθειας υπό την ευρύτητα του περιεχομένου της στο προηγούμενο μονοπωλιακό καθεστώς, περιλάμβανε ακόμη κι αυτήν την ίδια την παροχή υπηρεσιών σύνδεσης στο δίκτυο από τον προμηθευτή (ΔΕΗ) αυτοπροσώπως. Πλέον, στο καθεστώς της απελευθερωμένης αγοράς η.ε., τις οικείες υποχρεώσεις αναλαμβάνει άλλο πρόσωπο, διαφορετικό από τον προμηθευτή, ο ΔΕΔΔΗΕ. Με τον τελευταίο συνάπτεται σύμβαση σύνδεσης του καταναλωτή στο Δίκτυο. Στο πλαίσιο αυτής, ο ΔΕΔΔΗΕ αναλαμβάνει ευρύτατες υποχρεώσεις και φέρει την αστική ευθύνη τυχόν πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής του.

Όπως καταδεικνύει η ίδια η δραστηριότητα της προμήθειας, λόγω της ιδιαίτερης θέσης που έχουν στην εν λόγω αγορά ο ΑΔΜΗΕ και ο ΔΕΔΔΗΕ (εκ του νόμου – υποχρεωτικοί- μεταφορείς της η.ε., με αυξημένα καθήκοντα πρόνοιας ως προς την διατήρηση της ασφάλειας του δικτύου) και το ΕΧΕ (λειτουργός της χονδρεμπορικής αγοράς η.ε.) ως συνδετικοί κρίκοι της προφοράς και της ζήτησης, πολλές από τις συμβάσεις μεταξύ των Συμμετεχόντων προσλαμβάνουν διαμεσολαβητικό χαρακτήρα. Το γεγονός αυτό έχει ως έννομη συνέπεια να προκρίνεται η εφαρμογή των διατάξεων της εντολής του Αστικού Κώδικα. Το διαμεσολαβητικό αυτό στοιχείο των συμβάσεων στην αγορά η.ε. παραβλέπεται από την ελληνική επιστήμη χάριν πρόκρισης του παραδοτικού. Αυτό οφείλεται μάλλον στην εμπεδωμένη από καιρό άποψη περί της προμήθειας ως πώλησης η.ε., η οποία και διαμορφώθηκε για πολλές δεκαετίες υπό το καθεστώς του μονοπωλίου της καθετοποιημένης επιχείρησης. Στο ισχύον πλαίσιο, με δεδομένο τον έντονο και κατά νόμον υποχρεωτικό ρόλο που επιτελούν οι Διαχειριστές των Δικτύων Μεταφοράς και Διανομής η.ε. και το ΕΧΕ, είναι αδήριτη ανάγκη να αναδειχθεί μια άλλη πτυχή των ενεργειακών συμβάσεων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Βαβούσκος Κ., Εγχειρίδιον Εμπραγμάτου Δικαίου, 4η έκδ., 1972.

Βαθρακοκοίλης Β., ΕρΝΟΜΑΚ, Τόμος Δ', Ημιτόμ. Α', 2001, άρθρο 947.

von Boesche Κ. V./Σταμάτη Μ., Η ενσωμάτωση των Οδηγιών Επιτάχυνσης στην εσωτερική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας και φυσικού αερίου στην Ελλάδα και την Γερμανία, Ε&Δ 5/2006, 25επ.

Δελλής Γ., Κοινή Ωφέλεια και Αγορά, Τόμ. Β', 2008.

Δέλλιος Γ., Γενικοί Όροι Συναλλαγών, 2η έκδ., 2013.

Γαζής Ανδρ., σε Ερμηνεία του Αστικού Κώδικος, 1949, άρθρ. 513.

Γεωργιάδης Απ., Ενοχικό Δίκαιο- Ειδικό Μέρος, Τόμ. Ι, 2004.

ιδίου, Η Εξασφάλιση των Πιστώσεων, 2η έκδ., 2007.

ιδίου, Εμπράγματο Δίκαιο, 2η έκδ., 2010

ιδίου, Ενοχικό Δίκαιο- Γενικό Μέρος, 2η έκδ., 2015

Ζέπος Π., Ενοχικόν Δίκαιον – Β' Μέρος Ειδικόν, 2η έκδ., 1965.

Ηλιάδου Αικ., Απελευθέρωση Αγοράς Ενέργειας κατά το Ευρωπαϊκό και Εθνικό Δίκαιο, σε *Ν. Φαραντούρη* (επιμ.), Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, 2012, σελ. 17 επ.

ιδίας, Δημόσιες Επιχειρήσεις, 2016.

ιδίας, Δίκαιο της Ενέργειας –Σύγχρονες προκλήσεις και ρόλος του Κράτους, 2020.

Καλλιάρικου Α., Ν. 3426/2005: Ο νέος νόμος για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, Ε&Δ 5/2006, 127επ.

Καλογεράκης Γ., Μονομερής τροποποίηση συμβατικών όρων από τον πάροχο υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών, ΔιΜΕΕ 2017, 378 επ.

ιδίου, Καταχρηστικότητα ΓΟΣ περί ανατιμολόγησης της πραγματικώς καταναλωθείσας ποσότητας ηλεκτρικής ενέργειας (Σχόλιο στην ΜΠρΘεσ 1409/2015), Ε&Δ Α+Β/2017, 178επ.

Καραγιάννης Κ., Το νέο πλαίσιο για τις ηλεκτρονικές επικοινωνίες, ΧρΙΔ 2004, 856 επ.

Καράκωστας Ι., Το Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, 3η έκδ., 2007.

Καραμπατζός Α., σε Απ. Γεωργιάδη (επίμ.), Σύντομη Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, Τόμ.Ι, 2010, άρθρο 513.

ιδίου, Ιδιωτική Αυτονομία και Προστασία του Καταναλωτή –Μια συμβολή στην συμπεριφορική οικονομική ανάλυση του δικαίου, 2016.

Καρύδης Γ., Ευρωπαϊκό Δίκαιο Συναλλαγών: Εσωτερική Αγορά-Ανταγωνισμός-Κρατικές Ενισχύσεις-Απελευθέρωση αγορών και επαγγελματών, 2012.

Κελεμένης Ι./Σουλτάτη Κ./Σαρτζετάκη Ε., Η Αστική Ευθύνη των Διαχειριστών Συστημάτων Μεταφοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας και Φυσικού Αερίου και του Λειτουργού της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας, σε *Ν. Φαραντούρη* (επιμ.), Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, 2012, σελ. 77επ.

Κιάου-Δημάκου, σε ΑΚ *Γεωργιάδη/Σταθόπουλου*, Τόμος V, 1985, άρθρο 947.

Κιτσάκης Στ., Δίκαιο των Συμβάσεων και Οργανωμένη Αγορά –Πολυμερείς ενοχικές σχέσεις στην χονδρική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας, 2018.

Κορνηλάκης Π., Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο, Τόμ. Ι, 2002.

Λασκαρίδης Ε., σε Α. *Γεωργιάδη*(επιμ.), ΣΕΑΚ, Τόμος ΙΙ, 2010, άρθρ. 947 .

Λιακόπουλος Θ., Γενικό Εμπορικό Δίκαιο, 3η έκδ., 1998.

Λιάππης Δ., Ηλεκτρική Ενέργεια και Δίκαιο των Συμβάσεων –Από το Μονοπώλιο στο Unbundling και στο Χρηματιστήριο Ενέργειας, 2018.

Λιτζερόπουλος Αλ., Στοιχεία Ενοχικού Δικαίου-Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Τεύχ. Β΄, 1960.

Λύτρας Θ., Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας και η σύμβαση προμήθειας, 2017 (ηλ. προσβάσιμο σε <https://docplayer.gr/49602010-Theodoros-s-lytras-i-apeleytherosi-tis-agoras-ilektrikis-energeias-kai-i-symvasi-promitheias.html>),

- Μαγγίβας Μ.*, σε ΑΚ Γεωργιάδη/Σταθόπουλου, Τόμ. ΙΙΙ, 1980, άρθρ. 513.
- Μαρίνος Μ.-Θ.*, Η πρόσβαση σε ενεργειακό δίκτυο – Η απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας, 2003, σελ. 35 επ.
- ιδίου*, Η νέα Οδηγία Επιτάχυνσης 2003/54 για την πλήρη απελευθέρωση των εθνικών αγορών ενέργειας, Ε&Δ 1/2004, 17 επ.
- Μεντής Γ.*, Οι έννομες σχέσεις στην ελληνική αγορά ηλεκτρικής ενέργειας- Ιδίως ο ρόλος του ΛΑΓΗΕ, εις ΤιμΤομ Ι. Καράκωστα, Τομ. Ι, σελ. 778 επ.
- ιδίου*, Γενικοί Όροι Συναλλαγών σε καταναλωτικές και εμπορικές συμβάσεις, 2η έκδ., 2020.
- Μπεχλιβάνης Α.*, Σκέψεις για την αστική ευθύνη του παρέχοντος υπηρεσίες κατά το άρθρο 8 ν. 2251/1994, ΕπισκεΔ 2004, 591επ.
- Ξυπολιάς Κ.*, Η Αναγκαστική Σύμβασις, 1971.
- Παναγόπουλος Κ.*, Παρατηρήσεις στις ΕιρΑθ 3860/2017 και ΕιρΑθ 240/2018, ΕΦΑΔ 2018, 922 επ.
- ιδίου*, Νομική θέση και αστική ευθύνη του λειτουργού αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΛΑΓΗΕ) έναντι των παραγωγών (γνωμ.), ΕΦΑΔΠολΔ 2019, 1217 επ.
- Πανάγος Θ.*, Ο διαχωρισμός των επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της ενέργειας – Νομικός, Λογιστικός, Λειτουργικός και Πλήρης (ιδιοκτησιακός) Διαχωρισμός, 2011.
- ιδίου*, Το θεσμικό πλαίσιο της αγοράς ενέργειας – Η οργάνωση και η λειτουργία της απελευθερωμένης αγοράς ενέργειας στην Ελλάδα, 2012.
- Παντελάκης Ν.*, Ο Εξηλεκτρισμός της Ελλάδας-Από την ιδιωτική πρωτοβουλία στο κρατικό μονοπώλιο,(1889-1956), 1991.
- Παπαδόπουλος Ι.Μ.*, Η εξέλιξη του ηλεκτρικού ενεργειακού τομέα στην Ελλάδα-Από τον 19^ο στον 21^ο αιώνα, Ε&Δ 2/2004, 53επ.
- Παπανικολάου Κ.*, Το κοινοτικό κανονιστικό πλαίσιο των τηλεπικοινωνιών, σε Δ. Χαραλάμπη/Τ. Βιδάλη/ Ε. Κανελλοπούλου/Κ. Παπανικολάου/Χ. Πραπίδη/Δ. Στεφάνου/Α. Τάκη, Τηλεπικοινωνίες στην κοινωνία της πληροφορίας, 2003, σελ. 35επ.
- Παπαντώνη Μ.*, Η απελευθέρωση της ηλεκτρικής ενέργειας, ΔΕΕ 2002, 267επ.
- ιδίας*, Το Δίκαιο της Ενέργειας: Ευρωπαϊκή θεώρηση-Ελληνική εφαρμογή,, 2003.

ιδίας, Κριτική παρουσίαση του Ν 3426/2005 σε επιτάχυνση της διαδικασίας για την απελευθέρωση της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΦΕΚ Α΄309/2005), Ε&Δ 5/2006, 118επ.

ιδίας, Οι Υπηρεσίες Γενικού Οικονομικού Συμφέροντος –Ηλεκτρονικές Επικοινωνίες, Ταχυδρομικές Υπηρεσίες, Ενέργεια και Δημόσιες Επιβατικές Μεταφορές, 2013.

Παπαστερίου Δ., Εμπράγματο Δίκαιο, Τόμ. 1, 2008.

Παπαχρίστου Γ., Ρήτρες αναπροσαρμογής τιμήματος και προστασία καταναλωτή, ΧρΙΔ 2014, 549 επ.

Παραβάντης Ι./Σανταμούρης Μ., Ενεργειακή πενία, ψηφιακό χάσμα και έξυπνες πόλεις, σε Ν. Φαραντούρη (επιμ.), Ενέργεια: Δίκτυα και Υποδομές, 2014, σελ. 387 επ.

Ρόκας Ι./Ταρνανίδου Χ., Έννοια της «εκκαθάρισης» στην αγορά ενέργειας και ευθύνη του «εκκαθαριστή» ως εγγυητή (γνωμ.), ΔΕΕ 2018, 817 επ.

Σόντης Ι., Σημείωση στην ΠΠειρ 1246/1954, ΝοΒ 1954, 1150 επ.

Σταθόπουλος Μ., Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 5η έκδ., 2018.

Συνοδινός Χ., Απελευθέρωση των μονοπωλίων παροχής υπηρεσιών κοινής ωφέλειας και κοινοτικό δίκαιο, ΔΕΕ 2000, 1077επ.

Ταρνανίδου Χ., Σύγχρονες ενεργειακές αγορές, 2016.

Τοντόροβιτς-Συμεωνίδη Μ./Σιδηρόπουλος Λ., Ζητήματα εφαρμογής του Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ε&Δ 22/2015, 56επ.

Τούσης Α., Εμπράγματων Δίκαιον, 3η έκδ., 1966.

Τσιρακοπούλου Τ., Σχόλια επί του Σχεδίου του Κώδικας Προμήθειας Ηλεκτρικής Ενέργειας, Ε&Δ 13&14/2010, 93επ.

Τσολακίδης Ζ., Οι υποχρεώσεις του ΑΔΜΗΕ έναντι των παραγωγών ηλεκτρικής ενέργειας στο πλαίσιο του Συστήματος Εκκαθάρισης Αποκλίσεων παραγωγής-ζήτησης ηλεκτρικής ενέργειας, ΧρΙΔ 2016, 543επ.

Φαραντούρης Ν. (επιμ.), Ενέργεια: Δίκαιο, Οικονομία & Πολιτική, 2012.

ιδίου, Ενέργεια: Δίκτυα & Υποδομές, 2014.

Φορτσάκης Θ./Φαραντούρης Ν., Δίκαιο της Ενέργειας, 2016.

Φουντεδάκη Κ., σε Ελ. Αλεξανδρίδου (επιμ.), Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή: Ελληνικό-Ενωσιακό, 3η έκδ., 2018, άρθρ. 8.

Χριστοδούλου Κ., Προστασία της προσωπικότητας και της συμβατικής ελευθερίας στα κοινωφελή δίκτυα - Προσωπικά δεδομένα και ανταγωνισμός σε ενέργεια, επικοινωνίες και μεταφορές, 2007.

Ξενόγλωσση

Albers M., Competition Law Issues arising from the Liberalization Process, σε *D.Geradin* (ed.), The Liberalization of Electricity and Natural Gas in the European Union, 2001, σελ. 1 επ.

Bavasso A., Electronic Communications: a new paradigm for European regulation, CMLRev 2004, 89επ.

Ebel H.-R., Energielieferungsverträge: Recht der Elektrizitäts-, Gas- und Fernwärmeversorgung industrieller Sonderabnehmer, 1992

Hack M., Energie-Contracting - Energiedienstleistungen und dezentrale Energieversorgung, 3η έκδ., 2015.

Jones C. (ed.), EU Energy Law, Τόμ. 1 (The Internal Energy Market), 4η έκδ., 2016.

Koenig C./Kühling J./Rasbach W., Energierecht, 3η έκδ., 2013.

Mäntysaari P., EU Electricity Trade Law: The Legal Tools of Electricity Producers in the Internal Electricity Market, 2015.

Röhling A., σε K.-P. Horstmann/ M. Cieslarczyk (Hrsgs.), Energiehandel: Ein Praxishandbuch, 2006, σελ. 433 επ.

de Wyl C./Soetebeer J., σε J.-P. Schneider/C. Theobald (Hrsgs.), Recht der Energiewirtschaft –Praxishandbuch, 4η έκδ., 2013, §11.